

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

Αναλυτική έκθεση
Οι εξελίξεις στο διεθνή περίγυρο της χώρας
Ιούλιος - Αύγουστος 2021

Υπεύθυνος Έδρας:
Ηλίας Κουσκουβέλης
Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων
Πρόεδρος Τμήματος ΔΕΣ

Σεπτέμβριος 2021

Επιστημονική Ομάδα

1. Ηλίας Κουσκουβέλης, Καθηγητής Θεωρίας Διεθνών Σχέσεων, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών (ΔΕΣ), Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, υπεύθυνος Έδρας
2. Νικόλαος Ραπτόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών (ΔΕΣ), Πανεπιστήμιο Πειραιά [Τουρκία (πολιτική, οικονομία, Κουρδικό) Μέση Ανατολή, Οικονομία], μέλος συντακτικής ομάδας
3. Νικόλαος Βασιλειάδης, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα ΔΕΣ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (Τουρκία, Βαλκάνια, επιμέλεια), μέλος συντακτικής ομάδας
4. Κυριάκος Μικέλης, Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα ΔΕΣ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (επιμέλεια).
5. Ρεβέκκα Παιδή, Επίκουρη Καθηγήτρια Διεθνών Σχέσεων, Τμήμα ΔΕΣ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (Μικρά κράτη, Μέση Ανατολή)
6. Παύλος Σεραφείμ, μεταδιδακτορικός ερευνητής Τμήματος ΔΕΣ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (θέματα Εκκλησιών)
7. Αναστασία Μπλουκουτζί, υποψήφια διδάκτωρ Τμήματος ΔΕΣ, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας (θέματα μετανάστευσης)
8. Σταύρος Δελαβίνιας, Μ.Α., Πανεπιστήμιο Στοκχόλμης (Οικονομία, Σχέσεις με Δύση, Β. Αφρική, Ισραήλ και Ελληνοτουρκικά)
9. Μαρκάρ Σανγκογιάν, Πανεπιστήμιο Ούμιο (Σχέσεις με Καύκασο, Κεντρική και Δυτική Ασία)
10. Καρατσώλη Ευαγγελία, Πτυχιούχος ΔΕΣ, Πανεπιστημίου Πειραιά (Σχέσεις με Ρωσία, Ουκρανία και Μέση Ανατολή)

Οι απόψεις που εκφράζονται ανήκουν στη συντακτική ομάδα και δεν απηχούν απόψεις του ΓΕΕΘΑ. Η επιστημονική ευθύνη για το σύνολο του κειμένου ανήκει στον υπεύθυνο της Έδρας.

Πίνακας περιεχομένων

Επιστημονική Ομάδα	2
Αρκτικόλεξα	5
ΤΟΥΡΚΙΑ	6
1. ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΚΗΝΗ	6
1.1. Πολιτικές εξελίξεις	6
1.1.1. Το εορταστικό μήνυμα του Έρντογαν και η δημόσια αντιπαράθεση	6
1.1.2. Πυρκαγιές, πλημμύρες και η αδυναμία του κρατικού μηχανισμού	7
1.1.3. Προσφυγικό και εσωτερική πολιτική.	10
1.1.3.1. Αλτίνταγ: «νύχτα των κρυστάλλων» κατά Σύρων.....	10
1.1.3.2. Αφγανοί πρόσφυγες στην Τουρκία και η αντιπολίτευση	11
1.1.3.3. Τείχος στην τουρκό-ιρανική μεθόριο κατά προσφύγων	13
1.1.4. Άνοιγμα Κιλιτσντάρογλου προς τους Κούρδους και το Δ.Κ.Α.	14
1.2. Δημοσκοπήσεις και τουρκική κοινή γνώμη.....	15
1.3. Τουρκική Αμυντική Βιομηχανία	19
2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	24
2.2. Οι επιδόσεις της τουρκικής οικονομίας	24
2.3. Οι τρέχουσες οικονομικές εξελίξεις	25
2.4. Η πορεία του Χρηματιστηρίου	29
3. ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.....	31
3.1. Μέση Ανατολή	31
3.1.1. Τουρκία και Συριακό	31
3.1.1.1. Η κατάσταση στο στρατιωτικό πεδίο.....	31
3.1.1.2. Οι εξελίξεις στο διπλωματικό πεδίο.....	34
3.1.2. Σχέσεις με Ιράκ: στρατιωτική επιχείρηση στο βόρειο Ιράκ.....	36
3.1.2.1. Τουρκική στρατιωτική δράση στο βόρειο Ιράκ.....	36
3.1.2.2. Σχέσεις με την κεντρική κυβέρνηση	39
3.1.3. Λιβύη: Επίσκεψη Dbeibeh στην Κωνσταντινούπολη	41
3.1.4. Σχέσεις με το Ισραήλ.....	44
3.1.5. Παλαιστίνη: Επίσκεψη Αμπάς στην Τουρκία.....	46
3.1.6. Σχέσεις με τον Λίβανο	48
3.1.7. Σχέσεις με την Ιορδανία: επίσκεψη Τσαβούσογλου.....	49
3.1.8. Διπλωματικές σχέσεις με Ιράν.....	51
3.1.9. Σχέσεις με αραβικά κράτη του Περσικού Κόλπου	52
3.1.9.1. Σχέσεις με τη Σαουδική Αραβία: επαφές του Τσαβούσογλου	52
3.1.9.2. Σχέσεις με το Κουβέιτ: επίσκεψη Σέντοπ.....	54
3.1.9.3. Σχέσεις με τα Η.Α.Ε.: προσπάθειες προσέγγισης	55
3.2. Σχέσεις με χώρες του Καυκάσου	56

3.2.1. Σχέσεις με Αζερμπαϊτζάν	56
3.2.2. Σχέσεις με Αρμενία	61
3.3. Δυτική Ασία.....	64
3.3.1. Σχέσεις με Πακιστάν	64
3.3.2. Σχέσεις με Αφγανιστάν	67
3.4. Σχέσεις με την Ουκρανία	71
3.5. Σχέσεις με τη Ρωσία.....	73
3.6. Σχέσεις με Η.Π.Α.....	78
3.6.1. Έκθεση για διακίνηση ανθρώπων.....	78
3.6.2. Ανακοίνωση για τα 50 έτη από το κλείσιμο της Θ.Σ. Χάλκης.....	79
3.7. Σχέσεις με Ε.Ε.: το Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου	80
3.8. Σχέσεις με Ελλάδα και Κύπρο	82
3.8.1. Επίσκεψη Έρντογαν στα Κατεχόμενα και drones στο Λευκόνειο	82
3.8.2. Θέματα της Μουσουλμανικής Μειονότητας.....	88
3.8.3. Προσφυγικό – Μεταναστευτικό.....	89
3.9. Σχέσεις με τα Βαλκάνια	92
3.10. Σχέσεις με την Αφρική	93
3.10.1. Εξελίξεις στην Τυνησία και η στάση της Άγκυρας	93
3.10.2. Το ενδιαφέρον της Τουρκίας για την Αιθιοπία	94

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Αρκτικόλεξα

Δ.Κ.	Δημοκρατικό Κόμμα (D.P.)
Δ.Κ.Λ.	Δημοκρατικό Κόμμα των Λαών (H.D.P.)
Ε.Δ.Α.Δ.	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
Ε.Κ.Κ.	Εργατικό Κόμμα Κουρδιστάν (P.K.K.)
ΕΝ.Κ.Κ.	Ένωση Κουρδικών Κοινοτήτων (K.C.K.)
Κ.Δ.	Κόμμα Δικαιοσύνης (A.P.)
Κ.Δ.Α.	Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (A.K.P.)
Κ.Δ.Π.	Κόμμα Δημοκρατίας και Προόδου (DE.V.A.)
Κ.Ε.	Κόμμα Ευτυχίας (S.P.)
Κ.Ε.Δ.	Κόμμα Εθνικιστικής Δράσης (M.H.P.)
Κ.Κ.	Καλό Κόμμα (İ.P.)
Κ.Μ.Ε.	Κόμμα Μεγάλης Ένωσης (B.B.P.)
Κ.Ο.Δ.	Κόμμα Ορθού Δρόμου (D.Y.P.)
Κ.Φ.Ι.Ε.	Κόμμα Φιλίας, Ισότητας και Ειρήνης (D.E.B.)
Ο.Ι.Σ.	Οργανισμός της Ισλαμικής Συνεργασίας (O.I.C.)
Π.Θ.Υ.	Προεδρία Θρησκευτικών Υποθέσεων (D.İ.B.)
Ρ.Λ.Κ.	Ρεπουμπλικανικό Λαϊκό Κόμμα (C.H.P.)
Σ.Δ.Δ.	Συριακές Δημοκρατικές Δυνάμεις (S.D.F.)
AFET	Επιτροπή Εξωτερικών Υποθέσεων του Ε.Κ.
D.H.K.P.-C.	Επαναστατικό Λαϊκό Απελευθερωτικό Κόμμα-Μέτωπο
P.Y.D.	Κόμμα Δημοκρατικής Ένωσης [Συρίας]
TANAP	Υπερ-Μικρασιατικός Αγωγός Φυσικού Αερίου»
TUİK	Τουρκική Στατιστική Υπηρεσία
Y.P.G.	Μονάδες Προστασίας του [Κουρδικού] Λαού [της Συρίας]

ΤΟΥΡΚΙΑ

1. ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΚΗΝΗ

1.1. Πολιτικές εξελίξεις

1.1.1. Το εορταστικό μήνυμα του Έρντογαν και η δημόσια αντιπαράθεση

Στα μέσα Ιουλίου ο Πρόεδρος Έρντογαν απηύθυνε εορταστικό μήνυμα στα στελέχη του Κ.Δ.Α. μέσω τηλεδιάσκεψης.¹ Το μήνυμα μεταδόθηκε μέσω των κρατικών σταθμών (TRT) και πρακτορείων (Αναντολού) από το πολυσυζητημένο θέρετρό του στην Μαρμαρίδα. Κατά την μετάδοση, ωστόσο, ο Πρόεδρος εμφανίστηκε με καθημερινή ενδυμασία, υποτονικός και έτοιμος να αποκοιμηθεί.

Η εικόνα αυτή του Προέδρου κατά το εορταστικό μήνυμα προς τα στελέχη του κόμματος πυροδότησε σχόλια και κριτικές. Ο δημοσιογράφος Φατίχ Αλταϊλί του σταθμού *Habertürk* σε άρθρο του στον ιστότοπο του μέσου κατέκρινε την μετάδοση της εν λόγω αμοντάριστης εικόνας από ορισμένα κρατικά μέσα,² προκαλώντας συζήτηση για το ποιος ευθύνεται για το γεγονός. Τόσο ο πρόεδρος της Διεύθυνσης Επικοινωνίας της Προεδρίας Φαχρεττίν Αλτούν, όσο και ο διευθυντής του Τμήματος Στρατηγικής Επικοινωνίας και Διαχείρισης Κρίσεων Γκιοκχάν Γιουτζέλ, αντέδρασαν διαψεύδοντας τους ισχυρισμούς του Αλταϊλί και υπογραμμίζοντας ότι η μετάδοση ήταν ζωντανή.³

Η δημόσια αντιπαράθεση με αφορμή την εικόνα του Προέδρου δημιουργεί υπόνοιες για μια σειρά από θέματα που εκτείνονται από το πιο απλό, την κατάσταση της υγείας του Έρντογαν, καθώς παρόμοιο πρόβλημα είχε αντιμετωπίσει και κατά την κοινή συνέντευξη Τύπου στο Κίεβο τον Οκτώβριο του 2017, έως και τον ανταγωνισμό μεταξύ στενών συνεργατών του Προέδρου, οι

¹ *Birgün*, “Erdoğan’dan AKP teşkilatlarına sandık hatırlatması”, 21 Ιουλίου 2021, <https://www.birgun.net/haber/erdogan-dan-akp-teskilatlarina-sandik-hatirlatmasi-352470>

² Altaylı Fatih, “O görüntüyü yayına kim verdi[?]”, *Habertürk*, 22 Ιουλίου 2021, <https://www.haberturk.com/yazarlar/fatih-altayli-1001/3140688-o-goruntuyu-yayina-kim-verdi>

³ *T24*, “Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, Fatih Altaylı'nın Erdoğan yazısı için Habertürk'ten özür istedi”, 23 Ιουλίου 2021, <https://t24.com.tr/haber/cumhurbaskanligi-iletisim-baskanligi-fatih-altayli-nin-erdogan-yazisi-icin-haberturk-ten-ozur-istedi,967608>

οποίοι επιχειρούν να αποκτήσουν μεγαλύτερη επιρροή στα πράγματα. Η συζήτηση σχετίζεται εμμέσως και με το θέμα της διαδοχής στην εξουσία στην μετά Έρντογαν εποχή.

Η στρατηγική της επιβολής της βούλησης του ενός που έχει επιλέξει το κυβερνών κόμμα, παραμερίζοντας τις δημοκρατικές αρχές και αξίες, και η υποβάθμιση της δικαστικής και νομοθετικής εξουσίας, είναι αναμενόμενο ότι θα οδηγήσουν σε ανεξέλεγκτες καταστάσεις και αντιπαράθεση μεταξύ των διαδόχων, όταν αρχίζει να φθίνει η εξουσία του αυταρχικού ηγέτη. Σε μια τέτοια κατάσταση φαίνεται ότι εισέρχεται η ηγεσία της γειτονικής χώρας.

1.1.2. Πυρκαγιές, πλημμύρες και η αδυναμία του κρατικού μηχανισμού

Οι πυρκαγιές που ξέσπασαν στα τέλη Ιουλίου στην μεσημβρινή Τουρκία κατέκαψαν χιλιάδες εκτάρια δασικής έκτασης. Έως τις αρχές Αυγούστου εκδηλώθηκαν 270 δασικές πυρκαγιές σε 53 νομούς.⁴ Ο απολογισμός ήταν αρκετοί νεκροί και πολλοί τραυματίες. Η αδυναμία των αρχών να ελέγξουν έγκαιρα και αποτελεσματικά τις πυρκαγιές προκάλεσε την έντονη δυσαρέσκεια της κοινής γνώμης και έδωσε την ευκαιρία στην αντιπολίτευση να κατηγορήσει την κυβέρνηση για ανεπάρκεια χειρισμών. Κατά τη διάρκεια των πυρκαγιών φάνηκε ότι δεν ήταν διαθέσιμα εναέρια μέσα της χώρας, όπως τα 20 περίπου αεροσκάφη του *Τουρκικού Ιδρύματος Αεροπορίας* (T.I.A./T.H.K.).⁵ Η κεμαλική αντιπολίτευση κατηγορήσει ακόμη την κυβέρνηση για σπατάλη του δημόσιου χρήματος, το οποίο ισχυρίστηκε ότι κατευθύνθηκε προς την αγορά προεδρικών αεροσκαφών αντί αεροσκαφών για την πυρόσβεση.⁶ Η κυβέρνηση κατηγορήθηκε επίσης για το ότι

⁴ *Euronews*, “Türkiye’de yangınlarda son durum: 53 ilde çıkan 270 orman yangınından 267’si kontrol altında”, 10 Αυγούστου 2021, <https://tr.euronews.com/2021/08/01/turkiye-de-yang-nlarda-son-durum-20-verde-sondurme-cal-smalar-suruyor>

⁵ *Cumhuriyet*, “Erdoğan’ın, THK’nin elinde uçak yok’ sözlerini, THK’nin sitesi yalanlıyor”, 1 Αυγούστου 2021, <https://tr.euronews.com/2021/08/01/turkiye-de-yang-nlarda-son-durum-20-verde-sondurme-cal-smalar-suruyor>

⁶ *Euronews*, “Muharrem İnce: Türkiye’yi yönetenler yangın söndürme uçağı yerine ‘saray uçakları’nı tercih etti”, 4 Αυγούστου 2021, <https://tr.euronews.com/2021/08/04/muharrem-ince-turkiye-yi-yonetenler-yang-n-sondurme-ucag-yerine-saray-ucaklar-n-tercih-ett>

καθυστέρησε να ζητήσει τη συνδρομή της διεθνούς κοινότητας στην προσπάθεια κατάσβεσης των πυρκαγιών.⁷

Την ίδια περίπου περίοδο με τις πυρκαγιές, επλήγησαν οι ανατολικές (Ριζούντα και Άρτιβιν)⁸ και δυτικές (Κασταμονή, Σινόπη, και Μπάρτιν)⁹ επαρχίες του Πόντου από βροχοπτώσεις με αποτέλεσμα να προκληθούν πλημμύρες και κατολισθήσεις. Η Κασταμονή πλήρωσε τον βαρύτερο φόρο με δεκάδες νεκρούς και αρκετές πολυκατοικίες να καταρρέουν. Οι εν λόγω καταστροφές έφεραν επίσης στο επίκεντρο της δημόσιας συζήτησης το ζήτημα της ελλιπούς πολιτικής προστασίας.

Η κυβέρνηση δια μέσου της *Προεδρίας Διοίκησης Καταστροφών και Εκτάκτου Ανάγκης* (AFET) προχώρησε σε οικονομική στήριξη των επαρχιών που επλήγησαν. Παράλληλα ανακοινώθηκε η έναρξη εκστρατείας ενίσχυσης των πληγέντων από τις φυσικές καταστροφές και γνωστοποιήθηκαν οι σχετικοί τραπεζικοί λογαριασμοί (IBAN),¹⁰ προκειμένου οι πολίτες να μπορέσουν να συνεισφέρουν στην επούλωση των πληγών που προκάλεσαν οι καταστροφές. Η απόφαση αυτή της κυβέρνησης προκάλεσε την αντίδραση μέρος του Τύπου που πρόσκειται στην αντιπολίτευση.¹¹ Έτσι η κυβέρνηση κατηγορήθηκε για το ότι επιλέγει συνεχώς να μετακυλήσει το οικονομικό άγχος των προβλημάτων στους πολίτες.

Καθ' όλη τη διάρκεια των φυσικών καταστροφών η κυβέρνηση προσπάθησε να προβάλει μια εικόνα ισχυρής και άτρωτης χώρας. Φιλοκυβερνητικοί κύκλοι

⁷ *Cumhuriyet*, “Türkiye, 'yangın' konusunda AB'den yardım istedi, 'uçak' tartışmaları sürüyor”, 3 Αυγούστου 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye-yangin-konusunda-abden-yardim-istedi-ucak-tartismalari-suruyor-1857425>

⁸ *DW*, “Artvin ve Rize yine sele teslim oldu”, 23 Ιουλίου 2021, <https://www.dw.com/tr/artvin-ve-rize-yine-sele-teslim-oldu/a-58607523>

⁹ *Euronews*, “Batı Karadeniz'de sel felaketi: Kastamonu'da 60, Sinop'ta 9, Bartın'da 1 kişi hayatını kaybetti”, 16 Αυγούστου 2021, <https://tr.euronews.com/2021/08/15/bat-karadeniz-de-sel-kastamonu-da-25-sinop-ta-2-kisi-hayat-n-kaybetti>

¹⁰ *Yeni Şafak*, “Yangın ve sellerden zarar gören vatandaşlar için yardım kampanyası başlatılacak”, 13 Αυγούστου 2021, <https://www.yenisafak.com/gundem/omer-celik-turkiyenin-bir-multeci-daha-alacak-kapasitesi-yok-3690519>

¹¹ *Cumhuriyet*, “Cumhurbaşkanı Erdoğan, belediyeleri engelleyip IBAN'da AFAD'ı tek adres yaptı”, 14 Αυγούστου, 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/cumhurbaskani-erdogan-belediyeleri-engelleyip-ibanda-afadi-tek-adres-yapti-1860365>

φάνηκε να δυσανασχετούν ακόμη και με την προσπάθεια μερίδας του τουρκικού λαού να απευθύνει έκκληση σε διεθνή βοήθεια στο πλαίσιο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης (π.χ. στο *Twitter*, #Help_Turkey). Κατά την προσπάθειά της να αντιμετωπίσει την οργή της τουρκικής κοινωνίας, φαίνεται ότι υπήρξε μια προσπάθεια παραπλάνησης της κοινής γνώμης. Συγκεκριμένα επιχειρήθηκε η στοχοποίηση του κουρδικού στοιχείου της Τουρκίας. Η ανάληψη ευθύνης ορισμένων εμπρησμών εκ μέρους οργανώσεων (Πρωτοβουλία των Παιδιών της Φωτιάς)¹² που ο τουρκικός τύπος ισχυρίζεται ότι είναι προέκταση του Ε.Κ.Κ., συνέβαλε στην εμπέδωση της πεποίθησης ότι οι Κούρδοι είναι υπεύθυνοι για τις καταστροφικές πυρκαγιές. Αποτέλεσμα ήταν η δολοφονική επίθεση σε οικογένεια Κούρδων στο Ικόνιο.¹³

Η επιχείρηση πρόκλησης εθνοτικής έντασης μεταξύ Τούρκων και Κούρδων προκειμένου να απορροφηθεί η δυσaréσκεια του λαού για την αποτυχία του κράτους, είναι ενδεικτική της νοοτροπίας με την οποία εξακολουθούν να λειτουργούν οι μηχανισμοί της εξουσίας στην Τουρκία. Παραδοσιακά εν καιρώ κρίσεων το βαθύ κράτος επιχειρούσε να αναμοχλεύσει εθνοτικές εντάσεις προκειμένου να διατηρήσει -ή να αποκτήσει ακόμη περισσότερη- την εξουσία, χρησιμοποιώντας ψυχολογικές επιχειρήσεις. Ας σημειωθεί ότι ο βαρόνος του υποκόσμου Σεντάτ Πεκέρ, ο οποίος το προηγούμενο διάστημα προέβη από τα Η.Α.Ε. σε καταγγελίες μέσω του σταθμού του στο *Youtube*, είχε αναφερθεί λίγο πριν δουν το φως της μέρας οι εκδηλώσεις μίσους, σε πιθανές προβοκάτσιες που θα βγάλουν το λαό στο δρόμο, συστήνοντας προσοχή και ψυχραιμία. Το προσεχές διάστημα δεν αποκλείεται να αυξηθούν τέτοιου είδους προβοκάτσιες εκ μέρους της νέο-οθωμανικής ηγεσίας προκειμένου να αποφύγει η κυβέρνηση τις δυσκολίες και να καρπωθεί πιθανό πολιτικό όφελος.

¹² *Takvim*, “Ateşin Çocukları kimdir? Yangını kim çıkardı? Türkiye orman yangını kim üstlendi?”, 3 Αυγούστου 2021, <https://www.takvim.com.tr/guncel/2021/08/02/atesin-cocuklari-kimdir-yangini-kim-cikardi-turkiye-orman-yangini-kim-ustlendi>

¹³ *Sol*, “Konya'da katliam: Irkçı saldırıda aynı aileden 7 kişiyi katledip evi ateşe verdiler”, 3 Αυγούστου 2021, 30 Ιουλίου 2021, <https://haber.sol.org.tr/haber/konyada-katliam-irkci-saldirida-ayni-aileden-7-kisiyi-katledip-evi-ateşe-verdiler-310403>

1.1.3. Προσφυγικό και εσωτερική πολιτική.

1.1.3.1. Αλτίνταγ: «νύχτα των κρυστάλλων» κατά Σύρων

Ο θάνατος ενός Τούρκου σε συμπλοκή μεταξύ Σύρων προσφύγων και γηγενών, στον δήμο Αλτίνταγ της Άγκυρας, προκάλεσε ευρείας κλίμακας επεισόδια στα μέσα Αυγούστου. Οι εξαγριωμένοι Τούρκοι επιτέθηκαν σε οικίες και επιχειρήσεις Σύρων για να εκδικηθούν, προκαλώντας σοβαρές υλικές ζημιές.¹⁴ Η τουρκική αστυνομία επιχειρήσε να αποτρέψει τα επεισόδια τη νύχτα της 11^{ης} Αυγούστου, αλλά αυτό δεν στάθηκε δυνατό. Την επομένη ανακοινώθηκε ότι προφυλακίστηκαν ως ύποπτα 76 άτομα, τα οποία φαίνεται ότι ενεπλάκησαν στα επεισόδια.

Ο θάνατος του Τούρκου κατοίκου φαίνεται ότι ήταν μια κρίσιμη καμπή για τους δημότες του δήμου Αλτίνταγ, καθώς υπήρξαν και κατά το πρόσφατο παρελθόν παρόμοιες συμπλοκές που κατέληξαν σε ανθρώπινες απώλειες γηγενών. Το πρόβλημα φαίνεται ότι προέκυψε με την εγκατάσταση των Σύρων προσφύγων στο δήμο, οι οποίοι εγκατέλειψαν την χώρα τους λόγω εμφυλίου πολέμου, και την επιχειρηματική δραστηριότητα που ανέπτυξαν προκειμένου να βιοποριστούν. Η σοβαρή οικονομική δυστοκία στην Τουρκία και η ανοδική επιχειρηματική δραστηριότητα των προσφύγων φαίνεται ότι ενόχλησαν τους γηγενείς, αποτελώντας τα βασικά αίτια αναζωπύρωσης της έντασης και την εκδήλωση ρατσιστικών επιθέσεων εναντίων των Σύρων κατοίκων του δήμου.¹⁵

Η αδυναμία των κρατικών μηχανισμών να επιβάλουν εγκαίρως την τάξη, αποτρέποντας να πάρουν διαστάσεις τα γεγονότα, αποτελεί απορίας άξιο για ένα καθεστώς που κυβερνά με διατάξεις εκτάκτου ανάγκης μετά την απόπειρα του 2016. Αν υπολογιστεί και η καθοδική πορεία της δημοτικότητας του Έρντογαν και του κυβερνώντος Κ.Δ.Α. στις προτιμήσεις των πολιτών, τότε η αδυναμία ελέγχου της έντασης που προκλήθηκε θα μπορούσε να αποδοθεί και στην πιθανή

¹⁴ *BIANET*, “Ankara Altındağ’da Suriyeli mültecilere saldırı”, 12 Αυγούστου 2021, <https://bianet.org/bianet/nefret-soylemi/248615-ankara-altindag-da-suriyeli-multecilere-saldiri>

¹⁵ *BBC*, “Altındağ’da neler yaşandı, mahalle halkı yaşananlar için ne diyor?”, 11 Αυγούστου 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-58180854>

απροθυμία της νέο-οθωμανικής ηγεσίας να παρέμβει. Μια εθνοτική ένταση μεταξύ Τούρκων και Σύρων προσφύγων, αφενός, θα λειτουργούσε με τρόπο αποπροσανατολιστικό για την κοινή γνώμη, μακριά από τα πραγματικά προβλήματα των πολιτών, και αφετέρου, θα μπορούσε να ενισχύσει τον εθνικισμό και το αίσθημα πίστης και αφοσίωσης στο κράτος και τον ηγέτη.

Η προσφυγή στην προβοκάτσια είναι μια παραδοσιακή μέθοδος που χρησιμοποιούν οι μηχανισμοί του τουρκικού κράτους εναντίον, π.χ., του κουρδικού στοιχείου, για να υπονομεύσουν κάθε συζήτηση δημοκρατικής επίλυσης του προβλήματος. Στην ιστορία του σύγχρονου τουρκικού κράτους υπάρχουν πολλά παραδείγματα παρόμοιων εντάσεων με θύματα τους μη Τούρκους και μη μουσουλμάνους. Τέτοια είναι π.χ. τα ανθελληνικά επεισόδια της 6^{ης}-7^{ης} Σεπτεμβρίου 1955 στην Κωνσταντινούπολη, οι σφαγές εναντίον των Αλεβιτών Κούρδων στο Μάρας στις 19-26 Δεκεμβρίου 1978, όπως και στη Σεβάστεια, εναντίον των Αλεβιτών διανοουμένων που συνεδρίαζαν στο ξενοδοχείο Μάντιμακ στις 2 Ιουλίου 1993 κ.λπ. Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις οι κρατικές αρχές επέδειξαν πρωτοφανή αδυναμία να προστατέψουν τους πολίτες τους.

Τα συσσωρευμένα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα, σε συνδυασμό με τις συνθήκες ανελεύθερου καθεστώτος και ανομίας, αυξάνουν τις πιθανότητες έντασης μεταξύ διαφορετικών εθνοτικών και θρησκευτικών στοιχείων του τουρκικού κράτους. Τέτοιου είδους καταστάσεις μπορεί να χρησιμοποιηθούν από την ηγεσία και στο μέλλον, προκειμένου να αξιοποιηθούν για επικοινωνιακούς σκοπούς και να ενισχυθεί η εξουσία.

1.1.3.2. Αφγανοί πρόσφυγες στην Τουρκία και η αντιπολίτευση

Από τον Ιούλιο η κεμαλική/εθνικιστική παράταξη άρχισε να εργαλειοποιεί πιο έντονα το προσφυγικό ζήτημα εναντίον της κυβέρνησης. Ορισμένες από τις αποφάσεις των εκπροσώπων της στην δευτεροβάθμια διοίκηση είχαν στο στόχαστρό τους τους πρόσφυγες, ενώ η ηγεσία της επιχείρησε να κινητοποιήσει

τους πολίτες κατά της πολιτικής που ακολούθησε το κυβερνών Κ.Δ.Α. στην περίπτωση των Αφγανών προσφύγων κατά την είσοδό τους στη χώρα.

Ο δήμαρχος Μπόλου, Τανζού Ιοζίτζάν, βρέθηκε στο επίκεντρο της επικαιρότητας τον Ιούλιο, όταν ανακοίνωσε δεκαπλάσια αύξηση στους λογαριασμούς νερού των ξένων υπηκόων.¹⁶ Στόχος αυτού του μέτρου, όπως αποκάλυψε, ήταν να εξαναγκαστούν σε αποχώρηση οι πρόσφυγες. Στη συνεδρίαση της Επιτροπής Προϋπολογισμού του δημαρχιακού Συμβουλίου, στην οποία συζητήθηκε το θέμα, τελικά η πρόταση απορρίφθηκε λόγω ανεπαρκούς μελέτης και θα επανεξεταστεί προσεχώς.¹⁷

Από τη μεριά του ο πρόεδρος του Ρ.Λ.Κ. Κεμάλ Κιλιτοντάρογλου, κατά την περιοδεία του στην ανατολική Τουρκία (Βαν), επέλεξε να ανεβάσει τους τόνους στο προσφυγικό, προκαλώντας τον Τούρκο Πρόεδρο, ο οποίος είχε δηλώσει νωρίτερα ότι η χώρα δεν είναι «κέντρο διερχομένων».¹⁸ Ο Κιλιτοντάρογλου επέστησε την προσοχή της τουρκικής κοινής γνώμης στο γεγονός ότι το ένα (1) εκατομμύριο Αφγανοί έχουν εισέλθει στη χώρα. Αυτοί είναι νέοι στην ηλικία (20-35 ετών) και δεν συνοδεύονται από γυναίκες, γέρους και παιδιά, προσθέτοντας ότι παραμένει άγνωστος ο σκοπός τους.¹⁹ Ισχυρίστηκε ακόμη ότι ο Πρόεδρος δεν ενεργοποιεί τις συμφωνίες που επιτρέπουν την επιστροφή των προσφύγων στο Ιράν, ενώ

¹⁶ *T24*, “Bolu Belediye Başkanı Tanju Özcan: Yabancı uyrukluların su faturası ve katı atık vergisi ücretlerine 10 kat zam yapılacak”, 26 Ιουλίου 2021, <https://t24.com.tr/haber/bolu-belediye-baskani-tanju-ozcan-yabanci-uyruklularin-su-faturasi-ve-kati-atik-vergisi-ucretlerine-10-kat-zam-yapilacak,968155>

¹⁷ *Evrensel*, “Bolu Belediye Başkanı Tanju Özcan'ın mültecilere yönelik ırkçı teklifi oylanmadı”, 6 Αυγούστου 2021, <https://www.evrensel.net/haber/439706/bolu-belediye-baskani-tanju-ozcanin-multecilere-yonelik-irkci-teklifi-oylanmadi>

¹⁸ *Πρακτορείο Ανατολού*, “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Türkiye yol geçen hanı değildir”, 11 Αυγούστου 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-turkiye-yol-gecen-hani-degildir/2331595>

¹⁹ *Cumhuriyet*, “CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu'ndan sığınmacı açıklaması: Başka amaçlarla Türkiye'ye geldiklerini görüyoruz”, 12 Αυγούστου 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/chp-genel-baskani-kilicdaroglundan-siginmaci-aciklamasi-siginmaci-olmanin-otesinde-baska-amaclarla-turkiyeye-1860040>

συνέστησε ψυχραιμία στον τουρκικό λαό και δήλωσε ότι οι πρόσφυγες που εισέρχονται παρανόμως, πρέπει να επιστραφούν με δημοκρατικά μέσα.²⁰

Η αξιωματική αντιπολίτευση προσπάθησε να αναδείξει ευαίσθητα ζητήματα που συνδέονται με την ασφάλεια, την οικονομία και την κοινωνική ευημερία της χώρας. Στην προσπάθειά της αυτή άσκησε κριτική στην προσφυγική πολιτική του κυβερνώντος κόμματος σε μια χρονική περίοδο που η δημοτικότητα της κυβέρνησης κινούνταν καθοδικά εξαιτίας των φυσικών καταστροφών. Οι τοποθετήσεις της κεμαλικής ηγεσίας βαίνουν, ωστόσο, προς την κατεύθυνση της συντήρησης του εθνικιστικού φρονήματος, επιλογή που δεν συμβάλλει στην πολιτική και κοινωνική ανανέωση.

1.1.3.3. Τείχος στην τουρκό-ιρανική μεθόριο κατά προσφύγων

Μετά από τη δημοσίευση εικόνων με Αφγανούς πρόσφυγες να εισέρχονται ανεξέλεγκτα στην Τουρκία,²¹ η τουρκική ηγεσία επιχείρησε να επιδείξει επιμέλεια όσον αφορά την αντιμετώπιση των προσφυγικών ροών από το Αφγανιστάν. Από τις αρχές Αυγούστου άρχισε να κινητοποιεί όλα τα διαθέσιμα μέσα πέραν του στρατού και της αστυνομίας, όπως τα Μ.Ε.Α., οι γηγενείς χωροφύλακες στα μεθοριακά χωριά, κ.λπ., προκειμένου να φυλαχτούν τα σύνορα. Παράλληλα δόθηκε ώθηση στην ολοκλήρωση του τείχους στην τουρκο-ιρανική μεθόριο, το οποίο σχεδιάστηκε στα πρότυπα εκείνου της τουρκο-συριακής μεθορίου. Για την ανάδειξη αυτής της πτυχής επισκέφτηκε την περιοχή ακόμη και ο υπουργός Άμυνας Χουλουσί Ακάρ.²²

²⁰ T24, “Kılıçdaroğlu: Hepimiz sakin olmalıyız; Afganları demokratik yollarla göndermek zorundayız”, 12 Αυγούστου 2021, <https://t24.com.tr/haber/kilicdaroglu-hepimiz-sakin-olmalimiz-afganlari-demokratik-yollarla-gondermek-zorundayiz,971595>

²¹ BBC, “Afgan göçmenler: Türkiye yeni bir dalgayla mı karşı karşıya?”, 24 Ιουλίου 2021, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-57913874>

²² Υπουργείο Εθνικής Αμύνης της Τουρκίας, “Millî Savunma Bakanı Hulusi Akar, İran Hududunda İnceleme ve Denetlemelerde Bulunuyor”, 14 Αυγούστου 2021, <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/1482021-57453> Βλ. επίσης, Sözcü, “İran sınırına takviye, Akar yerinde inceledi”, 15 Αυγούστου 2021, <https://www.sozcu.com.tr/2021/gundem/iran-sinirina-takviye-akar-yerinde-inceledi-6594287/>

Ο στόχος αυτής της προσπάθειας είναι διττός. Αφενός να αποκατασταθεί η εμπιστοσύνη των πολιτών στην ηγεσία, η οποία φάνηκε ανίκανη να αντιμετωπίσει τις καταστροφικές πυρκαγιές, και αφετέρου, να στείλει το μήνυμα στην Ευρώπη, ότι η χώρα είναι πρόθυμη να αντιμετωπίσει τις ανεξέλεγκτες προσφυγικές ροές και καταβάλλει κάθε δυνατή προσπάθεια για να προστατέψει τα σύνορά της.

Οι προσφυγικές ροές από το Αφγανιστάν προς την Τουρκία δεν είναι καινούριο φαινόμενο. Το τουρκικό κράτος άρχισε να δέχεται σημαντικό αριθμό Αφγανών προσφύγων κυρίως από τα μέσα της δεκαετίας του 2000. Δεδομένης της ασφυκτικής κατάστασης με τους πρόσφυγες από τη Συρία και τους υπόλοιπους παράνομους μετανάστες που έχουν εισέλθει στην Τουρκία, ένα νέο κύμα μεταναστών αναμένεται να δυσχεραίνει ακόμη περισσότερο την οικονομική, πολιτική και κοινωνική κατάσταση στη χώρα. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα η νέο-οθωμανική ηγεσία να επιχειρήσει να βρει -ή να επιβάλει όπου δεν μπορεί- λύσεις με την οικονομική στήριξη της Ευρώπης, όπως γίνεται μετά το 2016.

1.1.4. Άνοιγμα Κιλιτντάρογλου προς τους Κούρδους και το Δ.Κ.Λ.

Κατά την περιοδεία του στην ανατολική Τουρκία ο Πρόεδρος του κεμαλικού/εθνικιστικού Ρ.Λ.Κ. κόμματος προέβη σε πολιτικό άνοιγμα προς τους Κούρδους. Αφού κατήγγειλε την πρακτική αντικατάστασης νομίμως εκλεγμένων Δημάρχων με διορισμένους, κατήγγειλε την αδικία που υπέστησαν οι ακαδημαϊκοί που υπέγραψαν το «μανιφέστο της ειρήνης» και υποσχέθηκε ότι θα επιστρέψουν όλοι τους στις θέσεις τους, όταν θα έρθει το κόμμα του στην εξουσία.²³ Έθεσε επίσης το θέμα της αδικίας που έχουν υποστεί οι φυλακισμένοι

²³ Sol, “Kılıçdaroğlu: Kürt sorununu çözeceğim, tek istediğim bana güvenmeniz”, 12 Αυγούστου 2021, <https://haber.sol.org.tr/haber/kilicdaroglu-kurt-sorununu-cozecegim-tek-istedigim-bana-guvenmeniz-311345>

Οσμάν Καβάλα και Σελαχαττίν Ντεμίρτας και προσκάλεσε το Δ.Κ.Λ. να «ενώσουν δυνάμεις».²⁴

Τον Ιούλιο η συμπρόεδρος του φιλοκουρδικού Δ.Κ.Λ. ομολόγησε ότι κάποιου βαθμού συνεργασία είχε επιτευχθεί στις τελευταίες δημοτικές εκλογές της Κωνσταντινουπόλεως, αλλά δεν θα πρέπει εφεξής να θεωρείται δεδομένη.²⁵

Η πρόσκληση του ηγέτη της κεμαλικής παράταξης προς το φιλοκουρδικό κόμμα είναι μια πρώτη σημαντική κίνηση προς την κατεύθυνση της συσπείρωσης των αντιπολιτευόμενων παρατάξεων. Πρόκειται για μια κίνηση που καθυστέρησε αδικαιολόγητα, δεδομένου ότι η συνεργασία μεταξύ των παρατάξεων που αντιστέκονται στις πρακτικές του Κ.Δ.Α. θα μπορούσε να είχε συντελεστεί μετά -αν όχι και πριν- την απόπειρα πραξικοπήματος. Τότε ο Κιλιτντάρογλου τηρούσε αποστάσεις από το φιλοκουρδικό κόμμα και την ηγεσία του από φόβο να μην κατηγορηθεί ότι υποστηρίζει διασπαστικά κινήματα και τρομοκρατικές οργανώσεις. Προκειμένου να μπορέσει να συντελεστεί η σύμπραξη μεταξύ των δύο παρατάξεων, ο ηγέτης της κεμαλικής παράταξης ζήτησε την εμπιστοσύνη των Κούρδων ψηφοφόρων.

Η δημιουργία ενός μετώπου ικανού να αντιμετωπίσει το συνασπισμό του ισλαμικού Κ.Δ.Α. και του υπερεθνικιστικού Κ.Ε.Δ. δεν κατέστη δυνατή στις εκλογές του 2018. Η συνταγή που ακολουθήθηκε στις δημοτικές εκλογές του 2019 απεδείχθη πετυχημένη. Η συνεργασία μεταξύ του Ρ.Λ.Κ., του Καλού Κόμματος και του Δ.Κ.Λ. στις επερχόμενες εκλογές του 2023, φαίνεται ότι είναι μονόδρομος.

1.2. Δημοσκοπήσεις και τουρκική κοινή γνώμη

Οι τελευταίες δημοσκοπήσεις επιβεβαιώνουν την συνεχιζόμενη υποχώρηση των ποσοστών του κυβερνώντος κόμματος και την απομάκρυνση των ψηφοφόρων από

²⁴ *AHaber*, “HDP'nin resti CHP'de panige neden oldu! Kemal Kılıçdaroğlu'ndan "güç birliği" çağrısı...”, 14 Αυγούστου 2021, <https://www.ahaber.com.tr/gundem/2021/08/14/hdpnin-resti-chpde-panige-neden-oldu-kemal-kilicdaroglundan-guc-birligi-cagrisi>

²⁵ *Yeni Şafak*, “HDP'li Pervin Buldan'dan Millet İttifakı'na rest: Kimse bizden 31 Mart'taki desteği beklemesin”, 13 Ιουλίου 2021, <https://www.yenisafak.com/gundem/hdpli-pervin-buldandan-millet-ittifakina-rest-kimse-bizden-31-marttaki-destegi-beklemesin-3662755>

αυτό. Τα ποσοστά του Κ.Δ.Α. κατά την υπό εξέταση περίοδο κυμάνθηκαν σταθερά κάτω του 30%, με ελάχιστο το 24,3%.

Η υποχώρηση αυτή σχετίζεται κυρίως με τις καταστροφικές πυρκαγιές και τις πλημμύρες του Ιουλίου και του Αυγούστου που τόνισαν τις αδυναμίες της κρατικής μηχανής και την προχειρότητα της κυβέρνησης. Τα προβλήματα που προκύπτουν με τους πρόσφυγες και παράνομους μετανάστες, τόσο με τους Σύρους με τους οποίους δημιουργούνται συχνά εντάσεις, όσο και με τους Αφγανούς που άρχισαν να εισρέουν στην χώρα, είναι άλλο ένα σημαντικό αίτιο της υποχώρησης των εν λόγω ποσοστών. Σε αυτά θα πρέπει να προστεθεί η κακή κατάσταση της οικονομίας, η οποία επηρεάζει την αγοραστική δύναμη και το βιοτικό επίπεδο των πολιτών, καθώς και οι συνεχείς περιορισμοί των ελευθεριών και των δικαιωμάτων των πολιτών από το ολοένα και πιο αυταρχικό καθεστώς.

Την ίδια τάση φυγής φαίνεται ότι ακολουθούν και οι ψηφοφόροι του υπερεθνικιστικού Κ.Ε.Δ., το οποίο συνεχίζει να στηρίζει το κυβερνών κόμμα. Τα ποσοστά του εμφανίζονται οριακά πάνω από το 7%, με κατώτερο το 6,1%. Η πτώση αυτή καθιστά αναγκαία την μείωση στο εκλογικό κατώφλι του ποσοστού εισδοχής στην Βουλή, όπως σχεδιάζεται, προκειμένου να συνεχίσει να έχει την απαραίτητη στήριξη η ισλαμική παράταξη στην περίπτωση που θα καταφέρει να σχηματίσει κυβέρνηση – έστω και μειοψηφίας.

Η αξιωματική αντιπολίτευση διατηρεί τις δυνάμεις της δίχως όμως να είναι σε θέση να εκμεταλλευτεί την υποχώρηση του κυβερνώντος ισλαμικού κόμματος. Το κεμαλικό/εθνικιστικό Ρ.Λ.Κ. φαίνεται ότι αδυνατεί να προτείνει λύσεις στα καθημερινά προβλήματα των πολιτών, με αποτέλεσμα η πολιτική του δράση να μην τους εμπνέει. Σε αυτό φέρει ευθύνη και η ηγεσία του κόμματος, η οποία ακολουθεί μια παθητική πολιτική και απογοητεύει ακόμη και τα πρωτοκλασάτα στελέχη της που οδηγούνται στην έξοδο, όπως, π.χ., ο πρώην υποψήφιος για την προεδρία Μουχαρέμ Ιντζέ, ο οποίος προωθεί πια τα σχέδιά του από τις τάξεις του νεοσύστατου κόμματός του.

Τα ποσοστά του υπερεθνικιστικού Καλού Κόμματος φαίνεται ότι είναι τα μόνα με αυξητική τάση. Παρ' όλες τις δυσκολίες και εχθρικές συμπεριφορές που δέχεται η ηγεσία του κόμματος, κυρίως στα «κάστρα» της ισλαμικής παράταξης,

όπως στον Πόντο όπου επιχειρεί να διεισδύσει, οι τελευταίες δημοσκοπήσεις δείχνουν ότι συγκεντρώνει ολοένα και περισσότερες προτιμήσεις ψηφοφόρων. Έτσι εμφανίζεται σταθερά με πάνω από το 11,5%.

Το φιλοκουρδικό Δ.Κ.Λ. φαίνεται ότι διατηρεί τις δυνάμεις του. Τα αποτελέσματα των τελευταίων δημοσκοπήσεων θέλουν να κυμαίνονται τα ποσοστά του μεταξύ 8-9%. Δεδομένων των πιέσεων που δέχεται το κουρδικό στοιχείο, όμως, το ποσοστό των ψηφοφόρων του που δεν επιθυμούν να αποκαλύψουν την επιλογή τους στις δημοσκοπήσεις πιθανολογείται ότι είναι υψηλό. Σε περίπτωση εκλογικής συνεργασίας μεταξύ των κομμάτων της αντιπολίτευσης, η συνεισφορά του εν λόγω κόμματος στην απομάκρυνση του καθεστώτος από την εξουσία θα είναι μεγάλη.

Μια σειρά από μικρότερα κόμματα κυρίως του ισλαμικού και εθνικιστικού τόξου συνθέτουν την υπόλοιπη εικόνα. Τα κόμματα αυτά με ηγέτες γνωστά και σημαντικά πρώην στελέχη των κυβερνήσεων του Κ.Δ.Α., όπως ο Μπαμπατζάν και ο Νταβούτογλου, ωστόσο, μετά βίας ανταγωνίζονται τα ποσοστά του Κόμματος Ευτυχίας, το οποίο αποτελεί την συντηρητική πτέρυγα της ισλαμικής παράταξης που διασπάστηκε το 2001.

Πίνακας Α': Πρόθεση ψήφου σε κόμμα σε περίπτωση προσφυγής στις κάλπες

Δημοσκοπήσεις	Πολιτικά Κόμματα (αποτελέσματα σε %)							
	Κ.Δ.Α.	Ρ.Δ.Κ.	Καλό Κόμμα	Δ.Κ.Λ.	Κ.Ε.Δ.	Κ.Δ.Π.	Άλλα Κόμματα	Αναποφάσιστοι Αποχή Διαμαρτυρίας*
<i>Avrasya Araştırma 31/8/21²⁶</i>	24,3	22,8	12,1	8,2	6,1	5	7,3	14,2
<i>MetroPoll Araştırma 26/8/21²⁷</i>	25,4	18,5	11,5	9,8	8,9	0,7	4,1	21,3*

²⁶ Πραγματοποιήθηκε την περίοδο 21-28 Αυγούστου 2021 σε 28 Νομούς 2460 άτομα και περιθώρια λάθους +/-2,5. *Ağustos Ayı Genel Gündem Araştırması, 2. Etap Raporu*, Avrasya Kamuoyu Araştırmaları Merkezi, 31 Αυγούστου 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=Ttbl6HJ-0oY&t=1156s>

<i>MAK Danışmanlık</i> 17/8/21 ²⁸	31,4	20,9	13,6	7,7	7	2,4	9	7.7
<i>AREA Araştırma</i> 18/7/21 ²⁹	28,5	19,2	11,7	8,2	8,1	2,6	2,7	19
<i>AKSOY Araştırma</i> 13/8/21 ³⁰	26,7	24,5	11,6	8,9	7	2,1	5,4	13,8
<i>Avrasya Araştırma</i> 1/8/2021 ³¹	24,3	21,4	11,9	9,1	6,1	3,8	6,4	17
<i>MetroPoll Araştırma</i> 1/7/21 ³²	29,3	19	10,2	9,7	7,3	0,9	2,6	21

Το μεγάλο ερωτηματικό παραμένει η επιλογή που θα κάνουν οι αναποφάσιστοι ή όσοι δηλώνουν ότι θα απέχουν την ημέρα των εκλογών. Στις δημοσκοπήσεις το ποσοστό τους παραμένει σταθερά πάνω από το 13%, το οποίο θα καθορίσει σε κάποιο βαθμό και το τελικό αποτέλεσμα.

Δεδομένης της αρνητικής πορείας που διαγράφει η κυβερνητική παράταξη, καθώς και των πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών προκλήσεων που θα συνεχίσει να αντιμετωπίζει, μια πρόωρη προσφυγή στις κάλπες θα μπορούσε να μειώσει το κόστος, επιτρέποντας την ανασύνταξη και την ανασυγκρότηση του Κ.Δ.Α..

²⁷ Πραγματοποιήθηκε την περίοδο 19-23 Αυγούστου 2021 σε 26 Νομούς με δείγμα 1717 άτομα και περιθώρια λάθους +/-2,37% (σύστημα NUTS 2 και μέθοδος CATI). *Türkiye'nin Nabzi*, MetroPoll Araştırma, Αύγουστος 2021, <http://www.metropoll.com.tr>

²⁸ Πραγματοποιήθηκε την περίοδο 5-14 Αυγούστου 2021 σε 65 Νομούς με δείγμα 5700 άτομα. <https://www.makdanismanlik.org/>

²⁹ *Kanal Ç*, “Area Araştırma, Temmuz erken genel seçim anketi”, 18 Ιουλίου 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=UKu7dZ1ZGxY>

³⁰ Πραγματοποιήθηκε την περίοδο 30 Ιουλίου-1 Αυγούστου 2021 με δείγμα 1067 άτομα και περιθώρια λάθους +/-3%. *Aksoy Araştırma*, “Türkiye Monitörü 30. Hafta Sonuçları”, 13 Αυγούστου 2021, <https://www.aksoyarastirma.com/tr/turkiye-monitoru-30-hafta-sonuclari-aciklandi/>

³¹ Πραγματοποιήθηκε την περίοδο 24-29 Ιουλίου 2021 σε 26 Νομούς με δείγμα 2460 άτομα (μέθοδος CATI), περιθώρια λάθους +/-2,4. *Avrasya Kamuyu Araştırmaları Merkezi*, 1 Αυγούστου 2021, https://www.youtube.com/watch?v=_YJ9XdlkZyo

³² Πραγματοποιήθηκε την περίοδο 19-23 Ιουνίου 2021 σε 26 Νομούς με δείγμα 1740 άτομα και περιθώρια λάθους +/-2,35% (σύστημα NUTS 2 και μέθοδος CATI). *Türkiye'nin Nabzi*, MetroPoll Araştırma, Ιούλιος 2021, <http://www.metropoll.com.tr>

1.3. Τουρκική Αμυντική Βιομηχανία

Η κυβέρνηση Έρντογαν προσπάθησε να ακολουθήσει μια δραστήρια επικοινωνιακή πολιτική σε θέματα ασφάλειας και άμυνας, αναδεικνύοντας πτυχές της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας κατά την υπό εξέταση περίοδο. Τέτοια ήταν, για παράδειγμα, θέματα που συνδέονται με την παραγωγή και εξαγωγή προϊόντων της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας, η διοργάνωση διεθνών εκθέσεων, οι διακρατικές συμφωνίες συνεργασίας, και γενικότερα ζητήματα άμυνας και ασφάλειας.

Ειδικότερα στα θέματα της παραγωγής και εξαγωγής προϊόντων της τουρκικής αμυντικής βιομηχανίας είχαμε:

- Τελετή καθέλκυσης της πρώτης κορβέτας τύπου Milgem, «PNS Babur», για λογαριασμό του Ναυτικού του Πακιστάν.³³ Η συμφωνία του 2018 προβλέπει την ναυπήγηση τεσσάρων κορβετών, εκ των οποίων οι δύο στην Τουρκία και οι δύο στο Πακιστάν. Η τελετή πραγματοποιήθηκε στις 15 Αυγούστου στην Κωνσταντινούπολη και συμμετείχε ο Πρόεδρος Έρντογαν και ο Πακιστανός ομόλογός του Αρίφ Αλβί.
- Τελετή πρώτης συγκόλλησης του υπεράκτιου περιπολικού σκάφους «Άκχισαρ» για τις ανάγκες του τουρκικού ναυτικού. Σχεδιάστηκε ως μια απλούστερη και λιγότερο εξοπλισμένη εκδοχή της κορβέτας Milgem κλάσης ADA.³⁴ Είναι το πρώτο εκ των δέκα σκαφών που θα ναυπηγηθούν. Η τελετή προγραμματίστηκε να γίνει μαζί με την καθέλκυση της πακιστανικής κορβέτας και έτσι παρευρέθηκε ο Τούρκος Πρόεδρος. Σχεδιάζεται να παραδοθεί έως τον Μάιο του 2023. Η προσπάθεια ναυπήγησης πολεμικών σκαφών της Άγκυρας εντάσσεται

³³ *Yeni Akit*, “Başkan Erdoğan, Pakistan Milgem Korvet Projesi töreninde konuşuyor”, 15 Αυγούστου 2021, <https://www.yeniakit.com.tr/video/baskan-erdogan-pakistan-milgem-korvet-projesi-torende-konusuyor-57593.html>

³⁴ *SavunmaSanayiST*, “Açık Deniz Karakol Gemisi TCG AKHİSAR’ın Sac Kesim Töreni Gerçekleştirildi”, 15 Αυγούστου 2021, <https://www.savunmasanayist.com/acik-deniz-karakol-gemisi-tcg-akhisar-in-sac-kesim-toreni-gerceklestirildi/>

στην νέο-οθωμανική ηγεμονική πολιτική της «Γαλάζιας Πατρίδας» στην Ανατολική Μεσόγειο και στόχο έχει την υπεροπλία στο Αιγαίο.³⁵

Όσον αφορά την προώθηση των προϊόντων της τουρκικής αμυντικής βιομηχανίας πραγματοποιήθηκε η 15^η Διεθνής Έκθεση Αμυντικής Βιομηχανίας (IDEF21) στις 17-20 Αυγούστου στην Κωνσταντινούπολη. Στην έκθεση συμμετείχαν 1238 εταιρείες, ενώ υπεγράφησαν 93 συμφωνίες.³⁶ Η έκθεση ήταν μια ευκαιρία για την νέο-οθωμανική ηγεσία για να διαφημίσει τα επιτεύγματα της στον τομέα της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας. Περαιτέρω:

- Ο Πρόεδρος Έρντογαν συνόψισε το αμυντικό δόγμα της Τουρκίας στο γνωστό ρητό «αν θέλεις ειρήνη, ετοιμάσου για πόλεμο».³⁷
- Ασκώντας κριτική στη Δύση για το Αφγανιστάν, ανέφερε επίσης ότι η Τουρκία «δεν προέβη ποτέ σε σφαγές ή κατακτήσεις στο παρελθόν» και «δεν ήταν ούτε θα γίνει σαν κι εκείνες που ρίχνουν βόμβες σαν βροχή χιλιόμετρα μακριά από τα σύνορά τους με τη δικαιολογία ότι προβαίνουν σε επιχειρήσεις καταπολέμησης της τρομοκρατίας!»³⁸
- Καλλιέργησε επίσης την εικόνα μιας φιλειρηνικής χώρας που συμμετέχει σε διεθνείς αποστολές για να επιβάλει την περιφερειακή ασφάλεια και σταθερότητα.

³⁵ *Takvim*, “Türkiye'den Yunanistan'ı titretecek hamle! Mavi Vatan için Açık Deniz Karakol Gemileri OPV-1900”, 28 Ιανουαρίου 2021, <https://www.takvim.com.tr/guncel/2021/01/28/turkiyeden-yunanistani-titretecek-hamle-mavi-vatan-icin-acik-deniz-karakol-gemileri-opv-1900>

³⁶ *Aksam*, “IDEF 2021'de 93 imza töreni gerçekleşti”, 27 Αυγούστου 2021, <https://www.aksam.com.tr/guncel/idef-2021de-93-imza-toreni-gerceklesti/haber-1199522>

³⁷ *Evrensel*, “Erdoğan: Eğer barış istiyorsan daima savaşa hazır olmalısın”, 17 Αυγούστου 2021, <https://www.evrensel.net/haber/440527/erdogan-eger-baris-istiyorsan-daima-savasa-hazir-olmalisin>

³⁸ Ο.π..

- Τόνισε ακόμη ότι οι συμφωνίες αμυντικής βιομηχανίας δεν εμπίπτουν στις συνήθεις εμπορικές σχέσεις και ότι οι εξαγωγές της Τουρκίας σε προϊόντα αμυντικής βιομηχανίας έφτασαν τα \$3 δις.³⁹

Ορισμένες από τις συμφωνίες που υπεγράφησαν μεταξύ εταιρειών της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας και του εξωτερικού, κατά την υπό εξέταση περίοδο, έχουν ως εξής:

- Γνωστοποιήθηκε συμφωνία μεταξύ Κιέβου και Άγκυρας για την ναυπήγηση δύο κορβέτων Milgem κλάσης ADA για λογαριασμό του ουκρανικού ναυτικού. Το κόστος της συμφωνίας ανέρχεται στα \$200 εκ..⁴⁰
- Υπεγράφη πενταετής συμφωνία στρατιωτικής συνεργασίας σε οικονομικά ζητήματα μεταξύ των υπουργών Εθνικής Αμύνης της «Βόρειας Μακεδονίας» και της Τουρκίας, Ρ. Σεκερίνσκα και Χ. Ακάρ, στην Κωνσταντινούπολη.⁴¹ Η συμφωνία προβλέπει την παροχή δανείων σε ετήσια βάση, προκειμένου τα Σκόπια να εκσυγχρονίσουν και να καταστήσουν μάχιμες τις ένοπλες δυνάμεις τους.
- Υπεγράφη συμφωνία συμπαραγωγής των Μ.Ε.Α. «ΑΝΚΑ» μεταξύ της Τουρκικής Βιομηχανίας Αεροδιαστήματος (ΤΑΙ) και της Πακιστανικής Επιτροπής Μηχανικής και Επιστήμης (NESCOM).⁴²
- Ανακοινώθηκε από τον υπουργό Αμύνης του Ιράκ, Τζουμά Ανάντ Σαούν, η αγορά ενός Μ.Ε.Α. «Μπαϊρακτάρ» TB2 UAV. Σε τηλεοπτική εκπομπή στην ιρακινά μέσα ο υπουργός επεσήμανε ότι η Βαγδάτη

³⁹ TRT, “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Türkiye savunma sanayiinde devrim gerçekleştirmiştir”, 17 Αυγούστου 2021, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/cumhurbaskani-erdogan-turkiye-savunma-sanayiinde-devrim-gerceklestirmistir-602524.html>

⁴⁰ DefenseNews, “Ukrainian official reveals number of Ada-class corvettes on order from Turkey”, 28 Ιουλίου 2021, <https://www.defensenews.com/naval/2021/07/28/ukrainian-official-reveals-number-of-ada-class-corvettes-on-order-from-turkey/>

⁴¹ IBNA, “North Macedonia: Sekerinska, Akar sign five-year military-economic agreement”, 17 Αυγούστου 2021, <https://balkaneu.com/north-macedonia-sekerinska-akar-sign-five-year-military-economic-agreement/>

⁴² The Defense Post, “Pakistan, Turkey to Co-Produce Anka Combat Drones”, 24 Αυγούστου 2021, <https://www.thedefensepost.com/2021/08/24/pakistan-turkey-anka-drones/>

επιθυμεί και 12 ελικόπτερα «ΑΤΑΚ» T129, ενώ ζήτησε προσφορά και για έξι κινητά συστήματα ηλεκτρονικού πολέμου «Koral».⁴³

- Ολοκληρώθηκε συμφωνία μεταξύ της τουρκικής αμυντικής εταιρείας «Katmerciler» και το Υπουργείο Αμύνης της Κένυας για την πώληση τεθωρακισμένων οχημάτων, μεταξύ των οποίων και το τύπου «Hızır», ύψους \$91,4 εκατ.⁴⁴

Τα παραπάνω αποκτούν μεγαλύτερο νόημα αν αναλογιστεί κανείς ότι το 2021 συμπληρώνεται το Μεσοπρόθεσμο Πρόγραμμα του Στρατηγικού Σχεδίου 2019-2023 που έχει θεοπίσει η κυβέρνηση Έρντογαν για την ανάπτυξη της Τουρκικής Αμυντικής Βιομηχανίας (Τ.Α.Β.). Σύμφωνα με το μεγαλόπνοο αυτό σχέδιο, κατά το τρέχον έτος που έχει προϋπολογισμό 47,3 ΤΛ, προβλέπεται ότι θα ολοκληρωθούν οι μελέτες υποδομών της Τ.Α.Β., θα μειωθεί η εξάρτηση από το εξωτερικό με ταυτόχρονη αύξηση των ικανοτήτων της εθνικής αμυντικής βιομηχανίας σε ποσοστό πάνω από 70% και θα επιδιωχθεί η αύξηση των προωθητικών ενεργειών και συμμετοχών σε διεθνείς εκθέσεις κ.λπ.⁴⁵

Η αμυντική βιομηχανία πέραν του πλεονεκτήματος που παρέχει στην άμυνα και ασφάλεια σε όποιον την κατέχει, προσφέρει τη δυνατότητα αξιοποίησής της και με πολιτικά μέσα. Η αναφορά στα επιτεύγματα της Τ.Α.Β. του Προέδρου Έρντογαν κατέστη επιβεβλημένη προκειμένου να απομακρυνθεί η κοινή γνώμη από την αρνητική εικόνα που αποκόμισε από την προσπάθεια της ηγεσίας της να αντιμετωπίσει τις καταστροφικές πυρκαγιές και πλημμύρες. Η απογοήτευση των πολιτών στην περίπτωση αυτή επιχειρείται να αντιστραφεί με την επίκληση στην στρατιωτική ισχύ του τουρκικού έθνους. Έτσι, παράλληλα με την καλλιέργεια των εθνικιστικών φρονημάτων, η νέο-οθωμανική ηγεσία ευελπιστεί να ανακάμψει και

⁴³ *Yeni Şafak*, “Iraq to purchase Bayraktar drones from Turkey”, 29 Αυγούστου 2021, <https://www.yenisafak.com/en/world/iraq-to-purchase-bayraktar-drones-from-turkey-3579325>

⁴⁴ *Daily Sabah*, “Turkish defense firm inks largest-ever armored vehicle export deal”, 28 Ιουλίου 2021, <https://www.dailysabah.com/business/defense/turkish-defense-firm-inks-largest-ever-armored-vehicle-export-deal>

⁴⁵ *Προεδρία Αμυντικής Βιομηχανίας της Τουρκίας*, “2019-2023 Stratejik Plan”, Άγκυρα, Επικαιροποιημένη έκδοση 2020, <https://www.ssb.gov.tr/WebSite/contentlist.aspx?PageID=43&LangID=1>

η εξασθενημένη πίστη του λαού στην ηγεσία. Ο χρόνος θα δείξει αν οι οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές και άλλες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι πολίτες, θα επιτρέψουν κάτι τέτοιο. Επιπλέον, υπάρχει και η διεθνής διάσταση της έμφασης στην αμυντική βιομηχανία που δίνει ο Πρόεδρος στην επικοινωνιακή του στρατηγική. Αυτή μπορεί να συνοψιστεί ως μια προσπάθεια εκφοβισμού των γειτονικών χωρών με την εικόνα του οπλοστασίου που διαθέτει -ή δυνητικά μπορεί να αποκτήσει- η Άγκυρα, προκειμένου να αυξηθεί η επιρροή της και να εκμηδενιστεί η αντίσταση των λαών στους οποίους επιδιώκει να ηγεμονεύσει. Κάπως έτσι μπορούν να ερμηνευθούν οι δηλώσεις του Τούρκου υπουργού Άμυνας Χ. Ακάρ περί της ματαιότητας του να ενισχύουν το οπλοστάσιό τους γειτονικές χώρες, όπως η Ελλάδα,⁴⁶ καθώς θεωρεί ότι το στρατιωτικό ισοζύγιο δεν μπορεί να αλλάξει με την αγορά ορισμένων σύγχρονων οπλικών συστημάτων.

⁴⁶ *Karar*, “Türkiye'den Yunanistan'a sert tepki: 3-5 uçakla güç dengesi değişmez”, 27 Ιουλίου 2021, <https://www.karar.com/guncel-haberler/son-dakika-turkiyeden-yunanistana-sert-tepki-3-5-ucakla-guc-dengesi-1626233>

2. ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

2.2. Οι επιδόσεις της τουρκικής οικονομίας

Το διάστημα Ιουλίου-Αυγούστου η τουρκική οικονομία παρουσίασε ανάμεικτες επιδόσεις σε ορισμένους δείκτες, σημαντικούς για την εύρυθμη λειτουργία της. Η αύξηση του πληθωρισμού στο υψηλότερο επίπεδο των τελευταίων 26 μηνών συνιστά το κεντρικό αγκάθι για τους ασκούντες οικονομική πολιτική στη γειτονική χώρα.⁴⁷ Η *Κεντρική Τράπεζα της Τουρκίας* (Κ.Τ.Τ.) διατήρησε το ποσοστό των επιτοκίων στο επίπεδο του 19% για πέμπτο διαδοχικό μήνα.⁴⁸ Ωστόσο, τα υψηλά επίπεδα του ετήσιου δείκτη τιμών καταναλωτή ενδέχεται να καταστήσουν το συγκεκριμένο ποσοστό ανεπαρκές, ωθώντας τους διοικούντες στην Κ.Τ.Τ. στη δύσκολη θέση της υιοθέτησης μιας ακόμη πιο σφικτής νομισματικής πολιτικής. Από την άλλη πλευρά, σημάδια μετριασμένης αισιοδοξίας προκύπτουν από την πορεία της τουρκικής λίρας έναντι του δολαρίου Η.Π.Α., η οποία ολοκληρώνει το δίμηνο σε καλύτερη κατάσταση από την έναρξη του Ιουλίου.

Τα πιο πρόσφατα στοιχεία για το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (Α.Ε.Π.) της Τουρκίας, όπως τα δημοσίευσε η *Τουρκική Στατιστική Υπηρεσία* (ΤUIK) την 31^η Μαΐου 2021, παρουσιάζουν μεγέθυνση της οικονομίας της τάξεως του 7% για το 1^ο τρίμηνο του 2021, όταν ο ρυθμός μεγέθυνσης για το σύνολο του 2020 ήταν στο 1,8%⁴⁹.

⁴⁷ *Duvar English*, “Annual inflation hits 26-month high as experts warn of hyperinflation”, 5 Αυγούστου 2021, <https://www.duvarenglish.com/annual-inflation-hits-26-month-high-as-experts-warn-of-hyperinflation-news-58399>

⁴⁸ *Hurriyet Daily News*, “Central Bank keeps interest rates steady for 5th straight month”, 12 Αυγούστου 2021, <https://www.hurriyetaidailynews.com/central-bank-keeps-interest-rates-steady-for-5th-straight-month-167023>

⁴⁹ *Τουρκική Στατιστική Υπηρεσία*, “Quarterly Gross Domestic Product, Quarter I: January-March, 2021”, Press Release, 31 Μαΐου 2021, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Quarterly-Gross-Domestic-Product-Quarter-I:-January-March,-2021-37181&dil=2>

Πίνακας 1. Επιλεγμένοι Οικονομικοί δείκτες της Τουρκίας

Επιλεγμένοι Δείκτες	2019	2020	2021
Πραγματικό Α.Ε.Π., Ετήσιος Ρυθμός Μεγέθυνσης (% του Α.Ε.Π.)	0.9	1.8	6 (πι)
Δημόσιο Χρέος (% του Α.Ε.Π.)	32.6	36.8	37.1 (πι)
Πηγή: Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, 2021. (πι): πρόβλεψη			
Δείκτης Τιμών Καταναλωτή, Ετήσιος Ρυθμός Μεταβολής (%), Ιούλιος επιλεκθέντων ετών)	16.65	11.76	18.95
Συναλλαγματική Ισοτιμία (Λίρες Τουρκίας ανά μονάδα US\$, 26 ^η Αυγούστου κάθε έτους)	5.76	7.38	8.39
Πηγή: Κεντρική Τράπεζα Τουρκίας, 2021.			
Ανεργία (%), Ιούνιος)	13	13.7	13.9
Κατά Κεφαλήν Α.Ε.Π. (US\$)	9 213	8 599	-
Πληθυσμός (εκατ.)	82	83.15	83.61
Πηγή: Τουρκική Στατιστική Υπηρεσία, 2021.			

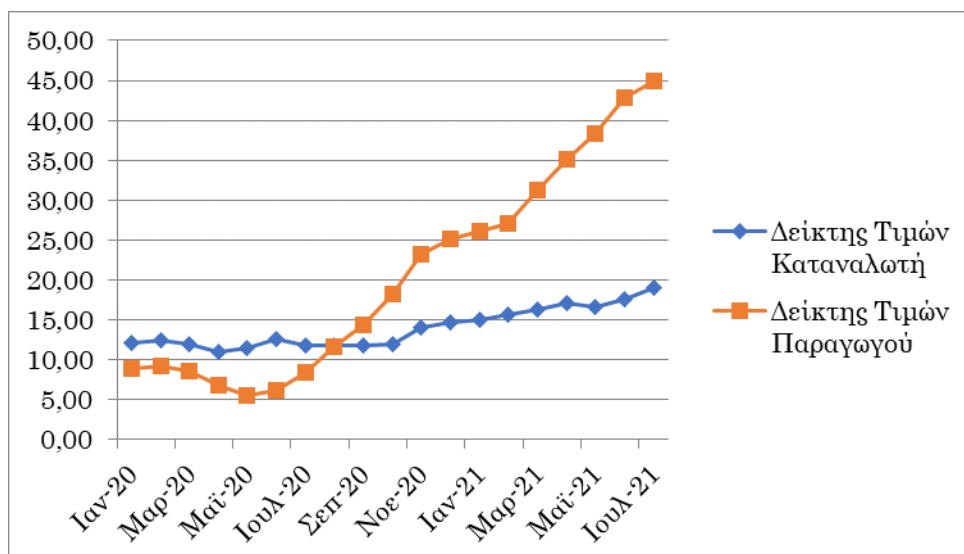
2.3. Οι τρέχουσες οικονομικές εξελίξεις

Τα υψηλά επίπεδα πληθωρισμού παραμένουν το κομβικό πρόβλημα που καλούνται να επιλύσουν οι ιθύνοντες στην τουρκική οικονομία. Τα στοιχεία για το δίμηνο Ιουνίου-Ιουλίου εμφάνισαν σημαντική αύξηση σε σύγκριση με το δίμηνο Απριλίου-Μαΐου, ενώ ο Μάιος ήταν ο πρώτος μήνας με μείωση του αντίστοιχου ποσοστού. Πιο συγκεκριμένα, ο Δείκτης Τιμών Καταναλωτή για το μήνα Ιούνιο σημείωσε ετήσιο ρυθμό μεταβολής 17,5% και τον Αύγουστο έφτασε τα 18,95%.⁵⁰ Οι τομείς που παρουσίασαν τη μεγαλύτερη αύξηση σε μηνιαία βάση ήταν αυτοί των τροφίμων-μη αλκοολούχων ποτών, μεταφορών, επίπλων και ο τομέας της

⁵⁰ Τουρκική Στατιστική Υπηρεσία, "Consumer Price Index, July 2021", Press Release, 3 Αυγούστου 2021, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Consumer-Price-Index-July-2021-37385&dil=2>

εστίασης/ξενοδοχειακός.⁵¹ Ο Δείκτης Τιμών Παραγωγού συνέχισε την ανοδική του πορεία, όπως αποτυπώνεται στο διάγραμμα 1, με τα ποσοστά να αγγίζουν τα 42,89% και 44,92% για Ιούνιο και Ιούλιο αντίστοιχα.⁵² Οι τομείς με τον υψηλότερο πληθωρισμό ήταν αυτοί των ενδιάμεσων προϊόντων και της ενέργειας.⁵³ Η δυσκολία της Τουρκίας να δαμάσει τον πληθωρισμό οδήγησε και την Κ.Τ.Τ. σε αναθεώρηση των στόχων από το 12,2% στο 14,1% για το τέλος του έτους και από 7,5% σε 7,8% για το 2022.⁵⁴ Οι προβλεπόμενοι στόχοι που θέτει η Τουρκία για το επόμενο έτος αναμένεται δύσκολο να επιτευχθούν, τη στιγμή που ανακοινώνονται περαιτέρω αυξήσεις στους μισθούς των δημοσίων υπαλλήλων και των συνταξιούχων της τάξεως του 12% για το 2022 και 14% για το 2023.⁵⁵

Διάγραμμα 1. Ετήσιος Ρυθμός Μεταβολής Πληθωρισμού (%)

Πηγή: Τουρκική Στατιστική Υπηρεσία, 2021.

⁵¹ Ο.π..

⁵² Τουρκική Στατιστική Υπηρεσία, “Producer Price Index, July 2021”, Press Release, 3 Αυγούστου 2021, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Domestic-Producer-Price-Index-July-2021-37313>

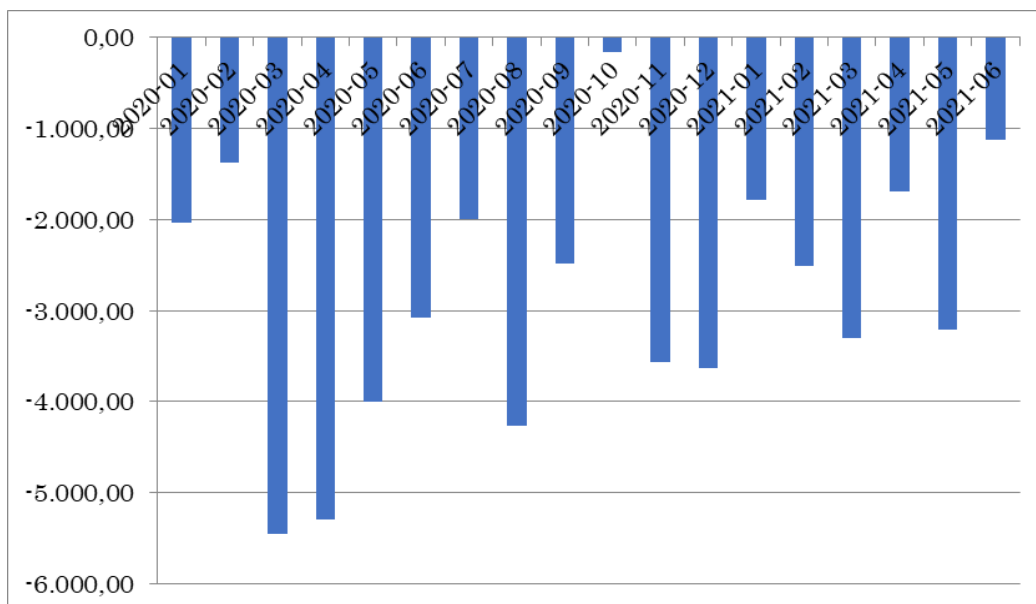
⁵³ Ο.π..

⁵⁴ Πρακτορείο Ανατολού, “Turkish Central Bank hikes inflation forecasts for 2021-22”, 29 Ιουλίου 2021, <https://www.aa.com.tr/en/economy/turkish-central-bank-hikes-inflation-forecasts-for-2021-22/2317838>

⁵⁵ Πρακτορείο Ανατολού, “Memur ve memur emeklisine 2022'de yüzde 5+7, 2023'te yüzde 8+6 zam”, 23 Αυγούστου 2021, https://www.aa.com.tr/tr/gundem/memur-ve-memur-emeklisine-2022de-yuzde-5-7-2023te-yuzde-8-6-zam/2343667?fbclid=IwAR2vTXp_LRg7B--5E53QSRALTMbTuayGl_9T4kJmHM4P0auKWGUv-VdEI90

Τα πιο πρόσφατα στοιχεία για το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών (Ι.Τ.Σ.) αφορούν τους μήνες Μάιο και Ιούνιο και εμφανίζουν έλλειμμα \$3,204 και \$1,127 αντίστοιχα. Το διάγραμμα 2 απεικονίζει μια σμίκρυνση του ελλείμματος για αυτό το δίμηνο συγκριτικά με τους ίδιους μήνες του προηγούμενου έτους.

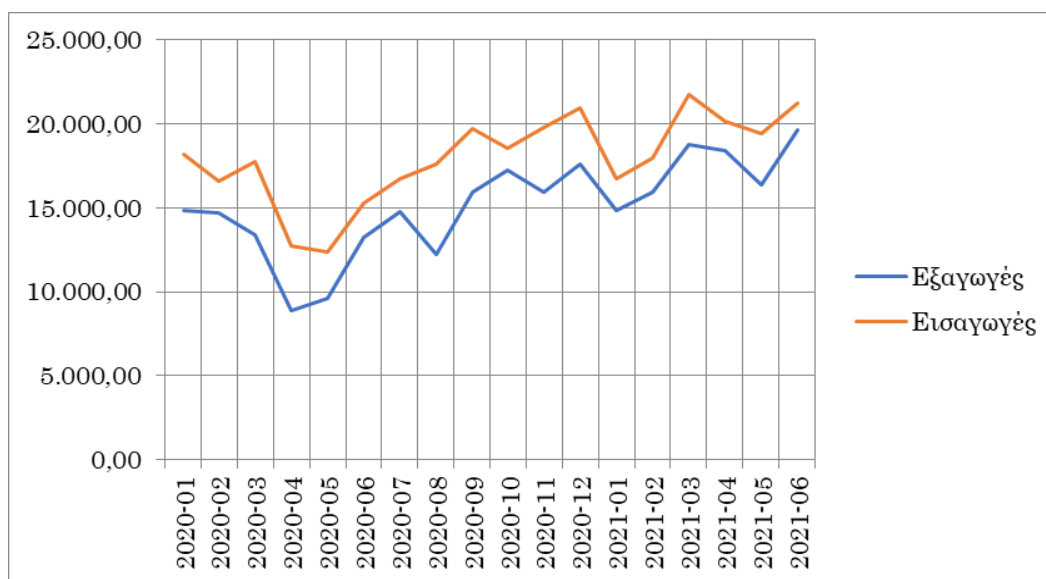
**Διάγραμμα 2. Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών Τουρκίας
(σε εκατ. \$, τρέχουσες τιμές)**

Πηγή: Κεντρική Τράπεζα Τουρκίας, 2021.

Αντίστοιχα, το έλλειμμα στο εμπορικό ισοζύγιο εμφάνισε μείωση κατά το δίμηνο για το οποίο είναι διαθέσιμα τα πιο πρόσφατα επίσημα στοιχεία (Μάιος–Ιούνιος). Πιο συγκεκριμένα, οι εξαγωγές για το τρίτο δίμηνο του 2021 έφτασαν τα \$36 δις και οι εισαγωγές τα \$40,647 δις, διατηρώντας αρνητικό το πρόσημο του εμπορικού ισοζυγίου. Το διάγραμμα 3 φανερώνει μια ελάχιστη σμίκρυνση του ελλείμματος για το διάστημα Μαΐου–Ιουνίου σε σύγκριση με το δίμηνο Μαρτίου–Απριλίου, με το έλλειμμα να αγγίζει τα \$4,647 δις και \$4,704 δις αντίστοιχα.

Διάγραμμα 3. Εμπορικό Ισοζύγιο Τουρκίας (σε εκατ. \$)

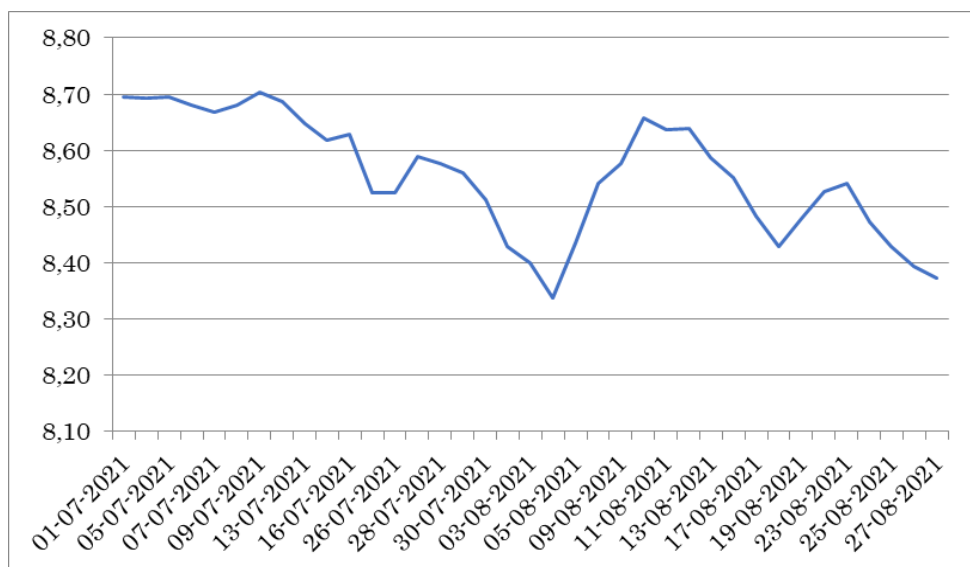

Πηγή: Κεντρική Τράπεζα Τουρκίας, 2021.

Η τουρκική λίρα παρουσίασε σημάδια ανάκαμψης κατά το δίμηνο Ιουλίου–Αυγούστου, όπου στις 4 Αυγούστου η ισοτιμία της έναντι του δολαρίου Η.Π.Α. έφτασε στις 8,34 τουρκικές λίρες/μονάδα δολαρίου Η.Π.Α., τη χαμηλότερη τιμή κατά το υπό εξέταση δίμηνο. (Διάγραμμα 4). Στις 12 Αυγούστου η Κεντρική Τράπεζα αποφάσισε να διατηρήσει τα επίπεδα επιτοκίων στο 19% για πέμπτο συνεχόμενο μήνα.⁵⁶ Παρά τη σφικτή νομισματική πολιτική, η καλπάζουσα πορεία του πληθωρισμού και οι πιέσεις του Τούρκου Προέδρου για μείωση των επιτοκίων οξύνουν το κλίμα αβεβαιότητας με το επόμενο διάστημα να διαφαίνεται κρίσιμο για την πορεία της τουρκικής οικονομίας.

⁵⁶ Κεντρική Τράπεζα Τουρκίας, “Press Release on Interest Rates”, 12 Αυγούστου 2021, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/EN/TCMB+EN/Main+Menu/Announcements/Press+Releases/2021/ANO2021-33>

Διάγραμμα 4. Συναλλαγματική Ισοτιμία τουρκικής λίρας προς δολάριο Η.Π.Α. (1 Ιουλίου 2021 – 27 Αυγούστου 2021)

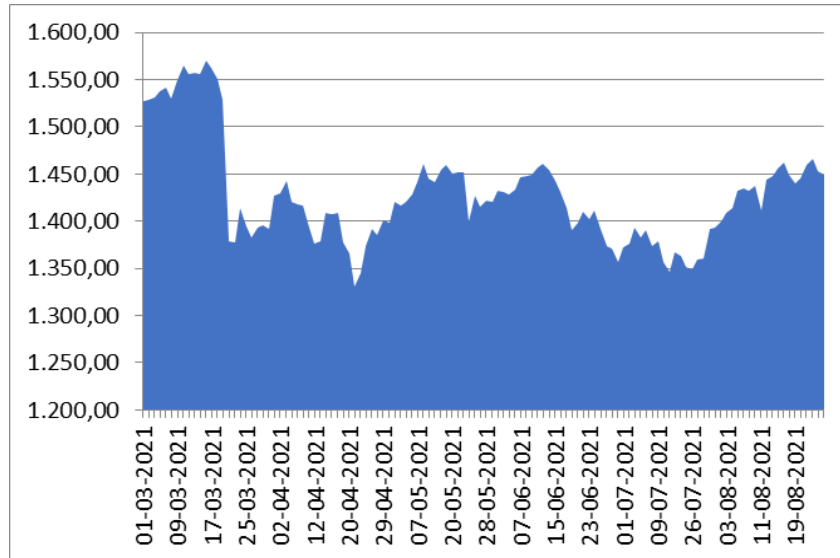

Πηγή: Κεντρική Τράπεζα Τουρκίας, 2021.

2.4. Η πορεία του Χρηματιστηρίου

Ο βασικός χρηματιστηριακός δείκτης μετοχών της Τουρκίας *BIST 100 Index* παρουσίασε σημάδια ισχνής ανάκαμψης κατά το δίμηνο Ιουλίου – Αυγούστου. Η υψηλότερη επίδοση καταγράφηκε στις 24 Αυγούστου και τις 1465, 89 μονάδες, ενώ η χαμηλότερη στις 13 Ιουλίου με 1346,84 μονάδες.

**Διάγραμμα 5. Πορεία του δείκτη BIST 100 Index
(1 Μαρτίου 2021 - 26 Αυγούστου 2021)**

Πηγή: Κεντρική Τράπεζα Τουρκίας, 2021.

Παρά τη θετική πορεία του όμως, ιδίως εντός του Αυγούστου, ο δείκτης εξακολουθεί να μην έχει επανέλθει στα επίπεδα του Μαρτίου όπου και παρουσίασε κατακόρυφη πτώση εντός πολύ

σύντομου χρονικού διαστήματος, λόγω της αλλαγής στην ηγεσία της Κ.Τ.Τ. (Διάγραμμα 5).

3. ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

3.1. Μέση Ανατολή

3.1.1. Τουρκία και Συριακό

3.1.1.1. Η κατάσταση στο στρατιωτικό πεδίο

Στη διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου, η κατάσταση στις περιοχές στρατιωτικής δράσης της Τουρκίας στη βόρειο Συρία διατηρήθηκε τεταμένη. Στη βορειοδυτική Συρία, οι δυνάμεις του καθεστώτος Άσαντ ενέτειναν τις επιθέσεις εναντίον των Τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων και ομάδων της ένοπλης αντιπολίτευσης, κυρίως στο νότιο Ιντλίμπ, τη Χάμα και το Χαλέπι, συνεχίζοντας την κλιμάκωση που είχε ξεκινήσει από τις αρχές Ιουνίου.⁵⁷ Τουρκικά παρατηρητήρια στις επαρχίες αυτές κατέστησαν επανειλημμένα στόχοι κυβερνητικών βομβαρδισμών και ρωσικών αεροπορικών επιδρομών. Ως απάντηση, οι Τ.Ε.Δ., οι δυνάμεις της Hayat Tahrir al-Sham (H.T.S.) και άλλων μικρότερων αντιπολιτευόμενων ομάδων ενίσχυσαν την παρουσία τους στον αυτοκινητόδρομο M4, αυξάνοντας παράλληλα τις αντεπιθέσεις εναντίον κυβερνητικών θέσεων.⁵⁸

Οι συνεχιζόμενες και κλιμακούμενες επιθέσεις του καθεστώτος αλ-Άσαντ με αποδέκτη τις Τ.Ε.Δ. γίνεται αντιληπτό ότι υλοποιούνται με τη συγκατάθεση αν όχι και τη συνδρομή της Ρωσίας. Η απουσία θυμάτων ή τραυματιών μεταξύ των τουρκικών δυνάμεων παρά τις σφοδρές επιθέσεις εναντίον τους, καταδεικνύει ότι οι κινήσεις της Δαμασκού με τη συνδρομή της Μόσχας αποτελούν τμήμα μιας προσεκτικά σχεδιασμένης επιχειρησιακής στρατηγικής, η οποία αποσκοπεί στην άσκηση πίεσης προς την Άγκυρα και στην απόσπαση ανταλλαγμάτων στις διαπραγματεύσεις που πιθανόν λαμβάνουν χώρα σε επίπεδο μυστικής διπλωματίας. Έτσι, θα μπορούσε να ισχυριστεί κανείς ότι η Μόσχα υπενθυμίζει στην Άγκυρα τις υποχρεώσεις στις οποίες είχε δεσμευθεί μέσω των ρωσο-τουρκικών μνημονίων του Σεπτεμβρίου 2018 και του Μαρτίου 2020, αλλά δεν

⁵⁷ Συριακό Παρατηρητήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, “Renewed airstrikes on “de-escalation zone” | Russian jets target perimeter of Turkish post in Jabal al-Zawiyah”, 27 Ιουλίου 2021, <https://www.syriahr.com/en/220087/>

⁵⁸ TASS, “Militants shell Syria’s army positions near Aleppo”, 30 Ιουλίου 2021, <https://tass.com/defense/1321321>

έχει ως σήμερα φέρει σε πέρας, ενώ η συνεχής κλιμάκωση επιδεινώνει την κατάσταση ασφαλείας στις περιοχές υπό τον έλεγχο των Τ.Ε.Δ., υπονομεύοντας τη θέση τους και αυξάνοντας τις πιθανότητες δημιουργίας πρόσθετων προσφυγικών ρευμάτων προς την Τουρκία, στοιχείο που θα ενίσχυε με τη σειρά του την εσωτερική πολιτική πίεση προς την ηγεσία του Κ.Δ.Α.. Η κλιμάκωση των επιθέσεων εναντίον τουρκικών παρατηρητηρίων στο Ιντλίμπ δύναται, ακόμη, να θεωρηθεί ως μια έκφραση των έντονων ρωσικών ενστάσεων στην ισχυρή στήριξη που παρείχε για άλλη μια φορά η Άγκυρα προς το Κίεβο, μέσω της συμμετοχής και των δηλώσεων Τσαβούσογλου στην *Πλατφόρμα για την Κριμαία* στα τέλη Αυγούστου.

Παρά την εντατικοποίηση των επιθέσεων εναντίον τουρκικών παρατηρητηρίων πάντως, η Μόσχα φαίνεται να επιδιώκει την αποφυγή μιας κλιμάκωσης που θα οδηγούσε τις σχέσεις σε μια κρίση παρόμοια με εκείνη του Μαρτίου 2020, που επήλθε ως απότοκο του θανάτου 58 Τούρκων στρατιωτών από ρωσικές και κυβερνητικές επιθέσεις στο Ιντλίμπ. Για τον ίδιο λόγο, η Άγκυρα μέχρι στιγμής αποφεύγει να ασκεί έντονη κριτική στο Κρεμλίνο, κατηγορώντας αντ' αυτού, ως επί το πλείστον, το καθεστώς Άσαντ για τις επιθέσεις που δέχεται στη βορειοδυτική Συρία.⁵⁹ Τη δεδομένη περίοδο, φαίνεται ότι Άγκυρα και Μόσχα, παρά τις εντάσεις, προάγουν και τον μεταξύ τους συντονισμό στο πλαίσιο του Συριακού, στοιχείο που αποτυπώνεται και από την αύξηση των κοινών περιπολιών που πραγματοποιήθηκαν το δίμηνο Ιουλίου-Αυγούστου στις επαρχίες Κομπάνι και αλ Χασάκα. Στις αρχές Αυγούστου, ο Ιμπραχίμ Καλίν συναντήθηκε με ρωσική αντιπροσωπεία υπό τον Ρώσο ειδικό απεσταλμένο στη Συρία Α. Λαβρεντίεφ και αμφότερες οι πλευρές τόνισαν τη σημασία επίτευξης εκκευρίας στο Ιντλίμπ, χωρίς ωστόσο να γίνει γνωστή κάποια συμφωνία.⁶⁰ Επιπρόσθετα, η Ρωσία εξασφάλισε τη σύναψη συμφωνίας με την Άγκυρα για την αποκατάσταση της υδροδότησης της

⁵⁹ *Daily Sabah*, “Assad regime attack kills 8 civilians in Syria’s Idlib”, 15 Ιουλίου 2021, <https://www.dailysabah.com/world/syrian-crisis/assad-regime-attack-kills-8-civilians-in-syrias-idlib>

⁶⁰ *Daily Sabah*, “Turkey’s Kalın, Russia’s Syria envoy Lavrentiev discuss Syria”, 3 Αυγούστου 2021, <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/turkeys-kalin-russias-syria-envoy-lavrentiev-discuss-syria>

επαρχίας αλ Χασάκα μέσω του σταθμού Αλούκ, του οποίου τη λειτουργία παρεμπόδιζαν συστηματικά οι Τ.Ε.Δ., προκειμένου να αποκόψουν την πρόσβαση κουρδικών περιοχών της βορειοανατολικής Συρίας σε καθαρό νερό.⁶¹

Η στρατιωτική δράση της Τουρκίας στη βορειοανατολική Συρία επίσης κλιμακώθηκε στη διάρκεια του Ιουλίου και του Αυγούστου. Οι τουρκικές επιθέσεις εναντίον των Συριακών Δημοκρατικών Δυνάμεων (Σ.Δ.Δ.) εντοπίζονταν κυρίως σε περιοχές του Χαλεπίου (Μανμπίτζ, Αφρίν, Ταλ Ριφαάτ). Προς τα τέλη Αυγούστου, υπό το πρόσχημα των αντιποίνων για το θάνατο ενός Τούρκου στρατιώτη, οι Τ.Ε.Δ. ξεκίνησαν πολλαπλές επιδρομές με Μη Επανδρωμένα Αεροσκάφη (Μ.Ε.Α.) στις περιοχές Τελ Ταμρ και Αμπού Ρασίν της επαρχίας αλ Χασάκα, αυτή τη φορά στοχεύοντας στην εξουδετέρωση υψηλόβαθμων αξιωματούχων της αυτόνομης κουρδικής περιοχής της Ροζάβα. Πιο συγκεκριμένα, επίθεση με Μ.Ε.Α. εναντίον του αρχηγείου του Στρατιωτικού Συμβουλίου του Τελ Ταμρ στις 19 Αυγούστου είχε ως αποτέλεσμα το θάνατο τεσσάρων μελών των Σ.Δ.Δ., καθώς και θανάτους και τραυματισμούς αμάχων.

Οι παραπάνω στοχευμένες επιθέσεις της Τουρκίας πιθανόν σηματοδοτούν μια αλλαγή στρατηγικής εναντίον των Μ.Π.Α. (Υ.Ρ.Γ.), καθώς οι Τ.Ε.Δ. δείχνουν να τις προάγουν έναντι των μεγάλης κλίμακας στρατιωτικών επιχειρήσεων.⁶² Επιπρόσθετα, δεδομένου του ελέγχου που ασκεί η Μόσχα στις συγκεκριμένες - στρατηγικής σημασίας για τον έλεγχο του αυτοκινητοδρόμου Μ4- περιοχές βάσει της ρωσο-τουρκικής Συμφωνίας του Οκτωβρίου 2019, και των αναφορών περί συνάντησης Τούρκων και Ρώσων αξιωματούχων πριν τις εν λόγω επιθέσεις, εκτιμάται ότι το Κρεμλίνο μάλλον είχε συναινέσει στην υλοποίησή τους. Μια τέτοια ρωσική κίνηση, πέραν του προφανούς, που δεν είναι άλλο από την ανάκτηση του ελέγχου της περιοχής από το καθεστώς αλ-Άσαντ, θα μπορούσε να συνδέεται με τις επιδιώξεις του Κρεμλίνου για άσκηση πίεσης στις Σ.Δ.Δ. προκειμένου να διακόψουν τη συνεργασία τους με τις Η.Π.Α. και να στραφούν

⁶¹ Sinem Cengiz, “Water issue leads to new area of Turkey-Russia cooperation”, *Arab News*, 13 Αυγούστου 2021, <https://www.arabnews.com/node/1910726>

⁶² Metin Gurcan, “Turkey’s targeted killings signal new strategy against Syrian Kurdish forces”, *Al-Monitor*, 27 Αυγούστου 2021, <https://www.al-monitor.com/originals/2021/08/turkeys-targeted-killings-signal-new-strategy-against-syrian-kurdish-forces#ixzz74lrfRC52>

προς την ίδια, έτσι ώστε ως αντάλλαγμα η Μόσχα να μεσολαβήσει για τον τερματισμό των τουρκικών επιθέσεων.

3.1.1.2. Οι εξελίξεις στο διπλωματικό πεδίο

Στις αρχές Ιουλίου, τα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. ενέκριναν ομόφωνα την ανανέωση της τελευταίας οδού διέλευσης ανθρωπιστικής βοήθειας προς την βορειοδυτική Συρία μέσω της Τουρκίας (συνοριακή πύλη Bab al-Hawa) για ένα ακόμη εξάμηνο, με δυνατότητα παράτασης ως τον Ιούλιο του 2022.⁶³ Παρά τις ενστάσεις της, η Ρωσία τελικά συναίνεσε στην ανανέωση, έχοντας εξασφαλίσει ότι το επόμενο διάστημα θα ενισχυθεί η μεταφορά ανθρωπιστικής βοήθειας όχι μόνο διασυνοριακά αλλά και εντός Συρίας μέσω του καθεστώτος Άσαντ, ενώ παράλληλα έλαβε διαβεβαιώσεις περί ενίσχυσης της διαφάνειας στη μεταφορά βοήθειας μέσω της Τουρκίας.⁶⁴ Η εν λόγω εξέλιξη αποτέλεσε μια διπλωματική νίκη όχι μόνο για τη Δύση που επί μήνες επιχειρούσε να αποτρέψει ένα ρωσικό βέτο στο Συμβούλιο Ασφαλείας, αλλά και για την Άγκυρα, της οποίας η στρατηγική σημασία διατηρήθηκε, καθώς θα συνεχίσει να ελέγχει τη μοναδική οδό διέλευσης ανθρωπιστικής βοήθειας προς τη Συρία.

Το διήμερο 7 και 8 Ιουλίου έλαβε χώρα ο 16^{ος} γύρος διαπραγματεύσεων της Διαδικασίας της Αστάνα με τη συμμετοχή της Τουρκίας, του Ιράν, της Ρωσίας, καθώς και αντιπροσώπων της Ιορδανίας, του Ιράκ, του Λιβάνου, των Η.Ε. και της Διεθνούς Επιτροπής του Ερυθρού Σταυρού ως παρατηρητές. Τα μέρη επανέλαβαν μεταξύ άλλων τη στήριξή τους στην εδαφική ακεραιότητα, ανεξαρτησία και κυριαρχία της Συρίας, όπως και την πρόθεσή τους να συνεχίσουν τον αγώνα καταπολέμησης της τρομοκρατίας. Παράλληλα, εξέτασαν την κατάσταση στο Ιντλίμπ, αλλά και στη βορειοανατολική Συρία, όπου συμφώνησαν ότι

⁶³ *The Associated Press*, “UN approves extension of aid from Turkey to rebel-held Syria”, 10 Ιουλίου 2021, <https://apnews.com/article/europe-middle-east-syria-united-nations-f2445e1d11530cdb4bea52cc4f7a700>

⁶⁴ Κατ’ αυτό τον τρόπο το Κρεμλίνο επιδιώκει να εδραιώσει την εσωτερική και διεθνή νομιμοποίηση του καθεστώτος Άσαντ.

καταδικάζουν ρητώς «κάθε προσπάθεια δημιουργίας νέων πραγματικοτήτων».⁶⁵ Παρά τη μη επίτευξη ουσιαστικής προόδου επί τη βάσει των πρόσφατων συνομιλιών, το τελευταίο σημείο συνιστά θετική εξέλιξη για την Άγκυρα, εφόσον διασφαλίζεται η μη αποδοχή αποσχιστικών τάσεων εκ μέρους των Σ.Δ.Δ. και της αυτόνομης περιοχής της Ροζάβα εν γένει, στοιχείο που αποτελεί πρωταρχικό στόχο της τουρκικής στρατηγικής στη Συρία.

Οι προσπάθειες της Τουρκίας να περιορίσει τη νομιμοποίηση και να πλήξει το κύρος των Σ.Δ.Δ. στα μάτια της Δύσης, προκειμένου να στηρίξει έτσι το αφήγημα ότι η εν λόγω οργάνωση συνιστά προέκταση του Ε.Κ.Κ., συνεχίστηκαν το τελευταίο διάστημα. Ενδεικτικά, η Άγκυρα καταδίκασε την επίσημη επίσκεψη υψηλόβαθμων αξιωματούχων της αυτόνομης κουρδικής περιοχής στο Παρίσι έπειτα από πρόσκληση του Προέδρου Μακρόν,⁶⁶ όπως και την εγκαθίδρυση γραφείου εκπροσώπησης της εν λόγω περιοχής στην Ελβετία. Επιπλέον, δεν ήταν λίγα τα τουρκικά δημοσιεύματα που κατήγγειλαν τις Μ.Π.Α. για επιθέσεις εναντίον αμάχων, τις οποίες, σύμφωνα με την Άγκυρα, παραβλέπουν οι δυτικοί σύμμαχοι κατά τη συνεργασία τους με τις κουρδικές οργανώσεις.

Παρά τις επιδιώξεις της Άγκυρας για διακοπή των σχέσεων της Ουάσιγκτον με τις Σ.Δ.Δ., προσφάτως η υφυπουργός Εξωτερικών Βικτόρια Νούλαντ, επανέλαβε τη στήριξη των Η.Π.Α. προς τις κουρδικές δυνάμεις στη βορειοανατολική Συρία ως έναν αξιόπιστο σύμμαχο εναντίον της απειλής του Ισλαμικού Κράτους, αναγνωρίζοντας ότι η εν λόγω στάση επιφέρει προβλήματα στις σχέσεις με την Άγκυρα.⁶⁷ Ιδιαίτερα αρνητικές προσλαμβάνουσες δημιούργησε, επίσης, στην

⁶⁵ Ρωσικό Υπουργείο Εξωτερικών, “Joint Statement by the Representatives of Iran, Russia and Turkey on the 16th International Meeting on Syria in the Astana Format”, 8 Ιουλίου 2021, https://www.mid.ru/en/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/4809709

⁶⁶ Τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών, “Statement of the Spokesperson of the Ministry of Foreign Affairs, Ambassador Tanju Bilgiç in Response to a Question Regarding the Meeting of French President Macron with the Members of the So-Called “Syria Democratic Council” Led by PYD/YPG, the Offshoot of PKK Terrorist Organization in Syria”, 20 Ιουλίου 2021, https://www.mfa.gov.tr/sc_-30_-fransa-cb-macron-un-sozde-suriye-demokratik-konseyi-mensuplari-ile-gorusmesi-hk-sc.en.mfa

⁶⁷ *Al-Monitor*, “US reaffirms stance on Turkey’s S-400, support for Syria’s Kurds”, 22 Ιουλίου 2021, <https://www.al-monitor.com/originals/2021/07/us-reaffirms-stance-turkeys-s-400-support-syrias-kurds>

Τουρκία η συμμετοχή του Αμερικανού Αντισπράτηγου Paul Calvert στην ετήσια σύνοδο των Μ.Π.Α., στην οποία παρευρέθηκαν ηγετικές προσωπικότητες των κουρδικών δυνάμεων.⁶⁸ Οι εν λόγω επαφές δεν ευνοούν το κλίμα επαναπροσέγγισης που επιχειρεί να καλλιεργήσει η Άγκυρα με την Ουάσιγκτον τους τελευταίους μήνες, όμως δύνανται να αξιοποιηθούν από τις Η.Π.Α. ως διαπραγματευτικό εργαλείο για την άσκηση πίεσης στην Τουρκία, προκειμένου η ίδια να διευθετήσει ακανθώδη ζητήματα στις αμερικανο-τουρκικές σχέσεις, όπως εκείνο των S-400. Παρόλ' αυτά, η έκφραση της αμερικανικής στήριξης στις Σ.Δ.Δ. ενδέχεται να έχει τα αντίθετα αποτελέσματα, οδηγώντας την Άγκυρα να εντείνει τις προσπάθειες εναντίον των Σ.Δ.Δ. και του Ε.Κ.Κ. στο Ιράκ, τόσο στο διπλωματικό όσο και στο στρατιωτικό πεδίο.

3.1.2. Σχέσεις με Ιράκ: στρατιωτική επιχείρηση στο βόρειο Ιράκ

3.1.2.1. Τουρκική στρατιωτική δράση στο βόρειο Ιράκ

Κατά το δίμηνο Ιουλίου-Αυγούστου συνεχίστηκαν οι επιχειρήσεις των Τουρκικών Ενόπλων Δυνάμεων στο βόρειο Ιράκ. Το τελευταίο διάστημα έλαβαν χώρα πολυάριθμες αεροπορικές επιδρομές σε βάρος στόχων του Ε.Κ.Κ. και του Κ.Σ.Κ., οι οποίες είχαν ως αποτέλεσμα την εξουδετέρωση ορισμένων υψηλόβαθμων μελών των εν λόγω οργανώσεων.⁶⁹ Παράλληλα, τουλάχιστον 15 Τούρκοι στρατιώτες σκοτώθηκαν σε συγκρούσεις με μαχητές του Ε.Κ.Κ., στοιχείο που αξιοποιήθηκε από την Άγκυρα ως πρόσχημα προκειμένου να προχωρήσει σε νέα κλιμάκωση.

Μετά τα μέσα Αυγούστου, με πρόφαση την επιβολή αντιποίνων για το θάνατο τεσσάρων Τούρκων στρατιωτών, ξεκίνησαν αεροπορικές επιδρομές με Μ.Ε.Α. κατά των Μονάδων Προστασίας της Σίντζαρ (Μ.Π.Σ./Υ.Β.Σ.), οργάνωση την οποία η Άγκυρα θεωρεί ως προέκταση του Ε.Κ.Κ. και των συριακών Μ.Π.Α. (Υ.Ρ.Γ.) στο βορειοδυτικό Ιράκ. Αρχικά, στοχοποιήθηκε όχημα που μετέφερε τρία

⁶⁸ *Daily Sabah*, "Top US commander in Syria attends terrorist YPG's meeting", 1 Αυγούστου 2021, <https://www.dailysabah.com/politics/war-on-terror/top-us-commander-in-syria-attends-terrorist-ypgs-meeting>

⁶⁹ Amberin Zaman, "Turkey's anti-PKK assault leaves Kurds more divided", *Al-Monitor*, 6 Ιουλίου 2021, <https://www.al-monitor.com/originals/2021/07/turkeys-anti-pkk-assault-leaves-kurds-more-divided>

ηγετικά στελέχη των Μ.Π.Σ. και στη συνέχεια μια αυτοσχέδια κλινική, η οποία, σύμφωνα με τους τουρκικούς ισχυρισμούς, αποτελούσε κρησφύγετο της οργάνωσης.⁷⁰ Τόσο οι συγκεκριμένες επιθέσεις όσο και άλλες επιδρομές με Μ.Ε.Α. τις ημέρες που ακολούθησαν, εκτός από την εξουδετέρωση ηγετικών προσωπικοτήτων των Μ.Π.Σ. και Ε.Κ.Κ., προκάλεσαν επίσης πολυάριθμες απώλειες μεταξύ αμάχων.

Η Τουρκία έχει επανειλημμένα απειλήσει με νέες επιχειρήσεις εναντίον της Σίντζαρ (επαρχία Νινευί), σε περίπτωση μη εφαρμογής της Συμφωνίας Βαγδάτης-Αρμπίλ του Οκτωβρίου 2020 για την απομάκρυνση των δυνάμεων του Ε.Κ.Κ. από την περιοχή. Θα πρέπει να υπογραμμιστεί η στρατηγική σημασία της επαρχίας αυτής τόσο για το Ιράν (καθώς αποτελεί τη δίοδο που συνδέει Ιράκ και Συρία) όσο και για το Ιράκ και την Αρμπίλ, διότι συνιστά μια από τις 14 αμφισβητούμενες περιοχές που αμφότερες διεκδικούν.⁷¹ Καθώς η ιρακινή κυβέρνηση αρνείται να επιτρέψει στην Κ.Α.Π. να ασκήσει μεγαλύτερο έλεγχο στην περιοχή, ουσιαστικά αποδέχεται την παρουσία του Ε.Κ.Κ., των Μ.Π.Σ. και σιιτικών οργανώσεων που δραστηριοποιούνται σε αυτή, συντηρώντας τις συνθήκες αστάθειας που με τη σειρά τους δημιουργούν πρόσφορο έδαφος για επεμβάσεις της Τουρκίας, συχνά σε συνεργασία με δυνάμεις των Πεσμεργκά.

Αξίζει, όμως, να σημειωθεί ότι παρά τις συνεχείς απειλές της Άγκυρας, δεν έχει μέχρι στιγμής λάβει χώρα κάποια μεγάλης κλίμακας επιχείρηση στη Σίντζαρ, γεγονός που θα πρέπει να αποδοθεί στην ισχυρή αποτρεπτική παρουσία και τον έλεγχο που ασκούν στην περιοχή δυνάμεις σχετιζόμενες με την Τεχεράνη. Ως εκ τούτου, η Τουρκία έχει προάγει μια επιχειρησιακή στρατηγική που στηρίζεται στη χρήση Μ.Ε.Α., τα οποία: α) επιτρέπουν μεγαλύτερο έλεγχο όσον αφορά τον αντίκτυπο των επιθέσεων προκειμένου να αποφευχθεί κατά το δυνατό η κλιμάκωση της έντασης με την Τεχεράνη, β) προκαλούν σημαντικό πλήγμα στις κεντρικές οργανώσεις μέσω της στόχευσης της ηγεσίας αυτών, και γ) περιορίζουν

⁷⁰ *Turkish Minute*, “Deaths, injuries’ as Turkish air raid hits Iraq clinic”, 17 Αυγούστου 2021, <https://www.turkishminute.com/2021/08/17/deathinjuries-turkish-air-raid-hits-iraq-clinic/>

⁷¹ Jacob Lees Weiss, “Iranian-Backed Iraqi Militias Deter Turkish Intervention in Sinjar”, *Eurasia Daily Monitor*, 16 Ιουλίου 2021, <https://jamestown.org/program/iranian-backed-iraqi-militias-deter-turkish-intervention-in-sinjar/>

το κόστος της στρατιωτικής παρουσίας της Άγκυρας, επιτρέποντάς της να συνεχίζει τις επιχειρήσεις σε βάθος χρόνου. Θα πρέπει να παρατηρηθεί ότι παρόμοια στρατηγική φαίνεται ότι ακολουθείται από την Τουρκία και στη βορειοανατολική Συρία εναντίον των Μ.Π.Λ. το τελευταίο διάστημα.

Περί τα τέλη του μήνα, στο στόχαστρο των τουρκικών επιχειρήσεων βρέθηκαν επίσης περιοχές του βορειοανατολικού κυβερνείου της Σουλεϊμανίγια, κοντά στα σύνορα με το Ιράν και σε απόσταση 200 χλμ. από τα τουρκικά σύνορα. Στις 24 Αυγούστου, ο ίδιος ο Ακάρ επέβλεψε από συντονιστικό κέντρο εναέριων επιχειρήσεων τις επιδρομές εναντίον 28 θέσεων του κουρδικού κόμματος P.J.A.K., το οποίο σύμφωνα με την Άγκυρα επίσης συνιστά τρομοκρατική οργάνωση-παρακλάδι του Ε.Κ.Κ.⁷² Παρότι οι επιθέσεις πραγματοποιήθηκαν σε μικρή απόσταση από το Ιράν, εκτιμάται ότι δεν προκάλεσαν τις αντιδράσεις της Τεχεράνης, διότι η εν λόγω οργάνωση αντιμάχεται επί δεκαετίες την παρουσία του Ιράν στο βόρειο Ιράκ.

Το σύνολο των παραπάνω επιθέσεων επιβεβαιώνουν τις προθέσεις της Άγκυρας για επέκταση της παρουσίας της στο βόρειο Ιράκ, όπου επιχειρεί να δημιουργήσει σφαίρες επιρροής και ελέγχου. Εκτός της στρατιωτικής οδού, η Τουρκία προσπαθεί να αυξήσει την επιρροή της στην περιοχή και μέσω της διείσδυσης φορέων και εταιρειών σε κρίσιμες σημασίας τομείς και υποδομές του Ιρακινού Κουρδιστάν, όπως είναι ο κλάδος του ηλεκτρισμού. Στα τέλη Ιουλίου ανακοινώθηκε ότι η διασύνδεση των ηλεκτρικών δικτύων Ιράκ-Τουρκίας-Ιρακινού Κουρδιστάν έχει προχωρήσει σε ικανοποιητικό βαθμό, με στόχο να περιοριστούν τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι περιοχές του βορείου Ιράκ, λόγω της ανεπαρκούς πρόσβασης σε ηλεκτρική ενέργεια, και έτσι να περιοριστεί η εξάρτηση από το Ιράν.⁷³ Κατ' αυτόν τον τρόπο, η Τουρκία αποκτά ερείσματα σε κρίσιμες υποδομές, τα οποία μπορούν να της προσφέρουν διαπραγματευτικό

⁷² Τουρκικό Υπουργείο Αμύνης, “Millî Savunma Bakanı Hulusi Akar, Hava Harekâtını Hava Kuvvetleri Harekât Merkezinden Sevk ve İdare Etti”, 24 Αυγούστου 2021, <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/2482021-13876>

⁷³ *Shafaq*, “The electrical interconnection project between Turkey, Kurdistan and Iraq is almost completed”, 27 Ιουλίου 2021, <https://shafaq.com/en/Kurdistan/The-electrical-interconnection-project-between-Turkey-Kurdistan-and-Iraq-is-almost-completed>

πλεονέκτημα έναντι της διοίκησης της περιοχής σε μελλοντικό χρόνο, θέτοντας ουσιαστικά τις βάσεις για μια μόνιμη παρουσία στην περιοχή.

3.1.2.2. Σχέσεις με την κεντρική κυβέρνηση

Οι σχέσεις της Τουρκίας με την ομοσπονδιακή κυβέρνηση της Βαγδάτης παρουσίασαν διακυμάνσεις κατά την υπό μελέτη περίοδο, οι οποίες αποδίδονται κυρίως στις συνεχιζόμενες τουρκικές επιχειρήσεις στο βόρειο Ιράκ. Η στρατιωτική παρουσία της Τουρκίας εντός του ιρακινού Κουρδιστάν και ιδιαίτερα εντός διαμφισβητούμενων περιοχών, που διεκδικούνται από τη Βαγδάτη και από την Αρμπίλ, προκαλούν την έντονη δυσαρέσκεια της κεντρικής κυβέρνησης, της οποίας η κυριαρχία τίθεται κατ' αυτό τον τρόπο υπό αμφισβήτηση.

Παρά τη ρητή αντίθεση της Βαγδάτης στις τουρκικές επιχειρήσεις, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η επίσημη αντίδραση της κυβέρνησης χαρακτηρίζεται ως μετριοπαθής. Όσον αφορά τις επιθέσεις στη Σίντζαρ, το ιρακινό Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας περιορίστηκε απλώς στην καταδίκη αυτών ως «μονομερείς ενέργειες που αντιβαίνουν στις αρχές της καλής γειτονίας», χωρίς σαφή αναφορά στην Τουρκία.⁷⁴ Αξιοσημείωτες είναι επίσης οι δηλώσεις του Ιρακινού υπουργού Αμύνης, ο οποίος, ερωτηθείς σε συνέντευξή του αναφορικά με τις επιθέσεις της Τουρκίας σε ιρακινό έδαφος, τις χαρακτήρισε ως «παραβιάσεις» οι οποίες όμως είναι δικαιολογημένες λόγω της παρουσίας του Ε.Κ.Κ., μιας «τουρκικής και όχι ιρακινής οργάνωσης» που δρα στην επικράτεια του Ιράκ επωφελούμενη των συνθηκών αστάθειας.⁷⁵ Παράλληλα, ενόσω λάμβαναν χώρα οι τουρκικές επιδρομές ο Ιρακινός πρωθυπουργός συνομίλησε τηλεφωνικά με τον Ρ.Τ. Έρντογαν γύρω από τη διμερή συνεργασία στους τομείς ασφάλειας, πληροφοριών, εμπορίου, ενώ ο Τούρκος Πρόεδρος δεν παρέλειψε να αναφερθεί στην ανάγκη από

⁷⁴ *Shafaq*, "Iraqi Cabinet condemns the Turkish attacks on Sinjar", 18 Αυγούστου 2021, <https://shafaq.com/en/Iraq-News/Iraqi-Cabinet-condemns-the-Turkish-attacks-on-Sinjar>

⁷⁵ *Rudaw*, "Iraqi minister says Turkey is justified pursuing PKK within Iraq's borders", 30 Αυγούστου 2021, <https://www.rudaw.net/english/middleeast/iraq/300820212>

κοινού καταπολέμησης της απειλής του Ε.Κ.Κ.⁷⁶ Λίγες ημέρες νωρίτερα, αντιπροσωπεία του ιρακινού υπουργείου Αμύνης είχε επισκεφθεί τη Διεθνή Έκθεση Αμυντικής Βιομηχανίας στην Κωνσταντινούπολη και με την ευκαιρία έγινε δεκτή από τον Χουλουσί Ακάρ, ο οποίος επανέλαβε στον Ιρακινό ομόλογό του ότι η Τουρκία «σέβεται την εδαφική ακεραιότητα όλων των γειτόνων της, ιδίως του Ιράκ».⁷⁷

Οι συζητήσεις στο περιθώριο της αμυντικής έκθεσης στην Κωνσταντινούπολη φαίνεται ότι είχαν κάποιο αποτέλεσμα, καθώς, μερικές ημέρες αργότερα, ο Ιρακινός υπουργός Αμύνης Τζούμα Αναάντ Σαντούν αποκάλυψε σε τηλεοπτική συνέντευξη ότι η Βαγδάτη σκοπεύει να αγοράσει τουρκικά Μ.Ε.Α. Bayraktar και 12 ελικόπτερα T129, ενώ έχει εκδηλώσει ενδιαφέρον και για έξι κινητά συστήματα ηλεκτρονικού πολέμου KORAL.⁷⁸ Εφόσον υπάρξει συγκεκριμένη συμφωνία αγοράς -εξέλιξη που δεν θα πρέπει να θεωρηθεί εγγυημένη καθώς το Ιράκ πολλάκις έχει προαναγγείλει αγορές αμυντικού εξοπλισμού χωρίς να προχωρήσει τελικά σε αυτές-, μπορεί να συνδεθεί τόσο με το χαμηλό κόστος και τη φήμη που έχουν αποκτήσει τα τουρκικά Μ.Ε.Α. μεταξύ των κρατών της περιοχής όσο και με την επιδίωξη του Ιράκ να περιορίσει την εξάρτηση από εισαγωγές ρωσικού και κινεζικού αμυντικού εξοπλισμού.⁷⁹ Όσον αφορά την Τουρκία, εφόσον εξασφαλιστεί μια τέτοια συμφωνία θεωρείται βέβαιο ότι θα προβληθεί ως μια ακόμη νίκη της αμυντικής βιομηχανίας της.

Η μειριοπαθής στάση που υιοθετεί η ιρακινή κυβέρνηση στις σχέσεις με την Άγκυρα παρά τις συνεχιζόμενες προκλήσεις σε βάρος της κυριαρχίας της,

⁷⁶ *Πρακτορείο Ανατολού*, “Turkish president, Iraqi premier speak over phone”, 21 Αυγούστου 2021, <https://www.aa.com.tr/en/turkey/turkish-president-iraqi-premier-speak-over-phone/2342448>

⁷⁷ *Daily Sabah*, “PKK poses threat to both Turkey and Iraq: Defense Minister Akar”, 20 Αυγούστου 2021, <https://www.dailysabah.com/politics/war-on-terror/pkk-poses-threat-to-both-turkey-and-iraq-defense-minister-akar>

⁷⁸ *Yeni Safak*, “Iraq to purchase Bayraktar drones from Turkey”, 29 Αυγούστου 2021, <https://www.yenisafak.com/en/world/iraq-to-purchase-bayraktar-drones-from-turkey-3579325>

⁷⁹ Paul Iddon, “Why Iraq Would Want To Buy Turkish Drones And Attack Helicopters”, *Forbes*, 29 Αυγούστου 2021, <https://www.forbes.com/sites/pauliddon/2021/08/29/why-iraq-would-be-interested-in-turkish-drones-and-attack-helicopters/?sh=53cae3df3d0b>

σχετίζεται με τα οικονομικά και εμπορικά συμφέροντα που συνδέουν τα δύο κράτη,⁸⁰ καθώς και με τις επιδιώξεις της κυβέρνησης Καντίμι για ανάληψη ισχυρού περιφερειακού ρόλου στη Μέση Ανατολή. Κατά την τελευταία διετία το Ιράκ σε συνεργασία με την Αίγυπτο, την Ιορδανία και άλλους περιφερειακούς δρώντες επενδύουν στις προσπάθειες διευθέτησης ζητημάτων που αναπαράγουν τις συνθήκες αστάθειας στην περιοχή, όπως οι κρίσεις σε Λιβύη, Συρία και Παλαιστίνη. Λαμβάνοντας υπόψη το ρόλο της Τουρκίας στα παραπάνω ζητήματα, η Βαγδάτη κατανοεί τη σημασία της ένταξης της Τουρκίας στις σταθεροποιητικές αυτές προσπάθειες. Για το λόγο αυτό, η Τουρκία προσεκλήθη στη Σύνοδο που διοργανώθηκε από την κυβέρνηση Καντίμι στα τέλη Αυγούστου, με σκοπό να τεθούν τα θεμέλια για ενίσχυση της περιφερειακής συνεργασίας. Με τη σειρά του, ο Μ. Τσαβούσογλου αξιοποίησε την παρουσία του στην εν λόγω Σύνοδο προκειμένου να τονίσει για άλλη μια φορά την ανάγκη καταπολέμησης του Ε.Κ.Κ., αλλά και τη δέσμευση της Τουρκίας να συνδράμει τις σταθεροποιητικές προσπάθειες στην περιοχή.⁸¹ Όπως γίνεται αντιληπτό, και η Άγκυρα προσεγγίζει θετικά το ενδεχόμενο να αναλάβει σημαντικότερο ρόλο στις μεταβολές που λαμβάνουν χώρα σε επίπεδο περιφερειακού υποσυστήματος με τη συμμετοχή του συνόλου των δρώντων της περιοχής.

3.1.3. Λιβύη: Επίσκεψη Dbeibeh στην Κωνσταντινούπολη

Ο υπηρεσιακός πρωθυπουργός της Λιβύης Abdul Hamid Dbeibeh επισκέφθηκε στις 7 Αυγούστου την Κωνσταντινούπολη όπου και συναντήθηκε με τον Τούρκο Πρόεδρο Έρντογαν, παρουσία του Διοικητή της Κεντρικής Τράπεζας της Λιβύης Sadiq Al-Kabir.⁸² Μετά από αυτή τη συνάντηση, που διήρκεσε μιάμιση ώρα,⁸³ οι

⁸⁰ Οι δύο πλευρές έχουν συμφωνήσει στην αύξηση του όγκου των εμπορικών τους συναλλαγών σε 20 δις δολάρια, ενώ το 2019 η Άγκυρα δεσμεύθηκε στην παροχή δανείου ύψους \$5 δις για την ανοικοδόμηση του Ιράκ.

⁸¹ *Πρακτορείο Ανατολού*, “Turkey will ‘never accept’ PKK’s presence in Iraq”, 29 Αυγούστου 2021, <https://www.aa.com.tr/en/middle-east/turkey-will-never-accept-pkks-presence-in-iraq/2349358>

⁸² *The Libya Observer*, “Libyan PM meets Erdogan in Istanbul”, 7 Αυγούστου 2021, <https://www.libyaobserver.ly/inbrief/libyan-pm-meets-erdogan-istanbul>

δύο ηγέτες συμμετείχαν σε συνομιλίες αντιπροσωπειών των δύο χωρών. Από πλευράς Τουρκίας, πέραν του Έρντογαν, στη δεύτερη συνάντηση συμμετείχε ο υπουργός Οικονομικών Lutfi Elvan, ο υπουργός Εμπορίου Mehmet Mus, ο Διοικητής της Κ.Τ.Τ. Sahar Kavcioglu και ο προεδρικός σύμβουλος Sefer Turan.⁸⁴ Τα θέματα των συνομιλιών ήταν οικονομικού χαρακτήρα, όπως το πλαίσιο της επιστροφής των τουρκικών επιχειρήσεων στη Λιβύη και η απλοποίηση των θεωρήσεων εισόδου (βίζα). Ο Τούρκος Πρόεδρος φαίνεται να ζήτησε την αποπληρωμή χρέους \$1,1 δις (5 δις δινάρια) εκ μέρους των τουρκικών εταιρειών που δραστηριοποιούνταν στη Λιβύη.⁸⁵ Οι δύο πλευρές συμφώνησαν να συνεχίσουν τις συνομιλίες στο Συνέδριο Στρατηγικής Συνεργασίας στην Τρίπολη τον προσεχή Οκτώβριο, υπό την παρουσία του Τούρκου Προέδρου,⁸⁶ να αυξήσουν το διμερή όγκο εμπορίου και να προχωρήσουν σε υπογραφή διαφόρων συμφωνιών για την εμβάθυνση της διμερούς οικονομικής τους συνεργασίας⁸⁷.

Η συνάντηση των πολιτικών ηγεσιών των δύο χωρών είναι ενδεικτική των μεταξύ τους καλών διακρατικών σχέσεων και της σημασίας που προσδίδουν στο ρόλο του τουρκικού επιχειρηματικού κόσμου για την ανοικοδόμηση της μεταπολεμικής Λιβύης. Ο στόχος της λιβυκής ηγεσίας είναι η εξασφάλιση κεφαλαίων που θα διευκολύνει την ανοικοδόμηση της χώρας και για αυτό το σκοπό προχωρά σε σειρά από συνομιλίες με διάφορα κράτη της περιοχής. Η Τουρκία, από την άλλη πλευρά, επιδιώκει τόσο να συμβάλλει στην ανοικοδόμηση της μεταπολεμικής Λιβύης όσο και να επεκτείνει τις οικονομικές ευκαιρίες για

⁸³ *Πρακτορείο Ανατολού*, “Turkish President Erdogan receives Libyan premier in Istanbul”, 7 Αυγούστου 2021, <https://www.aa.com.tr/en/turkey/turkish-president-erdogan-receives-libyan-premier-in-istanbul/2327466>

⁸⁴ *Libyan Express*, “Discussions to strengthen cooperation and reintroduce turkish companies to Libya”, 7 Αυγούστου 2021, <https://www.libyanexpress.com/discussions-to-strengthen-cooperation-and-reintroduce-turkish-companies-to-libya/>

⁸⁵ *Ahram Online*, “Erdogan wants Libya’s unity gov’t to pay debt: Report”, 9 Αυγούστου 2021, <https://english.ahram.org.eg/NewsContent/2/8/418717/World/Region/Erdogan-wants-Libya%E2%80%99s-unity-govt-to-pay-debt-Repor.aspx>

⁸⁶ *Libyan News Agency*, “Erdogan and Al Dbeiba Agree on Holding Second Meeting of Strategic Cooperation Council in Tripoli in Presence of President Erdogan”, 8 Αυγούστου 2021, <https://lana-news.ly/art.php?id=209446&lang=en&p=1>

⁸⁷ *Libyan Cloud News Agency*, “Al-Dabaiba discussed with Erdogan the return of Turkish companies to Libya”, 8 Αυγούστου 2021, <https://en.libyan-cna.net/news/al-dabaiba-discussed-with-erdogan-the-return-of-turkish-companies-to-libya/>

τους Τούρκους επιχειρηματίες στο εξωτερικό, με αμφότερους στόχους να δίνουν τη δυνατότητα στη χώρα να επεκτείνει τη σφαίρα επιρροής της στην περιοχή.

Παρά την διαφαινόμενη τουρκική επιρροή στα κλιμάκια της λιβυκής υπηρεσιακής κυβέρνησης, τα τουρκικά συμφέροντα στη χώρα δεν συμπίπτουν πάντοτε με τις εκτιμήσεις των θεσμών της Λιβύης. Αυτό απεικονίζεται από την πρόταση της Λιβυκής Κοινής Στρατιωτικής Επιτροπής 5+5 (Libyan 5+5 Joint Military Commission – JMC), η οποία ζήτησε, μεταξύ άλλων, από το Προεδρικό Συμβούλιο και την υπηρεσιακή Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας (Government of National Unity – GNU) να παγώσουν όλες τις στρατιωτικές συμφωνίες και μνημόνια της χώρας με όλα τα κράτη, προκειμένου να αποχωρήσουν όλοι οι μισθοφόροι και οι ξένες δυνάμεις, δίχως εξαιρέσεις.⁸⁸ Ένα τέτοιο ενδεχόμενο θα ακύρωνε τα μνημόνια που είχε υπογράψει το 2019 η Άγκυρα με την προηγούμενη κυβέρνηση της δυτικής Λιβύης για την οριοθέτηση θαλάσσιων ζωνών και για την αποστολή τουρκικών στρατιωτικών δυνάμεων στη Λιβύη για την εκπαίδευση των λιβυκών ενόπλων δυνάμεων. Η πρόταση της Επιτροπής προκάλεσε την αντίδραση του αρχηγού του λιβυκού γενικού επιτελείου στρατού⁸⁹ και απορρίφθηκε από το Ανώτατο Συμβούλιο του Κράτους (High Council of State)⁹⁰ και τον υπηρεσιακό πρωθυπουργό της χώρας,⁹¹ που κατέκριναν τη δήλωση της Επιτροπής επί τη βάση ότι επιδιώκει να εμπλακεί σε θέματα πολιτικής δίχως να κατέχει τέτοιες αρμοδιότητες. Παρότι η δήλωση της Επιτροπής

⁸⁸ Abdulkader Assad, “Libya's 5+5 JMC urges freezing of military agreements, departure of mercenaries”, *The Libya Observer*, 15 Αυγούστου 2021, https://www.libyaobserver.ly/news/libyas-55-jmc-urges-freezing-military-agreements-departure-mercenaries?qt-sidebar_tabs=0

⁸⁹ *Yeni Akit*, “Türkiye ile anlaşmayı bozun” çağrısına resti çektiler!”, 18 Αυγούστου 2021, <https://www.yeniakit.com.tr/haber/turkiye-ile-anlasmayi-bozun-cagrisina-resti-cektiler-1567303.html> Βλ. επίσης: Abdulkader Assad, “Chief of Staff rejects 5+5 JMC violations, asks PC, Defense Minister to react”, *The Libya Observer*, 18 Αυγούστου 2021, <https://www.libyaobserver.ly/news/chief-staff-rejects-55-jmc-violations-asks-pc-defense-minister-react>

⁹⁰ Hasanain Mohamed, “Libya’s High Council of State Rejects Demand to Freeze Turkish Security Agreement”, *Libya Review*, 16 Αυγούστου 2021, <https://libyareview.com/15678/libyas-high-council-of-state-rejects-demand-to-freeze-turkish-security-agreement/>

⁹¹ Safa Alharathy, “No unilateral decisions, PM Dbeibah tells JMC”, *The Libya Observer*, 19 Αυγούστου 2021, <https://www.libyaobserver.ly/inbrief/no-unilateral-decisions-pm-dbeibah-tells-jmc>

απορρίφθηκε, αν συνδυαστεί με φωνές όπως του Προέδρου του Λιβυκού Κοινοβουλίου Ageela Saleh, που επιζητούν την αποχώρηση όλων των ξένων δυνάμεων και καλούν τη διεθνή κοινότητα να τιμωρήσει την Τουρκία,⁹² αναδεικνύεται η ανυπαρξία συναίνεσης για τον αυξανόμενα ρόλο της Τουρκίας στη Λιβύη.

3.1.4. Σχέσεις με το Ισραήλ

Έπειτα από την κλιμάκωση της έντασης στις τουρκο-ισραηλινές σχέσεις ως αποτέλεσμα της σκληρής στάσης που υιοθέτησε η τουρκική ηγεσία κατά τις πρόσφατες συγκρούσεις μεταξύ Χαμάς και Ισραήλ, οι κινήσεις της Άγκυρας το τελευταίο διάστημα κατέδειξαν ότι η ίδια εξετάζει σοβαρά το ενδεχόμενο επαναπροσέγγισης με το Ισραήλ. Την εμφανέστερη αποτύπωση των ως άνω προθέσεων της Άγκυρας αποτέλεσε η τηλεφωνική επικοινωνία που είχε ο Τούρκος Πρόεδρος με τον Ισραηλινό ομόλογό του Ισαάκ Χέρτζογκ στις αρχές Ιουλίου. Ο Έρντογαν επεσήμανε στον Ισραηλινό Πρόεδρο ότι η Τουρκία «*αποδίδει μεγάλη αξία στη συνέχιση των επαφών και του διαλόγου, παρά τις (υφιστάμενες) διαφορές*», τονίζοντας παράλληλα τη σημασία αυτών για την ασφάλεια και τη σταθερότητα της Μέσης Ανατολής, καθώς και την ύπαρξη αξιόλογων προοπτικών συνεργασίας σε πλήθος τομέων, όπως η ενέργεια, ο τουρισμός και η τεχνολογία.⁹³

Παρά την προσπάθεια καλλιέργειας ενός θετικού κλίματος πάντως, η Άγκυρα δεν εμφανίζεται διατεθειμένη να εγκαταλείψει τις προσπάθειες να αναδειχθεί σε προστάτιδα δύναμη του παλαιστινιακού και μουσουλμανικού στοιχείου. Στο πλαίσιο αυτό, λίγες ημέρες μετά την τηλεφωνική επικοινωνία Χέρτζογκ-Έρντογαν, το τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών δεν παρέλειψε να καταδικάσει τις ενέργειες των ισραηλινών δυνάμεων ασφαλείας στο τέμενος αλ

⁹² Ahmad El-Assasy, “Libyan Parliament Speaker Demands Withdrawal of All Foreign Forces”, *Libya Review*, 21 Αυγούστου 2021, <https://libyareview.com/15785/libyan-parliament-speaker-demands-withdrawal-of-all-foreign-forces/>

⁹³ Διεύθυνση Επικοινωνίας της Τουρκικής Προεδρίας, “Cumhurbaşkanı Erdoğan, İsrail Devlet Başkanı Hertzog ile telefonda görüştü”, 12 Ιουλίου 2021, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-israil-devlet-baskani-hertzog-ile-telefonda-gorustu>

Άκσα.⁹⁴ Επιπλέον, σύμφωνα με την ανακοίνωση της τουρκικής Προεδρίας, κατά το τηλεφώνημά του με τον Ισραηλινό Πρόεδρο, ο Έρντογαν συνέδεσε την επίτευξη προόδου στις τουρκο-ισραηλινές σχέσεις με τη διευθέτηση του Παλαιστινιακού. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι το ύφος που χρησιμοποιήθηκε στα δύο ανακοινωθέντα μπορεί να θεωρηθεί ως περισσότερο ήπιο και μετριοπαθές, ενώ διαφέρει από τις μέχρι πρότινος ακραίες αναφορές της Τουρκίας στο Ισραήλ ως «τρομοκρατικό κράτος» στο οποίο πρέπει «να δοθεί ένα αποτρεπτικό μάθημα», όπως υπογράμμιζαν τουρκικές ανακοινώσεις στη διάρκεια της κρίσης στη Γάζα.

Όλα τα παραπάνω καταδεικνύουν ότι οι κινήσεις προσέγγισης εκ μέρους της Άγκυρας είναι τακτικής φύσεως και βρίσκονται σε πρώιμο στάδιο, ενώ αποβλέπουν στην επαναφορά των διμερών σχέσεων στην προ της κρίσεως του Μαΐου κατάσταση, όταν η νέο-οθωμανική ηγεσία επιχειρούσε να προσεγγίσει την ισραηλινή. Ωστόσο, παρά την πρώτη επαφή με τον Ισραηλινό Πρόεδρο, του οποίου ο ρόλος είναι σε μεγάλο βαθμό συμβολικού χαρακτήρα, προς το παρόν η προσέγγιση της νέας κυβέρνησης του Ναφτάλι Μπένετ δείχνει να αποτελεί μακρινό στόχο για την Άγκυρα. Η νέα πολυσύνθετη ισραηλινή κυβέρνηση, της οποίας το πολιτικό μέλλον δεν έχει ακόμη θωρακιστεί από εσωτερικούς κραδασμούς, συνεχίζει να αποτελεί γρίφο για την τουρκική ηγεσία. Παρόλα αυτά, η Άγκυρα σε επόμενο χρόνο αναμένεται να αξιοποιήσει τις προοπτικές συνεργασίας με την ισραηλινή ηγεσία γύρω από τομείς χαμηλής πολιτικής, με σκοπό να θέσει ξανά εν κινήσει τους μηχανισμούς της διπλωματίας που προηγουμένως λάμβανε χώρα στα χαμηλότερα κλιμάκια, αλλά τέθηκε σε παύση με αφορμή την κρίση του Μαΐου.

Από τη δική της πλευρά, η ισραηλινή κυβέρνηση συνασπισμού φαίνεται ότι συνεχίζει να προάγει τη συνεργασία με την Ελλάδα και την Κύπρο, στοιχείο που επιβεβαιώνεται μεταξύ άλλων από τη ρητή καταδίκη των τουρκικών ενεργειών στα Βαρώσια, καθώς και από τις επαφές των υπουργών Εξωτερικών των δύο χωρών στο

⁹⁴ Τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών, “Press Release Regarding the Attacks and Provocations Against the Al-Aqsa Mosque”, 18 Ιουλίου 2021, https://www.mfa.gov.tr/no_-257_-mescid-i-aksa-ya-yonelik-saldiri-ve-provokasyonlar-hk.en.mfa

Ισραήλ το τελευταίο διάστημα.⁹⁵ Από την άλλη πλευρά, σύμφωνα με ισραηλινά δημοσιεύματα, στα μέσα Αυγούστου, ο υπουργός Αμύνης Μπένι Γκάντζ πρότεινε την αποστολή ισραηλινών δυνάμεων διάσωσης και ιατρικής περίθαλψης για τους πληγέντες από τις πλημμύρες στη βόρεια Τουρκία, καθώς και συνδρομή για την κατάσβεση των δασικών πυρκαγιών στις αρχές του μήνα, χωρίς όμως να υπάρχει επίσημη επιβεβαίωση ή απάντηση από την Άγκυρα.⁹⁶ Από τα παραπάνω προκύπτει ότι το Ισραήλ εμφανίζεται διατεθειμένο να διατηρήσει ανοικτούς τους διαύλους επικοινωνίας το επόμενο διάστημα. Ωστόσο, μια ουσιαστική επαναπροσέγγιση με την Άγκυρα δεν αναμένεται να επιτευχθεί άμεσα ούτε εύκολα, γεγονός που επεκτείνει το παράθυρο ευκαιρίας που προσφέρεται σε Αθήνα και Λευκωσία, έτσι ώστε να επιδιώξουν περαιτέρω εμβάθυνση των σχέσεων με το Ισραήλ.

3.1.5. Παλαιστίνη: Επίσκεψη Αμπάς στην Τουρκία

Στις αρχές Ιουλίου, ο Πρόεδρος της Παλαιστινιακής Αρχής Μαχμούντ Αμπάς πραγματοποίησε τριήμερη επίσκεψη στην Τουρκία, έπειτα από επίσημη πρόσκληση του Τούρκου Προέδρου. Στο πλαίσιο της επίσκεψής του, ο Αμπάς είχε κατ' ιδίαν συζητήσεις με τον Έρντογαν, καθώς και συναντήσεις υπό τη μορφή διευρυμένων αντιπροσωπειών με τη συμμετοχή των Μεβλούτ Τσαβούσογλου, Φαχρετίν Αλτούν, Χακάν Φιντάν, Ιμπραχίμ Καλίν, Σεφέρ Τουράν, Αλί Ερμπάς, και των Παλαιστίνιων ομολόγων αυτών.⁹⁷ Στο επίκεντρο των επαφών βρέθηκαν οι προοπτικές εμβάθυνσης των διμερών δεσμών στους τομείς οικονομίας, εμπορίου, πολιτισμού, εκπαίδευσης και τουρισμού, οι ισραηλινές πολιτικές «κατοχής και

⁹⁵ Rina Bassist, "Israel sides against Turkey in Cyprus dispute", *Al-Monitor*, <https://www.al-monitor.com/originals/2021/07/israel-sides-against-turkey-cyprus-dispute>

⁹⁶ *The Times of Israel*, "Israel offers to dispatch team to Turkey as it battles major flooding", 15 Αυγούστου 2021, <https://www.timesofisrael.com/israel-offers-to-dispatch-team-to-turkey-as-it-battles-major-flooding/>

⁹⁷ *Διεύθυνση Επικοινωνίας της Τουρκικής Προεδρίας*, "Cumhurbaşkanı Erdoğan, Filistin Devlet Başkanı Abbas ile görüştü", 10 Ιουλίου 2021, <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-filistin-devlet-baskani-abbas-ile-gorustu>

προσάρτησης παλαιστινιακών εδαφών», οι σχέσεις με τη Χαμάς και οι προσπάθειες ανοικοδόμησης της Γάζας.⁹⁸

Στον απόηχο της έντονης διπλωματικής δραστηριοποίησης της Άγκυρας στη διάρκεια των συγκρούσεων ανάμεσα στις ισραηλινές δυνάμεις και τη Χαμάς στις αρχές Μαΐου, η Τουρκία αξιοποίησε την επίσκεψη Αμπάς προκειμένου να διατηρήσει έναν ενεργό ρόλο γύρω από το Παλαιστινιακό. Τα πολιτικά οφέλη στα οποία αποβλέπει η Άγκυρα έχουν διττό χαρακτήρα. Αφενός, επιδιώκει να αναδειχθεί σε κύριο δρώντα στις προσπάθειες υπεράσπισης των δικαιών του Παλαιστινιακού λαού, η τύχη του οποίου εξακολουθεί να απασχολεί τα αραβικά και μουσουλμανικά κράτη, καθώς και σε προστάτιδα δύναμη του μουσουλμανικού στοιχείου εν γένει. Αφετέρου, η ανάληψη ενός ενεργού ρόλου στις υποθέσεις των Παλαιστινίων προσφέρει στην Άγκυρα ένα πρόσθετο διαπραγματευτικό εργαλείο απέναντι στο Ισραήλ. Μολονότι οι εκτενείς προσπάθειες της Άγκυρας να συσπειρώσει τα μουσουλμανικά κράτη εναντίον του Ισραήλ στην πρόσφατη κρίση δεν επέφεραν τα επιθυμητά αποτελέσματα, καθίσταται αντιληπτή η διάθεση της Τουρκίας να τις συνεχίσει.

Όσον αφορά την παλαιστινιακή πλευρά, η επίσκεψη Αμπάς αποσκοπούσε στην εξασφάλιση της τουρκικής στήριξης τόσο απέναντι στο Ισραήλ υπό το φως της πρόσφατης κλιμάκωσης στη Γάζα και της ανάληψης της διακυβέρνησης από τη νέα ηγεσία του Νάφταλι Μπένετ όσο και απέναντι στη Χαμάς, υπό το πρίσμα της διαρκώς αυξανόμενης δημοτικότητάς της στα παλαιστινιακά εδάφη.⁹⁹ Δεδομένων των στενών επαφών που διατηρεί η ηγεσία του Κ.Δ.Α. με τη Χαμάς, είναι πιθανόν ο Αμπάς να ζήτησε τη μεσολάβηση του Τούρκου Προέδρου προκειμένου να περιοριστεί η εριστική ρητορική της Χαμάς σε βάρος της Παλαιστινιακής

⁹⁸ *The Jerusalem Post*, “Abbas, Erdogan discuss Gaza reconstruction, reconciliation with Hamas”, 10 Ιουλίου 2021, <https://www.jpost.com/breaking-news/turkish-president-erdogan-meets-with-pa-head-mahmoud-abbas-673436>

⁹⁹ *The Associated Press*, “Poll finds dramatic rise in Palestinian support for Hamas”, 15 Ιουνίου 2021, <https://apnews.com/article/hamas-middle-east-science-32095d8e1323fc1cad819c34da08fd87>

Αρχής.¹⁰⁰ Τα παραπάνω στοιχεία συνηγορούν στο ότι η Τουρκία έχει κατορθώσει να εξασφαλίσει κάποιο ρόλο στις προσπάθειες διατήρησης των εσωτερικών πολιτικών ισορροπιών στα ζητήματα των Παλαιστινίων.

3.1.6. Σχέσεις με τον Λίβανο

Οι προσπάθειες εκ μέρους της Άγκυρας να καλλιεργήσει πρόσφορο έδαφος για την οικονομική διείσδυση τουρκικών εταιρειών, καθώς και για αύξηση της πολιτικής της επιρροής εντός του Λιβάνου συνεχίστηκαν το τελευταίο διάστημα. Ενδεικτικά, σύμφωνα με τον πρόεδρο του Επιχειρηματικού Συμβουλίου Τουρκίας-Λιβάνου, Τούρκοι επιχειρηματίες έχουν εκδηλώσει ιδιαίτερο ζήλο γύρω από την ανάληψη έργων ανακατασκευής του λιμένος της Βηρυτού μετά την καταστροφική έκρηξη του περασμένου Αυγούστου, χωρίς ωστόσο να έχουν γίνει γνωστές συγκεκριμένες συμφωνίες.¹⁰¹ Η τουρκική πλευρά τονίζει τις ευκαιρίες που δύνανται να αξιοποιηθούν από Τούρκους επιχειρηματίες που θα μεταφέρουν τις παραγωγικές εγκαταστάσεις τους στο Λίβανο, καθώς η χώρα διατηρεί συμφωνίες ελεύθερου εμπορίου με κράτη της Μέσης Ανατολής, με αποτέλεσμα να προσφέρονται σημαντικές διευκολύνσεις στις εξαγωγές.

Αξίζει να επισημανθεί ότι οι εξαιρετικά δυσμενείς πολιτικοοικονομικές συνθήκες που παρατηρούνται το τελευταίο διάστημα στο Λίβανο, προσφέρουν πολυάριθμες ευκαιρίες όχι μόνο για τη δραστηριοποίηση τουρκικών εταιρειών, που συχνά λειτουργούν ως βραχίονες της κυβέρνησης του Κ.Δ.Α., προάγοντας τα τουρκικά συμφέροντα, αλλά και για την αύξηση της ήπιας ισχύος της Άγκυρας στο Λίβανο. Για το σκοπό αυτό, στις μέρες μας δραστηριοποιείται εντός της χώρας πλήθος φορέων παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας, όπως ο Τουρκικός Οργανισμός Συνεργασίας και Συντονισμού (ΤΙΚΑ), η Τουρκική Ερυθρά Ημισέληνος, και μεγάλος αριθμός Μ.Κ.Ο. με σημαντικότερο εξ αυτών το συντηρητικό Ίδρυμα

¹⁰⁰ *Middle East Monitor*, “Abbas asks Erdogan to stop Hamas incitement against PA”, 12 Ιουλίου 2021, <https://www.middleeastmonitor.com/20210712-abbas-asks-erdogan-to-stop-hamas-incitement-against-pa/>

¹⁰¹ *Πρακτορείο Ανατολού*, “Turkish businesspeople eye rebuilding Port of Beirut”, 7 Ιουλίου 2021, <https://www.aa.com.tr/en/turkey/turkish-businesspeople-eye-rebuilding-port-of-beirut/2297257>

Ανθρωπιστικής Βοήθειας (I.H.H.) που συνδέεται με τη Μουσουλμανική Αδελφότητα και το επεισόδιο με το «Μαβί Μαρμαρά» το 2010.¹⁰²

Στηριζόμενη στη δραστηριοποίηση των παραπάνω ποικίλων φορέων και εταιρειών, η Τουρκία φιλοδοξεί συγχρόνως να αποκτήσει δυνατότητες άσκησης κάποιου βαθμού ελέγχου και στις εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις στο Λίβανο. Στο πλαίσιο αυτό, ο Ρ.Τ. Έρντογαν έσπευσε να προσεγγίσει το νέο Λιβανέζο πρωθυπουργό Ναζίμπ Μικάτι, επικοινωνώντας μαζί του μόλις λίγες μέρες μετά το διορισμό του και εκφράζοντας το ενδιαφέρον της Άγκυρας για την εμβάθυνση των σχέσεων των δύο χωρών το προσεχές διάστημα.¹⁰³

3.1.7. Σχέσεις με την Ιορδανία: επίσκεψη Τσαβούσογλου

Το διήμερο 16 και 17 Αυγούστου ο Μεβλούτ Τσαβούσογλου επισκέφθηκε την Ιορδανία, όπου είχε συναντήσεις τόσο με τον ομόλογό του Αϊμάν Σαφάντι, όσο και με τον πρωθυπουργό της χώρας Μπισέρ αλ Κασάουνε και τον βασιλιά Αμπντάλα Β'.¹⁰⁴ Όπως προκύπτει από τις δηλώσεις κοινής συνέντευξης τύπου των δύο υπουργών Εξωτερικών, ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στην ενίσχυση των διμερών οικονομικών σχέσεων, κυρίως στους τομείς του εμπορίου, των επενδύσεων και του τουρισμού.¹⁰⁵

Η επίσκεψη του Τούρκου υπουργού Εξωτερικών στην Ιορδανία έλαβε χώρα σε μια περίοδο κατά την οποία ο περιφερειακός ρόλος του Αμμάν αναβαθμίζεται, γεγονός που αποτυπώνεται και από την πρόσφατη επίσκεψη του βασιλιά

¹⁰² *Daily Sabah*, “Turkey's support for Lebanon boosts bilateral ties, envoy says”, 4 Αυγούστου 2021, <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/turkeys-support-for-lebanon-boosts-bilateral-ties-envoy-says>

¹⁰³ *Εθνικό Πρακτορείο Ειδήσεων – Υπουργείο Πληροφόρησης του Λιβάνου*, “Mikati Receives Phone Call from Erdogan”, 3 Αυγούστου 2021, <http://nna-leb.gov.lb/en/show-news/130295/Mikati-receives-phone-call-from-Erdogan>

¹⁰⁴ *Τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών*, “Visit of Foreign Minister Mevlüt Çavuşoğlu to Jordan, 16-17 August 2021”, 17 Αυγούστου 2021, <https://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-urdun-u-ziyareti.en.mfa>

¹⁰⁵ *The Jordan Times*, “Economic cooperation, regional developments top FM’s talks with Turkish counterpart”, 17 Αυγούστου 2021, <https://www.jordantimes.com/news/local/economic-cooperation-regional-developments-top-fms-talks-turkish-counterpart>

Αμπντάλα Β' στην Ουάσιγκτον. Σημειώτέο ότι ο βασιλιάς της Ιορδανίας ήταν ο πρώτος ηγέτης αραβικού κράτους που έγινε δεκτός στο Λευκό Οίκο επί Προεδρίας Μπάιντεν.¹⁰⁶ Καθώς η νέα αμερικανική διοίκηση επιδιώκει τη μερική αποδέσμευση από τις υποθέσεις της Μέσης Ανατολής, φαίνεται ότι οι πρόσφατες κινήσεις της στην περιοχή αποσκοπούν στην εδραίωση περιφερειακών συμμαχιών ικανών να αντικαταστήσουν τμήμα της αμερικανικής επιρροής, μέσω της αναβίωσης των σχέσεων με κράτη όπως η Αίγυπτος, το Ιράκ και η Ιορδανία. Όσον αφορά το Αμμάν, ο ρόλος που καλείται να διαδραματίσει κρίνεται ως ιδιαίτερης σημασίας πρωτίστως αναφορικά με τη διαχείριση των επιπτώσεων του Παλαιστινιακού και της συριακής κρίσης.

Συνεκτιμώντας τις παραπάνω μεταβολές που λαμβάνουν χώρα με τη συγκατάθεση της Ουάσιγκτον σε επίπεδο περιφερειακών ισορροπιών στη Μέση Ανατολή, η Άγκυρα επιχειρεί να προσεγγίσει το Αμμάν και τους υπόλοιπους περιφερειακούς δρώντες, με σκοπό αφενός να αναλάβει και η ίδια πρωταγωνιστικό ρόλο στις εξελίξεις, αφετέρου αναμένοντας ότι κατ' αυτό τον τρόπο θα διευκολυνθεί η προσέγγιση της Δύσης, του Ισραήλ και των αραβικών κρατών με τα οποία οι σχέσεις παραμένουν τεταμένες. Κατά συνέπεια, το ενδιαφέρον της Τουρκίας επικεντρώνεται όχι μόνο στην εμβάθυνση των διμερών σχέσεων με το Αμμάν, ιδίως στην αύξηση του εμπορίου και των επενδύσεων, αλλά και στην ενίσχυση της περιφερειακής συνεργασίας γύρω από το Παλαιστινιακό και το Συριακό, ζητήματα τα οποία εξετάστηκαν στις συναντήσεις του Μ. Τσαβούσογλου στην Ιορδανία.¹⁰⁷ Επιπλέον, τη διπλωματική κινητοποίηση της Άγκυρας απέναντι στην Ιορδανία εκτιμάται πως έχουν ωθήσει και οι πρόσφατες επαφές του Αμάν με

¹⁰⁶ David Ignatius, "Jordan's King Abdullah II has become Washington's favorite Arab leader again", *The Washington Post*, 20 Ιουλίου 2021, <https://www.washingtonpost.com/opinions/2021/07/20/jordans-king-abdullah-ii-has-become-washingtons-favorite-arab-leader-again/>

¹⁰⁷ *Daily Sabah*, "Turkey aims to further boost cooperation with Jordan: Çavuşoğlu", 17 Αυγούστου 2021, <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/turkey-aims-to-further-boost-cooperation-with-jordan-cavusoglu>

την Αθήνα και τη Λευκωσία, οι οποίες έχουν προκαλέσει την ανησυχία της Τουρκίας.¹⁰⁸

3.1.8. Διπλωματικές σχέσεις με Ιράν

Στον απόηχο της εκλογής του Εμπραχίμ Ραϊσί στην προεδρία του Ιράν, οι τουρκικές προθέσεις για εδραίωση συνεργατικών σχέσεων με τη νέα συντηρητική ηγεσία της χώρας κατέστησαν σαφείς από νωρίς. Λίγες ημέρες μετά την ανάληψη των καθηκόντων του, ο Ε. Ραϊσί συνομίλησε τηλεφωνικά με τον Τούρκο Πρόεδρο, στον οποίο εξέφρασε τις επιδιώξεις της Τεχεράνης για ενίσχυση της διμερούς και περιφερειακής συνεργασίας.¹⁰⁹ Προηγουμένως, ο πρόεδρος της Τουρκικής Βουλής, Μουσταφά Σέντοπ, είχε παρευρεθεί στην ορκωμοσία του Ιρανού Προέδρου, όπου έγινε δεκτός από τον ίδιο και είχε συζητήσεις με τον Ιρανό ομόλογό του. Επιπλέον, στις αρχές Αυγούστου, οι *Φρουροί της Ισλαμικής Επανάστασης* (I.R.G.C.), οι οποίοι θα πρέπει να σημειωθεί ότι επί της νέας συντηρητικής ηγεσίας ασκούν ακόμη μεγαλύτερη επιρροή στην εξωτερική πολιτική της χώρας,¹¹⁰ έτειναν χείρα βοήθειας προς την Τουρκία, προσφέροντας αμέσως δύο ελικόπτερα και ένα αεροπλάνο που συνέδραμαν στην κατάσβεση των δασικών πυρκαγιών στη χώρα.¹¹¹

Το διπλωματικό άνοιγμα της Άγκυρας προς τη νέα ιρανική ηγεσία και η συνακόλουθη ανταπόκριση εκ μέρους της δεύτερης, σηματοδοτούν την ύπαρξη αμοιβαίας διάθεσης για συνέχιση των συνεργατικών δεσμών.¹¹² Ωστόσο, οι επιθετικές περιφερειακές πολιτικές που έχει προαναγγείλει η Τεχεράνη και οι

¹⁰⁸ *Arab News*, “Jordan, Greece, and Cyprus send firm message to Ankara over actions in the Med”, 30 Ιουλίου 2021, <https://www.arabnews.com/node/1902426/world>

¹⁰⁹ *Πρακτορείο Mehr*, “Iran, Turkey emphasize coop. to establish regional stability”, 12 Αυγούστου 2021, <https://en.mehrnews.com/news/177263/Iran-Turkey-emphasize-coop-to-establish-regional-stability>

¹¹⁰ Ας σημειωθεί ότι και ο νέος Ιρανός υπουργός Εξωτερικών, Hossein Amir-Abdollahian, προέρχεται από τις τάξεις των I.R.G.C..

¹¹¹ *Πρακτορείο Fars*, “IRGC Dispatches Plane, Helicopters to Help Turkey Extinguish Wildfire”, 2 Αυγούστου 2021, <https://www.farsnews.ir/en/news/14000511000345/IRGC-Dispatches-Plane-Helicopters-Help-Trkey-Exingish-Wildfire>

¹¹² Fehim Tastekin, “Turkey sees opportunity in Iran-West faceoff under Raisi”, *Al-monitor*, 14 Αυγούστου 2021, <https://www.al-monitor.com/originals/2021/08/turkey-sees-opportunity-iran-west-faceoff-under-raisi>

πιθανές εντάσεις στις σχέσεις της με τη Δύση, καθώς απομακρύνεται το σενάριο επίτευξης συμφωνίας για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν, σε αντιπαράθεση με τις τουρκικές προσπάθειες επαναπροσέγγισης της Δύσης, ενδέχεται να θέσουν προσκόμματα στις σχέσεις Άγκυρας-Τεχεράνης την επόμενη περίοδο.

Αξίζει να επισημανθεί, επίσης, ότι με αφορμή την επικείμενη μεταναστευτική κρίση ως απότοκο των εξελίξεων στο Αφγανιστάν, το ζήτημα της διασυνοριακής ασφάλειας έχει πλέον αναχθεί σε βασική προτεραιότητα των ιρανο-τουρκικών σχέσεων, καθώς έχει κριθεί ότι χρήζει άμεσης από κοινού διαχείρισης. Το τελευταίο διάστημα, η τουρκική ηγεσία προβάλλει το τείχος που οικοδομείται στα σύνορα με το Ιράν ως αποτελεσματικό μέσο περιορισμού απειλών διασυνοριακού χαρακτήρα, όπως οι μεταναστευτικές ροές και το λαθρεμπόριο αγαθών. Η εν λόγω κατασκευή αποκτά νέα δυναμική για λόγους που συνδέονται περισσότερο με εσωτερικές πολιτικές προεκτάσεις, καθώς η ηγεσία του Κ.Δ.Α. επιδιώκει να κατευνάσει φόβους της τουρκικής κοινής γνώμης για μια νέα μεταναστευτική κρίση. Για το σκοπό αυτό, η Άγκυρα έχει προχωρήσει σε αυστηροποίηση των ελέγχων και αύξηση των δυνάμεων ασφαλείας και των παρατηρητηρίων της κατά μήκος του υπό κατασκευή τείχους, όμως, παράλληλα απαιτείται στενός συντονισμός με την Τεχεράνη, προκειμένου να διασφαλιστεί ότι πιθανές μετακινήσεις πληθυσμών θα ανακοπούν προτού φθάσουν στα τουρκικά σύνορα.¹¹³ Το παραπάνω προϋποθέτει την ύπαρξη θετικού κλίματος στις σχέσεις με το Ιράν, προκειμένου να αποφευχθεί το ενδεχόμενο εργαλειακής χρήσης των μεταναστευτικών ροών με σκοπό την άσκηση πίεσης προς την Άγκυρα για την απόσπαση ανταλλαγμάτων σε άλλα μέτωπα.

3.1.9. Σχέσεις με αραβικά κράτη του Περσικού Κόλπου

3.1.9.1. Σχέσεις με τη Σαουδική Αραβία: επαφές του Τσαβούσογλου

Στη διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου, οι σχέσεις της Άγκυρας με το Ριάντ δεν εμφάνισαν αξιόλογη πρόοδο, παρά τις επίμονες προσπάθειες της Τουρκίας να τις

¹¹³ Πρακτορείο Ανατολού, "Turkey raises security measures along Iranian border against irregular migration", 21 Αυγούστου 2021, <https://www.aa.com.tr/en/turkey/turkey-raises-security-measures-along-iranian-border-against-irregular-migration/2342488>

θέσει σε μια τροχιά ουσιαστικής επαναπροσέγγισης. Οι υπουργοί Εξωτερικών των δύο χωρών Μεβλούτ Τσαβούσογλου και Φαϊσάλ μπιν Φαρχάν συναντήθηκαν στο περιθώριο διεθνούς Συνόδου με θέμα «Κεντρική και Νότια Ασία: Περιφερειακή Διασυνδεσιμότητα. Ευκαιρίες και Απειλές», η οποία διοργανώθηκε στην πρωτεύουσα του Ουζμπεκιστάν στα μέσα Ιουλίου.¹¹⁴ Η συνάντηση των δύο υπουργών έλαβε χώρα στη σαουδαραβική πρεσβεία στην Τασκένδη, ενώ φαίνεται ότι οι συζητήσεις παρέμειναν περιορισμένες και αφορούσαν τόσο περιφερειακά όσο και διμερή ζητήματα.

Η επιφυλακτική στάση που εξακολουθεί να τηρεί η σαουδαραβική ηγεσία απέναντι στις τουρκικές προσπάθειες για επαναπροσέγγιση καθίσταται αντιληπτή μέσω των περιορισμένων επαφών των δύο πλευρών, οι οποίες παραμένουν σε πρώιμο στάδιο και δεν αντικατοπτρίζουν την επιθυμητή για την Τουρκία πρόοδο. Παρόλ' αυτά, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η Άγκυρα εξασφάλισε την πραγματοποίηση μιας δεύτερης συνάντησης σε επίπεδο υπουργών Εξωτερικών εντός των τελευταίων μηνών, έπειτα από σχεδόν μια τετραετία, στοιχείο που επιβεβαιώνει ότι το Ριάντ δεν αντίκειται απόλυτα στην εκ νέου εδραίωση των σχέσεων. Απεναντίας, η Σαουδική Αραβία έχει εκδηλώσει τις προθέσεις της για επαναπροσέγγιση σε μελλοντικό χρόνο, υπό την προϋπόθεση ότι θα έχει πρωτίστως εξασφαλίσει μια σειρά από ανταλλάγματα εκ μέρους της Άγκυρας. Προκειμένου να πιέσει περαιτέρω προς αυτή την κατεύθυνση, έγινε γνωστό ότι το Ριάντ σκοπεύει να εντάξει την Τουρκία στην «κόκκινη λίστα» των κρατών προς τα οποία θα απαγορευθούν οι μετακινήσεις λόγω της επιδημιολογικής κατάστασης για την επόμενη τριετία.¹¹⁵ Εάν πράγματι εφαρμοστεί το εν λόγω μέτρο, θα αποτελέσει ένα πρόσθετο μέσο άσκησης πίεσης προς την Άγκυρα πέραν των όσων έχουν ήδη αξιοποιηθεί από το Ριάντ, με κυριότερα εξ αυτών το άτυπο μποϊκοτάζ

¹¹⁴ *Saudi Gazette*, "Prince Faisal discusses bilateral ties with Turkish counterpart in Tashkent", 16 Ιουλίου 2021, <https://saudigazette.com.sa/article/608884/SAUDI-ARABIA/Prince-Faisal-discusses-bilateral-ties-With-Turkish-counterpart-in-Tashkent>

¹¹⁵ *Ahval*, "Saudi threatens years-long travel ban on citizens visiting Turkey", 27 Ιουλίου 2021, <https://ahvalnews.com/saudi-arabia/saudi-threatens-years-long-travel-ban-citizens-visiting-turkey>

στα τουρκικά προϊόντα, το οποίο παραμένει σε ισχύ, και την ενίσχυση των περιφερειακών συμμαχιών με δρώντες, όπως η Ελλάδα και η Κύπρος.

3.1.9.2. Σχέσεις με το Κουβέιτ: επίσκεψη Σέντοπ

Στα μέσα Ιουλίου, ο Πρόεδρος της Τουρκικής Βουλής Μουσταφά Σέντοπ πραγματοποίησε διήμερη επίσκεψη στο Κουβέιτ, όπου συναντήθηκε με το διάδοχο του θρόνου Εμίρη Mishal Al-Ahmad Al-Jaber Al-Sabah, τον πρωθυπουργό Sabah Al-Khalid Al-Sabah, και τον επικεφαλής του Κοινοβουλίου της χώρας Marzouq Al-Ghanim. Στο πλαίσιο των επαφών αυτών τέθηκαν προς συζήτηση ζητήματα κυρίως διμερούς χαρακτήρα, με έμφαση στις προοπτικές ενίσχυσης των εμπορικών-οικονομικών σχέσεων, αλλά και περιφερειακού ενδιαφέροντος, όπως οι δυνατότητες συνεργασίας σε διεθνές επίπεδο γύρω από θέματα όπως το Παλαιστινιακό.¹¹⁶ Επιπλέον, εξετάστηκε το ενδεχόμενο ενίσχυσης των διμερών δεσμών στους τομείς της άμυνας και της ασφάλειας.

Εν αντιθέσει με τις τεταμένες σχέσεις της Τουρκίας με άλλα αραβικά κράτη την τελευταία δεκαετία, το καλό κλίμα στις σχέσεις της Άγκυρας με το Κουβέιτ έχει διαφυλαχθεί από αμφότερες τις πλευρές. Μεγάλο τμήμα του τουρκικού ενδιαφέροντος επικεντρώνεται στις επενδυτικές ευκαιρίες για επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στο Κουβέιτ -ιδίως στον ταχέως αναπτυσσόμενο κατασκευαστικό κλάδο της χώρας- όσο και στην προσέλκυση κρίσιμης σημασίας κεφαλαίων. Αξίζει ακόμη να σημειωθεί ότι η Άγκυρα έχει επιχειρήσει να αξιοποιήσει το Κουβέιτ ως αρωγό στις προσπάθειες επαναπροσέγγισης των υπολοίπων αραβικών κρατών, κυρίως της Σαουδικής Αραβίας και του Μπαχρέιν, με τα οποία το Κουβέιτ διατηρεί στενές σχέσεις. Το Κουβέιτ από την πλευρά του, επίσης αποσκοπεί στην προσέλκυση τουρκικών επενδύσεων, αλλά και στη διασφάλιση των περιφερειακών συμμαχιών ενόψει των ανακατατάξεων που σταδιακά επιφέρει ο περιορισμός του ενδιαφέροντος της ηγεμονικής δύναμης για

¹¹⁶ *Kuwait Times*, “Deputy Amir, Crown Prince: Kuwait, Turkey share strong historic ties”, 12 Ιουλίου 2021, <https://news.kuwaittimes.net/website/deputy-amir-crown-prince-kuwait-turkey-share-strong-historic-ties/>

το υποσύστημα της Μέσης Ανατολής, ενώ παράλληλα καθίστανται πλέον σαφείς οι τουρκικές επιδιώξεις για ανάληψη ενός ενεργού ρόλου στις υποθέσεις του εν λόγω περιφερειακού υποσυστήματος.¹¹⁷

3.1.9.3. Σχέσεις με τα Η.Α.Ε.: προσπάθειες προσέγγισης

Στα μέσα Αυγούστου έγινε γνωστή επίσημη επίσκεψη αντιπροσωπείας από τα Η.Α.Ε. στην Άγκυρα, όπου έγινε δεκτή από τον Πρόεδρο Έρντογαν. Της αντιπροσωπείας ηγείτο ο Σεΐχης Ταχνούν μπιν Ζαγέντ αλ Ναχαγιάν, αδελφός και σύμβουλος εθνικής ασφαλείας του διαδόχου του θρόνου, Μοχάμεντ Μπιν Ζαγέντ.¹¹⁸ Οι δύο πλευρές φαίνεται ότι συζητήσαν κυρίως γύρω από τις δυνατότητες ενίσχυσης της οικονομικής συνεργασίας, με έμφαση στην αύξηση του όγκου των εμπορικών συναλλαγών και των επενδύσεων στους τομείς των μεταφορών, της υγείας και της ενέργειας. Στη συνάντηση επίσης τέθηκαν ζητήματα περιφερειακού χαρακτήρα, ενώ μετά το πέρας των επαφών ο Ρ.Τ. Έρντογαν δήλωσε ότι «εξετάζει σοβαρά το ευδεχόμενο συνάντησης με τον ίδιο το διάδοχο του θρόνου», αποκαλύπτοντας παράλληλα ότι τους τελευταίους μήνες λάμβαναν χώρα επαφές Τουρκίας-Η.Α.Ε. μέσω των υπηρεσιών πληροφοριών των δύο κρατών.¹¹⁹ Λίγες εβδομάδες αργότερα, έγινε γνωστή τηλεφωνική επίσημη τηλεφωνική επικοινωνία ανάμεσα στον Τούρκο Πρόεδρο και τον Μοχάμεντ Μπιν Ζαγέντ, κατά την οποία φαίνεται ότι έλαβε χώρα μια πρώτη συζήτηση γύρω από τις διμερείς σχέσεις και τις περιφερειακές εξελίξεις.¹²⁰

¹¹⁷ *The Arab Weekly*, “Kuwaitis welcome unbridled Turkish influence, heap praise on Erdogan”, 14 Ιουλίου 2021, <https://thearabweekly.com/kuwaitis-welcome-unbridled-turkish-influence-heap-praise-erdogan>

¹¹⁸ *Ahval*, “Erdoğan receives rare visit from UAE officials to discuss regional issues, investment”, 18 Αυγούστου 2021, <https://ahvalnews.com/uae-turkey/erdogan-receives-rare-visit-uae-officials-discuss-regional-issues-investment>

¹¹⁹ *Daily Sabah*, “UAE may make serious investments in Turkey: Erdoğan”, 18 Αυγούστου 2021, <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/uae-may-make-serious-investments-in-turkey-erdogan>

¹²⁰ *Διεύθυνση Επικοινωνίας της Τουρκικής Προεδρίας*, “President Erdoğan, UAE’s Crown Prince of Abu Dhabi Nahyan talk over phone”, 31 Αυγούστου 2021, <https://www.iletisim.gov.tr/english/haberler/detay/president-erdogan-uaes-crown-prince-of-abu-dhabi-nahyan-talk-over-phone>

Οι τελευταίες κινήσεις προσέγγισης εκ μέρους του Ντουμπάι και οι αναφορές του Τούρκου Προέδρου στην ύπαρξη επαφών με τα Η.Α.Ε. στο πεδίο της ασφάλειας καταδεικνύουν ότι παρά τις τεταμένες διπλωματικές σχέσεις, τα δύο κράτη έχουν σταδιακά προχωρήσει στο άνοιγμα των μεταξύ τους διαύλων επικοινωνίας.¹²¹ Η παραπάνω εξέλιξη συνδέεται με τις περιφερειακές ανακατατάξεις που λαμβάνουν χώρα στη Μέση Ανατολή, αλλά και με τις τουρκικές επιδιώξεις για προσέλκυση επενδύσεων από τα Εμιράτα, που ωθούν την Άγκυρα προς την υιοθέτηση μιας περισσότερο πραγματιστικής προσέγγισης στην εξωτερική της πολιτική. Παρόλα αυτά, καθώς καμία εκ των δύο ηγεσιών δεν εμφανίζεται διατεθειμένη να εγκαταλείψει την επεκτατική εξωτερική πολιτική που ακολουθεί στην άμεση περιφέρειά της και τις επιδιώξεις για αύξηση της διπλωματικής και στρατιωτικής παρουσίας σε αυτή, οποιαδήποτε προσέγγιση επιτευχθεί θα υπόκειται σε προϋποθέσεις, ενώ δεν προβλέπεται να οδηγήσει άμεσα σε πλήρη αποκατάσταση των σχέσεων.¹²² Άλλωστε, το Ντουμπάι εξακολουθεί να αντιμετωπίζει με ιδιαίτερη επιφυλακτικότητα τις περιφερειακές επιδιώξεις της Άγκυρας, όπως και τις επαφές της με τη Μουσουλμανική Αδελφότητα, οι οποίες συνιστούν το μεγαλύτερο αγκάθι στις διμερείς σχέσεις.

3.2. Σχέσεις με χώρες του Καυκάσου

3.2.1. Σχέσεις με Αζερμπαϊτζάν

Οι σχέσεις Άγκυρας – Μπακού κατά την υπό εξέταση περίοδο παρουσίασαν μια σειρά από ενδιαφέρουσες εξελίξεις στο πεδίο της οικονομίας, της άμυνας και της διπλωματίας. Η πρώτη κατηγορία αφορούσε την επικύρωση συμφωνιών και την πραγματοποίηση περαιτέρω διαβουλεύσεων για νέες οικονομικές πρωτοβουλίες. Η δεύτερη και τρίτη κατηγορία αφορούν διπλωματικές, στρατιωτικές και πολιτικές

¹²¹ Fehim Tastekin, “How far might Turkey, UAE reach in fence-mending bid?”, *Al-Monitor*, 26 Αυγούστου 2021, <https://www.al-monitor.com/originals/2021/08/how-far-might-turkey-uae-reach-fence-mending-bid>

¹²² Gokhan Demirtas, Hasim Tekines, “Mapping Changes in Turkish-UAE Relations: A Matter of Diplomacy”, *Washington Institute for Near East Policy*, 27 Αυγούστου 2021, <https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/mapping-changes-turkish-uae-relations-matter-diplomacy>

επισκέψεις, καθώς και κινήσεις υποστήριξης σε ζητήματα καταστάσεων εκτάκτου ανάγκης.

Στο πεδίο της οικονομίας το τουρκικό Κοινοβούλιο επικύρωσε στις αρχές Ιουλίου το πρωτόκολλο της 9^{ης} σύσκεψης της Τουρκο-Αζερικής Διακυβερνητικής Κοινής Επιτροπής Οικονομικών.¹²³ Το πρωτόκολλο αυτό (βλέπε έκθεση Ιανουαρίου – Φεβρουαρίου 2021) αφορούσε ζητήματα εκπαίδευσης, μεταφορών, επικοινωνιών, καθώς και την ασφάλεια των τροφίμων. Παράλληλα, μια εβδομάδα αργότερα, στις 16 Ιουλίου, έλαβε χώρα μια επίσκεψη εκπροσώπων της τουρκικής επιχειρηματικής κοινότητας. Η αποστολή αυτή είχε ως βασικό στόχο την περαιτέρω ενίσχυση της συμμετοχής των τουρκικών επιχειρήσεων στην ανασυγκρότηση των περιοχών που ανακατέλαβε το Αζερμπαϊτζάν στον πρόσφατο πόλεμο.¹²⁴

Οι συστηματικές αυτές προσπάθειες ενίσχυσης του οικονομικού ρόλου της Τουρκίας στο Αζερμπαϊτζάν έχουν διττό στόχο. Αφ' ενός την ενίσχυση της «οικονομικής αλληλεξάρτησης», έτσι όπως έχει εκφραστεί από το δόγμα Νταβούτογλου,¹²⁵ και αφ' ετέρου στην προσφορά προνομιακών οικονομικών συμφωνιών σε άτομα του στενού κύκλου του Προέδρου Έρντογαν.¹²⁶ Επιχειρώντας προς τους δύο αυτούς στόχους ταυτόχρονα ο Έρντογαν επιδιώκει να ενισχύσει την πολιτική μερίδα που τον υποστηρίζει, ενώ παράλληλα ενισχύει και το ρόλο της Άγκυρας στο Μπακού και κατά προέκταση και σε ζητήματα του Ν. Καυκάσου. Παρά ταύτα πρέπει να τονιστεί πως στην προσπάθεια της αυτή, η Άγκυρα ανταγωνίζεται και άλλες περιφερειακές δυνάμεις όπως η Μόσχα, η οποία διαθέτει

¹²³ *Daily Sabah*, “Turkey ratifies economic cooperation protocol with Azerbaijan”, 8 Ιουλίου 2021, <https://www.dailysabah.com/business/economy/turkey-ratifies-economic-cooperation-protocol-with-azerbaijan>.

¹²⁴ *Trend News Agency*, “Azerbaijan, Turkey attach particular importance to expanding trade and economic co-op”, 16 Ιουλίου 2021, <https://en.trend.az/business/3456451.html>.

¹²⁵ Αχμέτ Νταβούτογλου, Το Στρατηγικό Βάθος. Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας, Αττική: Εκδόσεις Ποιότητα, 2010, σελ. 234.

¹²⁶ Ulkar Natiqqizi, “Turkish firms benefit from Azerbaijan’s victory”, Eurasianet, 10 Ιουνίου 2021, <https://eurasianet.org/turkish-firms-benefit-from-azerbaijans-victory>.

ισχυρότατα πολιτικά, διπλωματικά, καθώς και στρατιωτικά εργαλεία άσκησης επιρροής στο Αζερμπαϊτζάν.¹²⁷

Στο διπλωματικό και στρατιωτικό σκέλος έλαβαν χώρα συγκεκριμένες επισκέψεις από τις οποίες ορισμένες χρήζουν ανάλυσης. Μια πολύ σημαντική επίσκεψη για τα ελληνικά ενδιαφέροντα αποτελεί η πρώτη επίσημη αζερική αποστολή στα κατεχόμενα εδάφη της Κυπριακής Δημοκρατίας από τις 16 έως τις 20 Ιουλίου. Συγκεκριμένα, η αντιπροσωπεία που εστάλη αποτελούσε τμήμα της Επιτροπής των Διεθνών και Διακοινοβουλευτικών Σχέσεων της Αζερικής Εθνοσυνέλευσης. Χαρακτηριστικές είναι οι δηλώσεις του Αζέρου επικεφαλής της αντιπροσωπείας Seyidov, ο οποίος ανέφερε: «*Αυτή είναι η δική μας γη. Ο τουρκικός κόσμος έχει την Τουρκία, ο τουρκικός κόσμος έχει το Αζερμπαϊτζάν, ο τουρκικός κόσμος έχει τη Βόρεια Κύπρο*».¹²⁸ Ανέφερε επίσης πως «*Επιθυμούμε η Βόρεια Κύπρος να είναι ισχυρή. Ο Τουρκικός κόσμος θα εγερθεί. Για το λόγο αυτό η Τουρκία, το Αζερμπαϊτζάν και η Βόρεια Κύπρος πρέπει να είναι μαζί*».¹²⁹ Ομοίως, ο ηγέτης των Μουσουλμάνων Κύπριων στα κατεχόμενα Ερσίν Τατάρ δήλωσε πως τα τρία τουρκικά κράτη -καταχρηστικά διότι τα κατεχόμενα δεν έχουν αναγνωριστεί από τη διεθνή κοινότητα ως κράτος- αποτελούν «*Ένα έθνος, τρία κράτη*», διευρύνοντας τη ρήση του Heydar Aliyev με την οποία χαρακτήριζε τις Αζεροτουρκικές σχέσεις («*Ένα έθνος, δύο κράτη*»)¹³⁰

Η επίσκεψη αυτή έρχεται ως μια συνέχεια των παραχωρήσεων που κάνει το Μπακού στην Άγκυρα ύστερα από την υποστήριξη που έλαβε στον πρόσφατο

¹²⁷ Όπως για παράδειγμα η διαμάχη του Ορεινού Καραμπάχ, οι ειρηνευτικές δυνάμεις στην περιοχή, καθώς και το διπλωματικό μονοπώλιο για την επίλυση των Αζερό-Αρμενικών ζητημάτων. Αν και το Μπακού επιχειρεί τη διατήρηση μιας ισορροπημένης στάσης, η εξωτερική της πολιτική σε μεγάλο βαθμό καθορίζεται από τη δυναμική της Μόσχας. Βλ. Anar Valiyev & Narmina Mamishova, "Azerbaijan's foreign policy towards Russia since independence: compromise achieved", *Southeast European and Black Sea Studies*, Vol. 19, No. 2, 2019, 269-291.

¹²⁸ Muhammet İkbāl Arslan, "Azerbaijani parliament's delegation visits Turkish Cyprus for first time", *Πρακτορείο Ανατολού*, 17 Ιουλίου 2021, <https://www.aa.com.tr/en/world/azerbaijani-parliaments-delegation-visits-turkish-cyprus-for-first-time/2307226>.

¹²⁹ Ο.π..

¹³⁰ Ο.π..

πόλεμο.¹³¹ Αξίζει να αναφερθεί ότι το Αζερμπαϊτζάν δεν έχει αναγνωρίσει ακόμη τα κατεχόμενα σε κρατικό επίπεδο, ωστόσο η αυτόνομη περιφέρεια του Ναχιτσεβάν, εντός της αζερικής επικράτειας, το έχει επιχειρήσει. Η προσπάθεια αυτή συνδέεται άμεσα και με την επίσκεψη, μερικές ημέρες νωρίτερα, αντιπροσωπείας των πακιστανικών προξενικών αρχών από την Τουρκία στα κατεχόμενα.¹³² Ο Έρντογαν επιχειρεί να εξασφαλίσει σταδιακά την αναγνώριση των κατεχομένων, έτσι ώστε να επιτευχθεί το διπλωματικό άνοιγμά τους προς τη διεθνή κοινότητα. Η Τουρκία κάνει προσπάθειες προκειμένου φίλα προσκείμενα και συμμαχικά κράτη να αναγνωρίσουν τα κατεχόμενα. (βλ. επίσης 1.3.8.1.) Ωστόσο, δεν έχει κατορθώσει να επιτύχει τα επιθυμητά αποτελέσματα ακόμη, καθώς η πλειοψηφία των κρατών προχωρούν περισσότερο σε συμβολικού χαρακτήρα κινήσεις, σε ανεπίσημα ή χαμηλότερα πολιτικά επίπεδα.¹³³

Άλλες επισκέψεις που εντάσσονται στο ίδιο πεδίο ανάλυσης αποτελούν η επίσκεψη επιτροπής του Κ.Δ.Α. στο Μπακού και η επίσκεψη του Τούρκου αρχηγού της Αεροπορίας στο Αζερμπαϊτζάν.¹³⁴ Στην πρώτη περίπτωση τονίστηκαν οι Αζερο-Τουρκικές σχέσεις, ενώ επαναλήφθηκαν βασικές διπλωματικές προτάσεις του Έρντογαν για τη διαχείριση των πολιτικών ζητημάτων του Ν. Καυκάσου, όπως η Πλατφόρμα Καυκάσου έξι κρατών.¹³⁵ Η δεύτερη επίσκεψη έλαβε χώρα με το πέρας των κοινών στρατιωτικών αεροπορικών ασκήσεων «Μουσταφά Κεμάλ

¹³¹ Rahim Rahimov, “The Cyprus Dimension to the Azerbaijani-Turkish Alliance”, *Eurasia Daily Monitor*, 18 Αυγούστου 2021, <https://jamestown.org/program/the-cyprus-dimension-to-the-azerbaijani-turkish-alliance/>.

¹³² *Επίσημος Λογαριασμός Twitter Πακιστανικής Πρεσβείας στην Τουρκία*, 10 Ιουλίου 2021, <https://twitter.com/PakinTurkey/status/1413759791646785537>.

¹³³ *Azernews*, “Turkey-based Pakistani diplomatic team visit seen as sign to recognize TRNC”, 15 Ιουλίου 2021, <https://www.azernews.az/region/181204.html>.

¹³⁴ *Αζερικό Υπουργείο Αμύνης*, “Turkish Air Force Commander arrived in Azerbaijan”, 5 Ιουλίου 2021, <https://mod.gov.az/en/news/turkish-air-force-commander-arrived-in-azerbaijan-36692.html>. Βλ. επίσης, *Daily Sabah*, “Turkey, Azerbaijan determined for 6-country Caucasus platform”, 28 Ιουλίου 2021, <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/turkey-azerbaijan-determined-for-6-country-caucasus-platform>.

¹³⁵ Αζερμπαϊτζάν, Αρμενίας, Γεωργίας καθώς και Ιράν, Ρωσίας, και Τουρκίας.

Ατατούρκ 2021» στο Μπακού.¹³⁶ Η συνάντηση του Τούρκου αρχηγού με τον ομόλογό του δεν επέφερε κάποια συμφωνία, ενώ κατά βάση συζητήθηκαν δυνατότητες ενίσχυσης της συνεργασίας των δύο κρατών.¹³⁷ Τη μεγαλύτερη διπλωματική διάσταση ωστόσο έλαβε η τριμερής διακοινοβουλευτική σύνοδος των Προέδρων του κοινοβουλίου του Αζερμπαϊτζάν, του Πακιστάν και της Τουρκίας, που έλαβε χώρα στο Μπακού.

Στις 27 Ιουλίου έλαβε χώρα στην πρωτεύουσα του Αζερμπαϊτζάν η πρώτη Τριμερής Διακοινοβουλευτική Διάσκεψη Αζερμπαϊτζάν, Πακιστάν και Τουρκίας. Από τη Διάσκεψη αυτή προέκυψε η «Διακήρυξη του Μπακού», μια συμφωνία που σκοπό έχει τη δημιουργία ενός νέου τριμερούς διακοινοβουλευτικού μηχανισμού ανάμεσα στα συμβαλλόμενα κράτη με σκοπό την ενίσχυση των μεταξύ τους σχέσεων.¹³⁸ Αξίζει να αναφερθεί πως νωρίτερα, εντός του τρέχοντος έτους, είχε υπογραφεί μεταξύ των υπουργών Εξωτερικών των τριών κρατών η «Διακήρυξη του Ισλαμαμπάντ», η οποία έθετε παρόμοιους στόχους.¹³⁹

Το πεδίο της διακοινοβουλευτικής διπλωματίας στο πλαίσιο της δημόσιας διπλωματίας, ορίζει τη διπλωματία των κοινοβουλίων ως «το πλήρες εύρος των διεθνών δράσεων που λαμβάνουν τα μέλη των κοινοβουλίων με σκοπό να ενδυναμώσουν την αμοιβαία κατανόηση ανάμεσα στα κράτη, να υποστηρίξουν το ένα το άλλο στη βελτίωση του κρατικού ελέγχου και την εκπροσώπηση ενός λαού, και για την ενίσχυση της δημοκρατικής νομιμοποίησης των διακυβερνητικών

¹³⁶ *Αζερικό Υπουργείο Αμύνης*, “Bakıda keçirilən “Mustafa Kamal Atatürk-2021” təlimi başa çatıb”, 3 Ιουλίου 2021, <https://mod.gov.az/az/news/bakida-kecirilen-mustafa-kamal-ataturk-2021-telimi-basa-catib-video-36674.html>.

¹³⁷ *Αζερικό Υπουργείο Αμύνης*, “The issues of expanding relations between the Air Forces of Azerbaijan and Turkey were discussed”, 6 Ιουλίου 2021, <https://mod.gov.az/en/news/the-issues-of-expanding-relations-between-the-air-forces-of-azerbaijan-and-turkey-were-discussed-video-36704.html>.

¹³⁸ *Sabah*, “Azerbaycan-Pakistan-Türkiye parlamento başkanları Bakü Beyannamesi'ni kabul etti”, 27 Ιουλίου 2021, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2021/07/27/azerbaycan-pakistan-turkiye-parlamento-baskanlari-baku-beyannamesini-kabul-etti>.

¹³⁹ *Αζερικό Υπουργείο Εξωτερικών*, “Islamabad Declaration of the 2nd Trilateral Meeting of the Ministers for Foreign Affairs of the Republic of Azerbaijan, the Islamic Republic of Pakistan and the Republic of Turkey”, 13 Ιανουαρίου 2021, <https://mfa.gov.az/en/news/no00621-islamabad-declaration-of-the-2nd-trilateral-meeting-of-the-ministers-for-foreign-affairs-of-the-republic-of-azerbaijan-the-islamic-republic-of-pakistan-and-the-republic-of-turkey>.

θεσμών». ¹⁴⁰ Η διακοινοβουλευτική διπλωματία μπορεί να λάβει διάφορες μορφές, ενώ μπορεί να ενέχει επίσημο και ανεπίσημο χαρακτήρα. ¹⁴¹ Στη συγκεκριμένη περίπτωση τα τρία κράτη επιχειρούν να δημιουργήσουν έναν επίσημο θεσμό για τη διακοινοβουλευτική συνεργασία με στόχο την προώθηση των διακρατικών σχέσεων. Με δεδομένο ωστόσο τα αυταρχικά καθεστώτα στα τρία κράτη, τον περιορισμένο ρόλο του κοινοβουλίου, καθώς και τον ενισχυμένο ρόλο της Προεδρίας, αντιλαμβάνεται κανείς πως η συγκεκριμένη δράση ενέχει σημαντικό συμβολικό χαρακτήρα. Παραλήπτες της πρωτοβουλίας αυτής αποτελούν περιφερειακοί δρώντες που δυνητικά ανταγωνίζονται τα τρία κράτη. Παράλληλα, η εγκαθίδρυση διαφορετικών πρωτοβουλιών που ενέχουν παρόμοιους στόχους και σκοπούς (π.χ. Τριμερής Υπ. Εξ., Τριμερής Κοινοβουλίων κλπ.) εγείρει ερωτήματα για το λόγο που ενώ διευρύνεται θεσμικά η συνεργασία ανάμεσα στα κράτη, δεν προχωρά και στην αντίστοιχη εμβάθυνση.

Τέλος, σε σχέση με τις πυρκαγιές που αντιμετώπιζε η Τουρκική κυβέρνηση, το Αζερμπαϊτζάν ήταν από τα βασικά κράτη που παρείχε έμπρακτη στήριξη, αποστέλλοντας 1 ελικόπτερο, 1 αμφίβιο πυροσβεστικό εναέριο όχημα, 93 πυροσβεστικά οχήματα, καθώς και 700 πυροσβέστες και στρατιώτες. ¹⁴² Η στήριξη αυτή σε μια κατάσταση εκτάκτου ανάγκης αποτελεί σχεδόν δεδομένη με βάση το επίπεδο στρατηγικής συνεργασίας που έχει επιτευχθεί ανάμεσα στα δύο κράτη.

3.2.2. Σχέσεις με Αρμενία

Οι σχέσεις Αρμενίας – Τουρκίας δύνανται να αναλυθούν στο πλαίσιο του Αζερο-αρμενικού ανταγωνισμού, με τα διασυνοριακά ζητήματα να αποτελούν το βασικότερο, καθώς και σε διμερές με τον πρωθυπουργό Πασινιάν να κάνει

¹⁴⁰ F.W. Weisglas and G. de Boer, “Parliamentary Diplomacy”, *The Hague Journal of Diplomacy*, No. 2, 2007, σελ. 94.

¹⁴¹ Stavridis, S., & Jančić, D. “Introduction The Rise of Parliamentary Diplomacy in International Politics”, *The Hague Journal of Diplomacy*, Vol. 11, No. 2-3, 110 – 115.

¹⁴² Προεδρία της Δημοκρατίας του Αζερμπαϊτζάν, “İlham Əliyev Türkiyə Respublikasının Prezidenti Rəcəb Tayyib Ərdöğana telefonla zəng edib”, 6 Αυγούστου 2021, <https://president.az/articles/52682>.

συγκεκριμένες δηλώσεις, οι οποίες δύνανται να ερμηνευτούν σε ένα πλαίσιο πιθανής ομαλοποίησης.

Η διαδικασία οριοθέτησης των συνόρων ανάμεσα στο Ερεβάν και το Μπακού τους τελευταίους μήνες έχει παρουσιάσει εντάσεις, οι οποίες φέρουν και στοιχεία κλιμάκωσης στρατιωτικού χαρακτήρα.¹⁴³ Η Άγκυρα δεν έχει αναλάβει κάποια διπλωματική πρωτοβουλία για τη διαμεσολάβηση, καθώς αυτός ο ρόλος ανήκει στη Μόσχα. Ωστόσο, δηλώνει σταθερά τη στήριξή της προς το Αζερμπαϊτζάν. Η Αρμενία από την πλευρά της επιχειρεί να ενισχύσει τη ρωσική παρουσία στα σύνορα με το Αζερμπαϊτζάν σε μια προσπάθεια εξισορρόπησης των επεκτατικών βλέψεων του Μπακού.¹⁴⁴ Αυτό που σταδιακά γίνεται φανερό είναι ότι το Μπακού εκμεταλλεύεται την εσωτερική πολιτική αστάθεια που έχει προκύψει στο Ερεβάν, ύστερα από τον πρόσφατο πόλεμο. Πολλοί αναλυτές υποστηρίζουν ότι το Αζερμπαϊτζάν επιθυμεί να ωθήσει την Αρμενία σε μια συνθήκη ειρήνης, υπό ευνοϊκούς όρους για αυτό, σε μια περίοδο που διαθέτει το πάνω χέρι.¹⁴⁵ Ωστόσο, υπάρχουν βάσιμες ενδείξεις πως οι αλυτρωτικές και επεκτατικές προθέσεις του Μπακού προέρχονται τόσο από την ανάγκη βελτίωσης των διαπραγματευτικών της ερεισμάτων,¹⁴⁶ όσο και εξαιτίας της εσωτερικής πολιτικής κατάστασης.¹⁴⁷ Η Άγκυρα δύναται να βρεθεί σε δύσκολη θέση, σε περίπτωση που επιχειρήσει μια

¹⁴³ *Radio Free Europe/Radio Liberty*, “Yerevan Accuses Azerbaijan Of Blocking Major Road Connecting Two Parts Of Armenian Region”, 26 Αυγούστου 2021, <https://www.rferl.org/a/armenia-azerbaijan-blocks-road/31429111.html> βλ. Επίσης *Armenia Weekly*, “Three Armenian soldiers killed in heavy border clashes”, 28 Ιουλίου 2021, <https://armenianweekly.com/2021/07/28/three-armenian-soldiers-killed-in-heavy-border-clashes/>.

¹⁴⁴ Joshua Kucera, “Pashinyan proposes Russian border guards for entire Armenia-Azerbaijan border”, *Eurasianet*, 30 Ιουλίου 2021, <https://eurasianet.org/pashinyan-proposes-russian-border-guards-for-entire-armenia-azerbaijan-border>.

¹⁴⁵ Joshua Kucera, “Azerbaijan steps up talk of peace deal with Armenia”, *Eurasianet*, 9 Ιουλίου 2021, <https://eurasianet.org/azerbaijan-steps-up-talk-of-peace-deal-with-armenia>.

¹⁴⁶ Ονομάζοντας την Αρμενική περιοχή Σιουνίκ, σε Ανατολικό Ζανγκεζούρ υπάρχει η επιθυμία να γίνει μια ανταλλαγή, ώστε όταν το Ερεβάν πάψει να στηρίζει το Αρτσάχ, να παύσει τις διεκδικήσεις και το Μπακού.

¹⁴⁷ Ο Αζερικός εθνικισμός αποτελεί πλέον ένα σημαντικό εργαλείο διατήρησης της εξουσίας στα χέρια του αυταρχικού καθεστώτος Αλίεβ και του στενού του κύκλου βλ. Laurence Broers, “Perspectives | Augmented Azerbaijan? The return of Azerbaijani irredentism”, *Eurasianet*, 5 Αυγούστου 2021, <https://eurasianet.org/perspectives-augmented-azerbaijan-the-return-of-azerbaijani-irredentism>.

ομαλοποίηση των σχέσεων της με το Ερεβάν, κίνηση η οποία ενώ θα διευρύνει την επιρροή της, μπορεί να δημιουργήσει σημαντικές τριβές με το Μπακού.

Η ομαλοποίηση των σχέσεων Αρμενίας – Τουρκίας, αν και προς το παρόν αποτελεί μια περίπλοκη πιθανότητα, έχει ξεκινήσει και εντάσσεται στην Αρμενική πολιτική σκηνή. Στο πρόσφατο σχέδιο δράσης που παρέδωσε το κόμμα του πρωθυπουργού Πασινιάν, Πολιτική Σύμβαση, γίνεται αναφορά και στις σχέσεις με την Τουρκία. Στις δηλώσεις του ο Πασινιάν, κατά την παρουσίαση του σχεδίου, αν και δεν κάνει ρητή αναφορά στην Άγκυρα, τονίζει πως το *«ζήτημα της διαχείρισης και αντιμετώπισης του εχθρικού κλίματος στην περιοχή, μπορεί να αποτελέσει άξονα της εξωτερικής πολιτικής μας»*.¹⁴⁸ Νωρίτερα είχε αναφέρει πως στην περιοχή υπάρχουν συγκεκριμένοι δρώντες με τους οποίους η Αρμενία δεν έχει καλές σχέσεις, εννοώντας το Αζερμπαϊτζάν και την Τουρκία.¹⁴⁹ Πέραν των αναφορών αυτών, σε νεότερες δηλώσεις του ο πρωθυπουργός της Αρμενίας αναφέρει τα εξής: *«δεχόμαστε ορισμένα θετικά σήματα από την πλευρά της Τουρκίας, εμείς θα κρίνουμε τα θετικά αυτά σήματα και θα απαντήσουμε στα θετικά σήματα αυτά με αντίστοιχα»*.¹⁵⁰

Οι δηλώσεις αυτές του πρωθυπουργού, αν και δεν μπορούν να θεωρηθούν ικανές από μόνες τους να οδηγήσουν στην ομαλοποίηση των διμερών σχέσεων ανάμεσα στα δύο κράτη, ως βασικό σκοπό έχουν την Αρμενική εσωτερική πολιτική σκηνή. Το πολιτικό κλίμα έναντι του τουρκικού στοιχείου στην Αρμενία, ύστερα και από τον πρόσφατο πόλεμο, είναι τεταμένο. Ο πρωθυπουργός της χώρας επιχειρεί να πλαισιώσει το επιχείρημα της ομαλοποίησης των σχέσεων στη βάση του εθνικού συμφέροντος, αφήγημα το οποίο είχε γίνει προσπάθεια να

¹⁴⁸ Πρωθυπουργία Αρμενικής Δημοκρατίας, “Վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանի ելույթն Ազգային ժողովում ՀՀ կառավարության ծրագիրը ներկայացնելիս”, 24 Αυγούστου 2021, <https://www.primeminister.am/hy/statements-and-messages/item/2021/08/24/Nikol-Pashinyan-Speech/>.

¹⁴⁹ Ο.π.

¹⁵⁰ Επίσημος λογαριασμός Facebook Nikol Pashinyan, “Վարչապետի 2021 թվականի օգոստոսի 27-ի հերթական նիստը:” από 7’55” έως 8’07”, 26 Αυγούστου 2021, <https://www.facebook.com/watch/live/?v=658637508446624&r>. Βλ. επίσης *Hurriyet*, “Armenia acknowledges ‘positive signals’ from Turkey”, 27 Αυγούστου 2021, <https://www.hurriyetdailynews.com/armenia-acknowledges-positive-signals-from-turkey-167412>.

προωθηθεί και κατά τη διάρκεια των πρώτων ημερών της ανεξαρτησίας της Αρμενίας από τη Σοβιετική Ένωση, υπό την Προεδρία του Λεβόν Τερ Πετροσιάν. Με δεδομένο ωστόσο το υπάρχον οικονομικό εμπάργκο, τις συνεχείς εχθρικές κινήσεις της Άγκυρας (π.χ., απαγορεύοντας την είσοδο εναέριων οχημάτων της Αρμενίας στον εναέριο χώρο της),¹⁵¹ καθώς και την ύπαρξη παραστρατιωτικών οργανώσεων στο Ερεβάν, οι οποίες εκλαμβάνονται ως απειλή από την Άγκυρα και το Μπακού,¹⁵² οι προσπάθειες ομαλοποίησης κρίνονται πολύ πιο περίπλοκες.

Συνοπτικά οι δηλώσεις αυτές μπορούν να κριθούν ως μια προσπάθεια προετοιμασίας της Αρμενικής κοινής γνώμης για μια ορθολογική πλαισίωση του ζητήματος της ομαλοποίησης στη βάση του εθνικού συμφέροντος.

3.3. Δυτική Ασία

3.3.1. Σχέσεις με Πακιστάν

Άγκυρα και Ισλαμαμπάντ κατά την περίοδο ανάλυσης έκαναν προσπάθειες για ενίσχυση των σχέσεων τους στο πεδίο της ασφάλειας και της άμυνας, ενώ παράλληλα έκαναν προσπάθειες για συντονισμό των διπλωματικών τους δράσεων στο ζήτημα του Αφγανιστάν.

Η συνεργασία των κρατών είχε σημαντικές εξελίξεις στο πεδίο της αμυντικής βιομηχανίας, με τα δύο κράτη να προχωρούν στην καθέλκυση της πρώτης φρεγάτας στην Άγκυρα, καθώς και σε κοινή συμπαραγωγή Μ.Ε.Α..¹⁵³ Η σταδιακή ενίσχυση των σχέσεων των δύο κρατών στο πεδίο της αμυντικής βιομηχανίας θέτει τη βάση για την ενδυνάμωση του διμερούς συντονισμού σε άλλα ζητήματα

¹⁵¹ Vahe Sarukhanyan, “Turkey Bans Armenian Aircraft from Entering Its Airspace; Yerevan Hasn't Responded In Kind”, *Hetq*, 3 Αυγούστου 2021, <https://hetq.am/en/article/134126>.

¹⁵² *Daily Sabah*, “Anti-Turkey military school provides free training in Armenia”, 9 Αυγούστου 2021, <https://www.dailysabah.com/politics/anti-turkey-military-school-provides-free-training-in-armenia/news>.

¹⁵³ *Τουρκικό Υπουργείο Αμύνης*, “PN MILGEM Projesi'nde İlk Gemi Denize İndirildi”, 15 Αυγούστου 2021, <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/1582021-58451>. Βλ επίσης Inder Singh Bisht, “Pakistan, Turkey to Co-Produce Anka Combat Drones”, *The Defense Post*, 24 Αυγούστου 2021, <https://www.thedefensepost.com/2021/08/24/pakistan-turkey-anka-drones/>.

εξωτερικής πολιτικής, καθώς και στην ανάληψη μιας πιο επιθετικής εξωτερικής πολιτικής.

Παράλληλα, σε ζητήματα ασφαλείας και διπλωματικής συνεννόησης έλαβαν χώρα μια σειρά από υψηλόβαθμες διμερείς επισκέψεις. Στις αρχές του Ιουλίου επισκέφτηκε το Ισλαμαμπάντ ο αρχηγός του Στρατού ξηράς της Τουρκίας Ümit Dündar, ο οποίος συνάντησε τον Πακιστανό ομόλογό του, ενώ αργότερα συμμετείχε σε μια εκδήλωση όπου έλαβε τιμητική διάκριση από τον Πακιστανό Πρόεδρο.¹⁵⁴ Η συνάντηση αυτή δεν κατέληξε σε κάποια συμφωνία, ωστόσο συμφωνήθηκε η συνέχιση της συνεργασίας για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας. Αργότερα, 10 – 12 Αυγούστου, ταξίδεψε στο Πακιστάν ο Τούρκος υπουργός Άμυνας Χ. Ακάρ. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του συναντήθηκε αρχικά με τον Πρόεδρο και τον πρωθυπουργό του Πακιστάν. Ύστερα ο Ακάρ συναντήθηκε τόσο με τον Πακιστανό ομόλογό του όσο και με τον υπουργό Αμυντικής Παραγωγής.¹⁵⁵ Κατά τη διάρκεια της επισκέψεως του συζητήθηκαν ζητήματα συνεργασίας των αμυντικών βιομηχανιών, πραγμάτωσης κοινών στρατιωτικών γυμνασίων, καθώς και διατήρησης της ειρήνης και της ασφάλειας.¹⁵⁶ Η τελευταία θεματική είχε άμεση συσχέτιση και με το αφγανικό ζήτημα, για το οποίο η Άγκυρα προσπαθούσε και ακόμη επιχειρεί να αναλάβει πρωταγωνιστικό ρόλο στο ζήτημα του αεροδρομίου.

Ο λόγος για τον οποίο η Άγκυρα επιχειρεί να συντονίσει τις δράσεις της με το Πακιστάν είναι η επιρροή που έχουν οι μυστικές υπηρεσίες της Ισλαμαμπάντ σε εσωτερικούς κύκλους των Ταλιμπάν.¹⁵⁷ Η Τουρκία δε διαθέτει τα μέσα για να ασκήσει την επιθυμητή επιρροή στο Αφγανιστάν και για το λόγο αυτό έχει ανάγκη

¹⁵⁴ *Daily Sabah*, “Turkey, Pakistan to increase military cooperation”, 6 Ιουλίου 2021, <https://www.dailysabah.com/business/defense/turkey-pakistan-to-increase-military-cooperation>.

¹⁵⁵ *Τουρκικό Υπουργείο Αμύνης*, “Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar, İki Günlük Pakistan Ziyaretini Değerlendirdi”, 12 Αυγούστου 2021, <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/1282021-23426>.

¹⁵⁶ Ο.π.

¹⁵⁷ Manjari Chatterjee Miller, “Pakistan’s Support for the Taliban: What to Know”, *Council on Foreign Relations*, 25 Αυγούστου 2021, <https://www.cfr.org/article/pakistans-support-taliban-what-know?>.

από ένα στενό συνεργάτη ώστε να κατορθώσει να επιτύχει μέρος των στρατηγικών στόχων της. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Νταβούτογλου στο Στρατηγικό Βάθος, «*Το ιστορικό βάθος και η εγκαρδιότητα στις σχέσεις Τουρκίας – Πακιστάν καθιστούν το Πακιστάν μια έμπιστη χώρα-κλειδί, στα πλαίσια μιας ευρείας και δυναμικής ασιατικής στρατηγικής της Τουρκίας*». ¹⁵⁸

Η συνεργασία αυτή αποτυπώθηκε και κατά τη διάρκεια εκκένωσης των Τούρκων στρατιωτών και πολιτών από το Αφγανιστάν (25 – 27 Αυγούστου). ¹⁵⁹ Η Τουρκία διατηρούσε συνεχείς πιήσεις από την Καμπούλ προς την Ισλαμαμπάντ και από εκεί οι πολίτες της ταξίδευαν προς την Άγκυρα. Η γεωγραφική εγγύτητα του Πακιστάν με το Αφγανιστάν καθώς και το συνεργατικό κλίμα Τουρκίας - Πακιστάν συνέβαλαν στην έγκαιρη και αποτελεσματική εκκένωση των τουρκικών ενόπλων δυνάμεων και πολιτών. Ένα άλλο πιθανό πεδίο που μπορεί να αποτυπωθεί η συνεργασία των κρατών αποτελεί η διαχείριση των προσφυγικών ροών από το Αφγανιστάν. ¹⁶⁰ Αμφότερα τα κράτη έχουν κάνει φανερή την επιθυμία τους να μη γίνουν υποδοχείς των προσφυγικών ροών που προκύπτουν από το αφγανικό ζήτημα. Η Άγκυρα συγκεκριμένα, επιθυμεί να πραγματοποιηθεί το ζήτημα και με την Ευρωπαϊκή Ένωση, σε μια διαφορετική βάση από αυτή που είχε προηγηθεί στην περίπτωση των προσφυγικών ροών από τη Συρία. ¹⁶¹ Ένας σημαντικός λόγος που η Τουρκία επιχειρεί να τροποποιήσει την πολιτική της στο προσφυγικό ζήτημα σχετίζεται με ζητήματα εσωτερικής πολιτικής. Παρά ταύτα

¹⁵⁸ Αχμέτ Νταβούτογλου, *Το Στρατηγικό Βάθος. Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*, Αττική: Εκδόσεις Ποιότητα, 2010, σελ. 418.

¹⁵⁹ *Daily Sabah*, “Turkey completes Afghanistan evacuation in less than 48 hours”, 29 Αυγούστου 2021, <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/turkey-completes-afghanistan-evacuation-in-less-than-48-hours>.

¹⁶⁰ Dorian Jones, “Turkey Steps Up Efforts to Avert Afghan Refugee Exodus”, *Voice of America*, 16 Αυγούστου 2021, <https://www.voanews.com/middle-east/turkey-steps-efforts-avert-afghan-refugee-exodus>. Βλ. επίσης Saadullah Akhtar, “Thousands of Afghans enter Pakistan via Chaman border crossing”, *Al Jazeera*, 17 Αυγούστου 2021, <https://www.aljazeera.com/news/2021/8/17/thousands-of-afghans-enter-pakistan-through-chaman-border-point>.

¹⁶¹ Dorian Jones, “Turkey Rebuffs Europe's Call to Host Afghan Refugees”, *Voice of America*, 24 Αυγούστου 2021, <https://www.voanews.com/europe/turkey-rebuffs-europes-call-host-afghan-refugees>.

αποτελεί πιθανό σενάριο η χρήση των νέων ροών αυτών για σκοπούς εξωτερικής πολιτικής.

3.3.2. Σχέσεις με Αφγανιστάν

Καθ' όλη τη διάρκεια του Ιουλίου και του Αυγούστου, η Άγκυρα έκανε εντατικές προσπάθειες μέσω συνομιλιών και διαπραγματεύσεων να αναλάβει την προστασία και τη διαχείριση του διεθνούς αεροδρομίου της Καμπούλ «Hamid Karzai». Ωστόσο, οι στρατιωτικές επιτυχίες των Ταλιμπάν δημιούργησαν τριβές και εμπόδια στα σχέδια της Τουρκίας. Για το λόγο αυτό, και για να περιορίσει τις επιτυχίες των Ταλιμπάν, η Άγκυρα επιχείρησε να αποστείλει σημαντικά στρατιωτικά και πολιτικά πρόσωπα στο Αφγανιστάν, όπως για παράδειγμα ο Abdul Rashid Dostum. Με την πτώση, ωστόσο, της αφγανικής κυβέρνησης, οι διαπραγματεύσεις για την τήρηση της τουρκικής παρουσίας στο Αφγανιστάν έχουν λάβει μια διαφορετική τροπή, η οποία θα γίνει φανερή την επόμενη περίοδο.

Στις αρχές του Ιουλίου η Τουρκία διατηρούσε διαύλους επικοινωνίας με τη Δύση και κυρίως με τις Η.Π.Α., έτσι ώστε να οριστικοποιήσει τους όρους κατά τους οποίους θα αναλάμβανε τη διαχείριση και την προστασία του αεροδρομίου της Καμπούλ.¹⁶² Ωστόσο, με δηλώσεις τους οι Ταλιμπάν έκαναν φανερή τη δυσαρέσκειά τους με τα σχέδια της Άγκυρας. Οι Ταλιμπάν θεωρούσαν τη στρατιωτική παραμονή της Τουρκίας ως συνέχεια της κατοχής. Σε δηλώσεις του στις 13 Ιουλίου, ο εκπρόσωπος Τύπου των Ταλιμπάν ανέφερε χαρακτηριστικά πως *«Εάν οι Τούρκοι αξιωματούχοι αποτύχουν να επανεξετάσουν την απόφασή τους να συνεχίσουν την κατοχή του κράτους μας, το Ισλαμικό Εμιράτο θα αναλάβει δράση*

¹⁶² *Daily Sabah*, “Turkey, US defense chiefs discuss Kabul airport as exit deadline set”, 8 Ιουλίου 2021, <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/turkey-us-defense-chiefs-discuss-kabul-airport-as-exit-deadline-set>.

εναντίων τους». ¹⁶³ Η τουρκική αντίδραση υποβάθμισε τη σημασία των δηλώσεων αυτών κάνοντας λόγο για «επικοινωνιακό ατύχημα». ¹⁶⁴

Οι συνεχείς στρατιωτικές επιτυχίες των Ταλιμπάν στα τέλη Ιουλίου και τις αρχές Αυγούστου δημιούργησαν την ανάγκη για αναπροσαρμογή των τουρκικών σχεδίων. Η τακτική της Άγκυρας υπό τα νέα δεδομένα ήταν κατ' αρχήν ο περιορισμός της προέλασης των Ταλιμπάν και ύστερα η επικοινωνιακή αναδιαμόρφωση της πιθανής παρουσίας τους στο Αφγανιστάν και η συνεργασία με το Κατάρ και το Πακιστάν για την επιτυχή έκβαση των σχεδίων της. Αρχές Αυγούστου κατέφτασε από την Άγκυρα όπου βρισκόταν για λόγους υγείας ο βετεράνος στρατιωτικός και πολέμαρχος Abdul Rashid Dostum. ¹⁶⁵ Ο ουζμπεκικής καταγωγής Dostum προέρχεται από το βόρειο Αφγανιστάν και έχει υπάρξει σημαντικός παράγων τόσο στον εμφύλιο του Αφγανιστάν (1992 – 1996) όσο και στη νεότερη ιστορία του Αφγανικού κράτους, υπηρετώντας ως αντιπρόεδρος την περίοδο 2014 – 2020. Το γεγονός πως κατέφτασε από την Τουρκία στο Αφγανιστάν κατά τη διάρκεια των επιτυχιών των Ταλιμπάν, υποδηλώνει την προσπάθεια της Άγκυρας να περιορίσει σε ένα βαθμό το πολιτικό μονοπώλιο που θα αποκτούσαν στην περίπτωση ολοκληρωτικής ήττας της Αφγανικής κυβέρνησης. Κάτι που τελικώς δεν κατόρθωσε να αποφύγει, καθώς στις 15 Αυγούστου οι Ταλιμπάν κατέλαβαν την Καμπούλ. ¹⁶⁶ Έπειτα από αυτήν την

¹⁶³ *Bianet*, "Turkey should 'bear consequences' if it controls Kabul airport, says Taliban", 13 Ιουλίου 2021, <https://bianet.org/english/women/247204-turkey-should-bear-consequences-if-it-controls-kabul-airport-says-taliban>.

¹⁶⁴ *Duvar*, "Ankara deems Taliban's statements against Turkey 'communication mishap'", 15 Ιουλίου 2021, <https://www.duvarenglish.com/ankara-deems-talibans-statements-against-turkey-communication-mishap-news-58195>.

¹⁶⁵ *France 24*, "Notorious Afghan warlord returns to fight for besieged home", 5 Αυγούστου 2021, <https://www.france24.com/en/live-news/20210805-notorious-afghan-warlord-returns-to-fight-for-besieged-home>.

¹⁶⁶ *Associated Press*, "Taliban sweep into Afghan capital after government collapses", 16 Αυγούστου 2021, <https://apnews.com/article/afghanistan-taliban-kabul-bagram-e1ed33fe0c665ee67ba132c51b8e32a5>.

εξέλιξη η Άγκυρα μαζί με τα υπόλοιπα κράτη της Δύσης, εκκένωσε τις δυνάμεις της από το Αφγανιστάν.¹⁶⁷

Ενώ διαφαινόταν η στρατιωτική επιτυχία των Ταλιμπάν, ήδη η Άγκυρα είχε ξεκινήσει να επαναπροσδιορίζει την τακτική της. Συγκεκριμένα έγινε μια οργανωμένη προσπάθεια ώστε να προβληθεί η Άγκυρα ως η μόνη ικανή δύναμη να διατηρήσει το Αφγανιστάν ενωμένο με τον υπόλοιπο κόσμο, μέσω της ανάληψης της διαχείρισης και προστασίας του αεροδρομίου της Καμπούλ. Η εναλλακτική σύμφωνα με το αφήγημα της Άγκυρας ήταν η απομόνωση του Αφγανιστάν. Χαρακτηριστικά ο Τούρκος υπουργός Άμυνας ανέφερε κατά τις δηλώσεις του ύστερα από την επίσκεψη στο Πακιστάν ότι *«Υπάρχουν αναφορές πως όλες οι διπλωματικές αποστολές της χώρας θα αποχωρήσουν εάν κλείσει το αεροδρόμιο της Καμπούλ. Όλοι γνωρίζουμε ότι παρόμοια εξέλιξη δεν είναι επιθυμητή από τα αδέρφια μας τους Αφγανούς. Για το λόγο αυτό συνεχίζουμε να μοιραζόμαστε την άποψή μας ότι θα ήταν συμφέρον να παραμείνει το αεροδρόμιο ανοικτό»*. Στις ίδιες δηλώσεις ανέφερε ότι *«είναι εκτός διαπραγμάτευσης το να τεθεί ο Τούρκος στρατιώτης (Μεμέτης) σε οιοδήποτε κίνδυνο»*.¹⁶⁸

Με τις δηλώσεις αυτές ο Τούρκος υπουργός παρουσιάζει την επιχείρηση της διαχείρισης του αεροδρομίου ως ένα ζήτημα ζωτικής σημασίας και εθνικού συμφέροντος του Αφγανιστάν. Συγκεκριμένα κάνει χρήση του εξής επιχειρήματος: *«Εάν κλείσει το αεροδρόμιο, η χώρα σας θα απομονωθεί. Για να αποφευχθεί το σενάριο αυτό επιτρέψτε σε εμάς να αναλάβουμε τη διαχείριση και την προστασία του»*. Το επιχειρήμα αυτό εκ των υστέρων αποδεικνύεται απλουστευμένο, καθώς οι εξελίξεις αναδεικνύουν πως η Τουρκία δε θα κατόρθωνε να διατηρήσει την ασφάλεια του αεροδρομίου δίχως να θέσει σε κίνδυνο τις ζωές των στρατιωτών της, όπως φάνηκε από τις ξαφνικές τρομοκρατικές επιθέσεις του «Ισλαμικού

¹⁶⁷ Τουρκικό Υπουργείο Αμύνης, “Afganistan’dan Dönen Mehmetçikler için Tören Düzenlendi”, 28 Αυγούστου 2021, <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/2882021-13444>.

¹⁶⁸ Ο.π.

Κράτους». ¹⁶⁹ Παρά ταύτα ένα ακόμα ψεγάδι στο παραπάνω αφήγημα είναι το γεγονός πως η χώρα απομονώνεται από τη διεθνή κοινότητα εξαιτίας των Ταλιμπάν. Κράτη όπως η Ρωσία και η Κίνα έχουν ήδη δείξει το ενδιαφέρον τους να διατηρήσουν τον διάλογο με τους Ταλιμπάν, ενώ παράλληλα και κράτη της Δύσης, αν και δεν έχουν πρόθεση να αναγνωρίσουν το μονοπώλιο της εξουσίας στους Ταλιμπάν, επιθυμούν τη διατήρηση ανοικτών διαύλων επικοινωνίας. ¹⁷⁰

Με το επιχείρημα αυτό η Άγκυρα εισέρχεται σε ένα νέο στάδιο διαπραγματεύσεων με τους Ταλιμπάν για τη δυνατότητα διαχείρισης του αεροδρομίου. Οι Ταλιμπάν από την πλευρά τους δεν επιθυμούν στρατιωτική παρουσία Τούρκων, ωστόσο θεωρούν ευπρόσδεκτη τη βοήθεια σε ζητήματα διοικητικής μέριμνας και υλικοτεχνικής στήριξης. ¹⁷¹ Από την πλευρά του ο Έρντογαν δεν δέχεται ένα τέτοιο σενάριο καθώς προτιμά να αναληφθεί και η ασφάλεια του αεροδρομίου, ώστε να αποκτήσει τα επιθυμητά διπλωματικά ερείσματα σε σχέση με τη Δύση και το ΝΑΤΟ. ¹⁷² Για το λόγο αυτό έχει εντείνει τις συνομιλίες με το Κατάρ, το οποίο δύναται να διευκολύνει την επιτυχή έκβαση των διαπραγματεύσεων. ¹⁷³

¹⁶⁹ *France 24*, “IS group claims responsibility for attempted rocket attack on Kabul airport”, 30 Αυγούστου 2021, <https://www.france24.com/en/asia-pacific/20210830-rockets-target-kabul-airport-as-us-forces-rush-to-complete-afghan-pullout>.

¹⁷⁰ *Al Jazeera*, “Qatar warns isolating Taliban could lead to more instability”, 31 Αυγούστου 2021, <https://www.aljazeera.com/news/2021/8/31/qatar-urges-taliban-to-fight-terrorism-after-us-afghan-pullout>. Βλ. επίσης *Radio France Internationale*, “Talks with Taliban not a sign of recognition, says France's Macron”, 30 Αυγούστου 2021, <https://www.rfi.fr/en/france/20210830-talks-with-taliban-not-a-sign-of-recognition-says-france-s-macron-kabul-afghanistan>.

¹⁷¹ *Daily Sabah*, “Taliban guarantee security of Kabul airport: Spokesperson”, 30 Αυγούστου 2021, <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/taliban-guarantee-security-of-kabul-airport-spokesperson>.

¹⁷² *First Post*, “Why Turkey's Recep Tayyip Erdogan is reaching out to Taliban as US exits Afghanistan”, 31 Αυγούστου 2021, <https://www.firstpost.com/world/why-turkeys-recep-tayyip-erdogan-is-reaching-out-to-taliban-as-us-exits-afghanistan-9924561.html>.

¹⁷³ *Al Jazeera*, “Taliban in talks with Qatar, Turkey to manage Kabul airport”, 31 Αυγούστου 2021, <https://www.aljazeera.com/economy/2021/8/31/taliban-in-talks-with-qatar-turkey-to-manage-kabul-airport>.

Η εκκένωση των Τούρκων στρατιωτών από το Αφγανιστάν μαζί με τις δυνάμεις του ΝΑΤΟ, σηματοδότησε το «τέλος της κατοχής» για τους Ταλιμπάν.¹⁷⁴ Η εξέλιξη αυτή ήταν υψηλής συμβολικής αξίας, καθώς εάν ανετίθετο η αποστολή φύλαξης του αεροδρομίου στην Τουρκία πιθανώς να αντιμετώπιζε μεγαλύτερες δυσκολίες στις διαπραγματεύσεις της με τους Ταλιμπάν. Η παύση της παρουσίας και η επαναδιαπραγμάτευση μιας νέας, ανοίγει ένα νέο κεφάλαιο στο ρόλο που δύναται να παίξει η Άγκυρα στα ζητήματα ασφαλείας του Αφγανιστάν. Ο επιτυχής έλεγχος του αεροδρομίου θα σημαίνει πρακτικά πως η επικοινωνία της Καμπούλ με τον «έξω κόσμο» θα γίνεται υπό την εποπτεία της Άγκυρας. Σενάριο το οποίο θα επιθυμούσαν να αποφύγουν οι Ταλιμπάν. Η ενίσχυση της επιρροής της Τουρκίας στο Αφγανιστάν, είτε μονομερώς είτε σε συνεργασία με το Κατάρ και το Πακιστάν, θα της επιτρέψει να ακολουθήσει σταδιακά μια πιο επιθετική και δυναμική στρατηγική στις περιοχές της Κεντρικής και Δυτικής Ασίας. Ωστόσο κανείς οφείλει να λάβει υπόψη και το ρόλο που θα παίξουν η Ρωσία και η Κίνα, δύο δυνάμεις με τις οποίες το αυταρχικό καθεστώς των Ταλιμπάν θα ένιωθε πιο ασφαλές να διαπραγματευτεί.¹⁷⁵

3.4. Σχέσεις με την Ουκρανία

Την περίοδο Ιουλίου – Αυγούστου η Άγκυρα παρείχε διπλωματική στήριξη στην Ουκρανία ως προς την εδαφική της ακεραιότητα, ενώ παράλληλα παρέδωσε και τα πρώτα Μ.Ε.Α. Bayraktar στο Ουκρανικό ναυτικό.

Η Τουρκία το τελευταίο διάστημα βρίσκεται παρούσα σε φόρουμ και συνέδρια τα οποία προωθούν την ανάπτυξη και της μεταρρυθμίσεις στην Ουκρανία. Παράδειγμα αποτελεί το *Συνέδριο Ουκρανικών Μεταρρυθμίσεων*, μια διεθνής ετήσια εκδήλωση η οποία έχει ως σκοπό το διάλογο σχετικά με τις

¹⁷⁴ *Al Jazeera*, "Afghanistan is 'a free nation': Taliban celebrates US defeat", 31 Αυγούστου 2021, <https://www.aljazeera.com/news/2021/8/31/afghanistan-now-a-free-and-sovereign-nation-says-taliban>.

¹⁷⁵ Michael Kofman, Aaron Stein, Yun Sun, "After Withdrawal: How China, Turkey, and Russia will Respond to the Taliban", *War on the Rocks*, 31 Αυγούστου 2021, <https://warontherocks.com/2021/08/after-withdrawal-how-china-turkey-and-russia-will-respond-to-the-taliban/>.

μεταρρυθμίσεις στην Ουκρανία, την ώθηση της διεθνούς κοινότητας ώστε να αναλάβει πρωταγωνιστικό ρόλο στη διαδικασία αυτή, καθώς και την ενθάρρυνση άμεσων ξένων επενδύσεων στη χώρα.¹⁷⁶ Στο φετινό συνέδριο το οποίο έλαβε χώρα στη Λιθουανία στις αρχές Ιουλίου, συμμετείχε και ο Τσαβούσογλου ο οποίος δήλωσε και την ετοιμότητα της Άγκυρας να αναλάβει τη διοργάνωση του επόμενου Συνεδρίου.¹⁷⁷

Παράλληλα, στις 23 Αυγούστου πραγματοποιήθηκε η πρώτη σύνοδος κορυφής της *Πλατφόρμας για την Κριμαία*, μιας ουκρανικής πρωτοβουλίας που έχει ως σκοπό να αυξήσει την πίεση στη Μόσχα.¹⁷⁸ Στη σύνοδο κορυφής συμμετείχε και ο Τσαβούσογλου, ο οποίος έκανε ξεκάθαρες δηλώσεις υπέρ της Ουκρανίας στο ζήτημα, τονίζοντας πως «η Τουρκία δεν έχει αναγνωρίσει την παράνομη κατοχή της Κριμαίας και δεν θα το πράξει».¹⁷⁹ Στο επίκεντρο των δηλώσεων του υπουργού βρέθηκαν και τα δικαιώματα των Τατάρων της Κριμαίας, οι οποίοι βρίσκονται υπό ρωσική πίεση.¹⁸⁰ Η ρωσική αντίδραση ήταν άμεση με τον εκπρόσωπο Τύπου της ρωσικής Προεδρίας Dimitry Peskon, να δηλώνει πως «δε δεχόμαστε τις θέσεις των Τούρκων συνεργατών μας διότι τις βλέπουμε ως εξ ολοκλήρου λαυθασμένες. Έχουμε αρκετή υπομονή και είμαστε έτοιμοι να ξεκαθαρίσουμε στους Τούρκους συναδέλφους μας, καθώς και σε άλλες χώρες, πώς

¹⁷⁶ UAREforms, “About Ukrainian Reform Conference”, n.d., <https://uareforms.org/en/pages/about-URC>.

¹⁷⁷ *Yeni Şafak*, “Turkey ready to host Ukraine Reform conference: FM”, 7 Ιουλίου 2021, <https://www.yenisafak.com/en/news/turkey-ready-to-host-ukraine-reform-conference-fm-3575977>.

¹⁷⁸ *Crimea Platform*, “Concept”, n.d., <https://crimea-platform.org/en/samit/koncepciya>.

¹⁷⁹ Τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών, “Sayın Bakanımızın Kırım Platformu Kuruluş Zirvesi’ne katılımı”, 23 Αυγούστου 2021, <https://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-uluslararasi-kirim-platformu-kurulus-zirvesi-ne-katilimi.tr.mfa>. Βλ. επίσης *Daily Sabah*, “Turkey supports Ukraine’s territorial integrity: FM Çavuşoğlu”, 23 Αυγούστου 2021, <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/turkey-supports-ukraines-territorial-integrity-fm-cavusoglu>.

¹⁸⁰ *Radio Free Europe/Radio Liberty*, “Five Crimean Tatars Detained In Russia-Annexed Crimea”, 17 Αυγούστου 2021, <https://www.rferl.org/a/crimean-tatars-detained/31414592.html>. Βλ. Επίσης Yuras Karmanau, Crimean Tatars bemoan their plight as Ukraine hosts summit, *Associated Press*, 22 Αυγούστου 2021, <https://apnews.com/article/europe-middle-east-ukraine-summits-crime-4fba4d06bd995443cf2c76fcb9b918dc>

ακριβώς είναι η κατάσταση γύρω από αυτή τη ρωσική περιοχή». ¹⁸¹ Ενώ οι Ρωσοτουρκικές σχέσεις βρίσκονται στο επίπεδο εταιρικής σχέσης, το ζήτημα της Κριμαίας είναι εκείνο που δημιουργεί σημαντικές τριβές και διαφωνίες, τόνισε επίσης ο Peskov. ¹⁸²

Η διπλωματική στήριξη αυτή, σε συνδυασμό με την έμπρακτη παροχή στρατιωτικής βοήθειας με την πώληση των Μ.Ε.Α. στην Ουκρανία, ¹⁸³ για την Άγκυρα αποτελεί ένα μηχανισμό εξισορρόπησης των σχέσεων της με τη Μόσχα. Για να αποφύγει την πλήρη εξάρτησή της από τη Ρωσία, με δεδομένο τις ανισομερείς σχέσεις στο ενεργειακό πεδίο, καθώς και τον ανταγωνισμό για επιρροή σε συγκεκριμένες περιοχές και συγκρούσεις, η Άγκυρα δημιουργεί ένα πολυδιάστατο διπλωματικό δίκτυο, έτσι ώστε να επιτύχει ένα επίπεδο ελέγχων και ισορροπιών. Η σχέση που έχουν τα δύο κράτη συχνά χαρακτηρίζεται ως αυτή των «στρατηγικών συνεταιρών και ανταγωνιστών». Για να κατορθώσει η Τουρκία να διατηρήσει τις δύο αυτές ανταγωνιστικές φύσεις της εν λόγω σχέσης, κρίνει πως χρειάζεται να ελίσσεται με επιτυχία ανάμεσα σε διάφορους πόλους. ¹⁸⁴

3.5. Σχέσεις με τη Ρωσία

Στο πεδίο των ρωσοτουρκικών σχέσεων σχολιάστηκαν μια σειρά από διπλωματικές «προτάσεις» σε χαμηλότερα ή και ανεπίσημα πολιτικά επίπεδα, ενώ παράλληλα η Μόσχα παρείχε σημαντική στήριξη στην Άγκυρα κατά τη διάρκεια των καταστροφικών πυρκαγιών. Ένα επιπρόσθετο ζήτημα το οποίο χρήζει σύντομης

¹⁸¹ TASS, “Russia disagrees with Turkey’s position on Crimea, Kremlin spokesman says”, 25 Αυγούστου 2021, <https://tass.com/politics/1329955>.

¹⁸² Ο.π.

¹⁸³ *Daily Sabah*, “Ukrainian navy receives 1st Turkish Bayraktar TB2 UCAV”, 15 Ιουλίου 2021, <https://www.dailysabah.com/business/defense/ukrainian-navy-receives-1st-turkish-bayraktar-tb2-ucav>.

¹⁸⁴ Pavel Baev, “Russia and Turkey. Strategic Partners and Rivals”, *Russie.Nei.Reports*, No. 35, Ifri, May 2021, https://www.ifri.org/sites/default/files/atoms/files/baev_turkey_russia_2021.pdf. Βλ. Επίσης Amberin Zaman, “Russian rebuke of Turkey for Crimea support highlights Ankara’s delicate balancing act”, *Al-Monitor*, 25 Αυγούστου 2021, <https://www.al-monitor.com/originals/2021/08/russian-rebuke-turkey-crimea-support-highlights-ankaras-delicate-balancing-act>.

αναφοράς αποτελεί αυτό των Γκαγκκαούζων στη Μολδαβία και της προσπάθειας της Τουρκίας να ενισχύσει την επιρροή της στη μειονότητα αυτή.

Τέλη Ιουλίου, ύστερα από την Τριμερή Διακήρυξη του Μπακού, ο Peskov, ερωτήθηκε για την πιθανότητα δημιουργίας ενός κοινού Αζεροτουρκικού στρατού. Η ερώτηση αυτή σχετιζόταν με μια μη ξεκάθαρη δήλωση του Προέδρου του Τουρκικού Κοινοβουλίου, που ανέφερε πως Τουρκία και Αζερμπαϊτζάν βρίσκονται σε διαπραγματεύσεις για τη δημιουργία ενός «κοινού τουρκικού στρατεύματος». ¹⁸⁵ Η απάντηση του εκπροσώπου της Ρωσικής Προεδρίας βασίστηκε στο γεγονός πως δεν υπάρχει κάποια σχετική επίσημη δήλωση. Ωστόσο, με αφορμή την ερώτηση σχολίασε και το πώς αντιλαμβάνεται η Μόσχα την ενδυνάμωση της αζεροτουρκικής συνεργασίας: *«Βεβαίως το Αζερμπαϊτζάν και η Τουρκία επιχειρούν να ενισχύσουν τις διμερείς τους σχέσεις, αυτό αποτελεί κυριαρχικό τους δικαίωμα. Ωστόσο είναι σημαντικό να διασφαλίσουν πως αυτό δεν ζημιώνει την ατμόσφαιρα της σταθερότητας και προβλεψιμότητας της περιοχής»*. ¹⁸⁶ Οι δηλώσεις αυτές επαναλαμβάνουν με πάγιο τρόπο τη θέση που παίρνει η Ρωσία ως προς το ρόλο της Τουρκίας στην περιοχή του Καυκάσου. Ο ρόλος που δύναται να διαδραματίσει η Άγκυρα, κατά την άποψη των Ρώσων, είναι τόσος ώστε να μην αλλάξει το υπάρχον *status quo*, το οποίο ευνοεί τη Μόσχα. Αυτό δεν συνεπάγεται πως η Άγκυρα δεν θα συνεχίσει να επιχειρεί την αύξηση της επιρροής της στην περιοχή, ούτε ότι η Ρωσία δεν επιθυμεί την ανάμιξη της Τουρκίας. Ωστόσο γίνονται φανερά τα πιθανά σημεία τριβής που δύναται να προκύψουν μελλοντικά.

Μια άλλη ενδιαφέρουσα διπλωματική «πρόταση» είναι αυτή του Hasan Ünal, καθηγητής του Πανεπιστημίου του Μάλτεπε (Βρύας), ο οποίος υποστηρίζει ότι η Τουρκία και η Ρωσία θα μπορούσαν να αναγνωρίσουν τα Κατεχόμενα και την Κριμαία αντίστοιχα. ¹⁸⁷ Ο Ünal, στηρίζει την άποψή του αυτή στο γεγονός πως

¹⁸⁵ *News.Am*, “Russia President's Spokesperson on news about Azerbaijan's and Turkey's plans to create joint army”, 29 Ιουλίου 2021, <https://news.am/eng/news/655895.html>.

¹⁸⁶ *TASS*, “Ankara, Baku announce no plans to create Turkic army, Kremlin spokesman says”, 29 Ιουλίου 2021, <https://tass.com/politics/1320741>.

¹⁸⁷ *News.Am*, “Turkey speaks on recognition of Crimea as part of Russia”, 27 Ιουλίου 2021, <https://news.am/eng/news/655541.html>.

σε περίπτωση ενοποίησης της Κύπρου, το νησί μπορεί να γίνει μέλος του NATO εξέλιξη την οποία δεν επιθυμεί η Ρωσία. Επίσης τονίζει πως δεν είναι απαραίτητο η Μόσχα να προβεί η ίδια στην κίνηση αυτή, αλλά να ωθήσει κράτη τα οποία βρίσκονται στη σφαίρα επιρροής της να το πράξουν.¹⁸⁸ Στην «πρόταση» αυτή απάντησε η Natalya Poklonskaya (Ενωμένη Ρωσία), μέλος της Κάτω Βουλής της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Η βουλευτής ανέφερε πως το «παζάρεμα» αυτό δεν είναι δίκαιο, καθώς η περίπτωση της Κριμαίας ήταν η έκφραση της βούλησης του λαού μέσω του δημοψηφίσματος και δεν είναι πρόπον να χρησιμοποιεί κανείς τη βούληση αυτή ως διαπραγματευτικό μέσο.¹⁸⁹ Η κίνηση αυτή, σε συνδυασμό με τη συμμετοχή του Τσαβούσογλου στην Πλατφόρμα της Κριμαίας, επιδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο η Άγκυρα επιχειρεί να δημιουργήσει διαπραγματευτικά εργαλεία με κάθε δυνατό τρόπο, έτσι ώστε κατ' ελάχιστο να δημιουργήσει εξισορροπητικά μέσα για τις σχέσεις της με τη Ρωσία και κατά μέγιστο να επιτύχει τους στρατηγικούς σκοπούς της όπου είναι αυτό δυνατό. Αν και οι παραπάνω δηλώσεις πραγματοποιήθηκαν σε ανεπίσημο επίπεδο στην περίπτωση της Τουρκίας και σε χαμηλό πολιτικό επίπεδο στην περίπτωση της Ρωσίας, παρακολουθώντας κανείς την τακτική της Άγκυρας μέσω της συμμετοχής της σε φόρουμ και πλατφόρμες που προωθούν το ουκρανικό ζήτημα, καθώς και το ενισχυμένο ενδιαφέρον της προς τους Τατάρους της Κριμαίας, αντιλαμβάνεται ότι οι θέσεις αυτές έχουν απήχηση και στα ανώτερα πολιτικά στρώματα.

Ένα παρόμοιο ζήτημα αποτελεί και αυτό των Γκαγκαούζων της Μολδαβίας. Οι Γκαγκαούζοι αποτελούν μια Ορθόδοξη τουρκική μειονότητα εντός της Μολδαβίας, οι οποίοι τα τελευταία χρόνια έχουν βρεθεί στο επίκεντρο της προσοχής της Άγκυρας, κάτι το οποίο ενοχλεί τη Μόσχα.¹⁹⁰ Οι Γκαγκαούζοι βρίσκονται κατά βάση στη Μολδαβία (150.000) και τη Βουλγαρία (30.000 –

¹⁸⁸ Ο.π.

¹⁸⁹ TASS, "Senior Russian MP slams Northern Cyprus-Crimea recognition scheme as 'improper bargaining'", 27 Ιουλίου 2021, <https://tass.com/politics/1318303>.

¹⁹⁰ Paul Goble, "Moscow Worried About Growing Turkish Influence Among Gagauz", *Eurasia Daily Monitor*, Volume: 18 Issue: 125, 5 Αυγούστου 2021, <https://jamestown.org/program/moscow-worried-about-growing-turkish-influence-among-gagauz/>.

300.000).¹⁹¹ Στη δεύτερη περίπτωση θεωρούν τους εαυτούς τους ως Βούλγαρους, ενώ στην πρώτη αναγνωρίζουν και την τουρκική τους καταγωγή.¹⁹² Παρά ταύτα οι ίδιοι αντιλαμβάνονται τη διαφορετικότητα τους από τους Τούρκους βάσει κυρίως της θρησκείας. Το στοιχείο αυτό επιχειρεί να εκμεταλλευτεί η Άγκυρα, προωθώντας εκπαιδευτικές και πολιτιστικές δράσεις, ενώ παράλληλα στηρίζει την ενίσχυση της Τουρκικής γλώσσας στην περιοχή.¹⁹³

Πρόσφατα στο ρωσικό Τύπο εμφανίστηκε άρθρο το οποίο υποστηρίζει ότι η οθωμανική κατοχή της Μολδαβίας αποτέλεσε σημαντικό πλήγμα για τους Γκαγκαούζους. Στη βάση αυτή επιχειρεί να επιχειρηματολογήσει ότι οι Γκαγκαούζοι οφείλουν να είναι διστακτικοί έναντι της βοήθειας που προσφέρει η Άγκυρα.¹⁹⁴ Στην πραγματικότητα η επιρροή που ασκεί η Μόσχα στους Γκαγκαούζους δεν υφίσταται κάποια μείωση στην παρούσα φάση.¹⁹⁵ Ωστόσο, η ενίσχυση της τουρκικής δράσης τα τελευταία έτη στην περιοχή δημιουργεί ανεπιθύμητο ανταγωνισμό στα ρωσικά συμφέροντα.

Η στρατηγική που ακολουθεί η Άγκυρα και στην περίπτωση αυτή συσχετίζεται με την επιθυμία της να δημιουργήσει εξισορροπητικούς μηχανισμούς μέσω διεύρυνσης των διαπραγματευτικών της εργαλείων ως προς τη Ρωσία. Τόσο η στήριξη στους Ουκρανούς και τους Τατάρους της Κριμαίας όσο και η περίπτωση αυτή των Γκαγκαούζων στη Μολδαβία, αποτελούν παραδείγματα της τακτικής αυτής.

Τέλος, η Μόσχα επέδειξε μια ορισμένη τάση ομαλοποίησης των διμερών σχέσεων στο πεδίο του τουρισμού σε σχέση με το προηγούμενο δίμηνο, ενώ

¹⁹¹ Menz, Astrid. "The Gagauz between Christianity and Turkishness." In Cultural changes in the Turkic world, *Ergon-Verlag*, 2007, 123-130.

¹⁹² Ο.π. 124 – 126.

¹⁹³ Busra Nur Bilgic Cakmak, "Turkey wants strong Gagauzia within strong Moldova", *Πρακτορείο Ανατολού*, 27 Αυγούστου 2020, <https://www.aa.com.tr/en/politics/-turkey-wants-strong-gagauzia-within-strong-moldova-/1955214>.

¹⁹⁴ Vasilij Alekseyev, "Za edinyi tiuran? Ili pochemu turki tak liubiat gagauzov Moldovy", *Materik*, 30 Ιουλίου 2021, <https://materik.ru/analitika/za-edinyy-tyuran-ili-pochemu-turki-tak-1/>.

¹⁹⁵ Marcin Kosienkowski "The Russian World as a legitimation strategy outside Russia: the case of Gagauzia", *Eurasian Geography and Economics*, 62:3, 2021, 319-346.

παράλληλα στάθηκε στο πλευρό της Άγκυρας κατά την περίοδο των πυρκαγιών που έπληξαν τη χώρα. Στις 12 Ιουλίου η Μόσχα επέτρεψε τη διεξαγωγή 45 αεροπορικών διαδρομών που είχε απαγορεύσει νωρίτερα.¹⁹⁶ Η κίνηση αυτή επέτρεψε στους Ρώσους πολίτες να ταξιδέψουν στην Τουρκία, στηρίζοντας τον τουριστικό κλάδο της χώρας. Την ίδια περίπου χρονική περίοδο είχαν ξεκινήσει οι πυρκαγιές στην Τουρκία, τις οποίες η Άγκυρα δεν κατόρθωσε να αντιμετωπίσει άμεσα. Η Μόσχα ήταν από τα πρώτα κράτη που έδειξαν την έμπρακτη υποστήριξη τους, στέλνοντας πέντε αμφίβια αεροπορικά οχήματα κατάσβεσης και τρία ελικόπτερα, ενώ παράλληλα ο συνολικός αριθμός των οχημάτων αυτών έφτασε τα έντεκα.¹⁹⁷ Αξίζει να αναφερθεί πως η στήριξη αυτή της Μόσχας προς την Άγκυρα έλαβε χώρα σε μια περίοδο που η ίδια η Ρωσία αντιμετωπίζει μεγάλες πυρκαγιές στη Σιβηρία, ενώ παράλληλα έχασαν τη ζωή τους και πέντε Ρώσοι πυροσβέστες.¹⁹⁸

Οι ενέργειες αυτές και κυρίως η υποστήριξη που επέδειξε η Μόσχα κατά τη διάρκεια των πυρκαγιών ενέχουν ισχυρό συμβολικό χαρακτήρα. Ενώ η Ρωσία αντιμετώπιζε και η ίδια σημαντικές πυρκαγιές, διέθεσε μέρος των υπαρχόντων πόρων της στην Άγκυρα, ώστε να επιδείξει μια εικόνα φιλικού κλίματος και ισχυρών διμερών σχέσεων με την Τουρκία. Η τακτική αυτή η οποία στις διεθνείς σχέσεις ονομάζεται “disaster diplomacy” (διπλωματία καταστροφών/εκτάκτου ανάγκης) έχει βραχυχρόνιες θετικές επιπτώσεις στις διμερείς σχέσεις των δύο κρατών.¹⁹⁹ Ωστόσο, μακροπρόθεσμα έχει μικρή επίδραση, εάν υπάρχουν σημαντικές τριβές. Στην περίπτωση της Μόσχας, πιθανώς η ίδια να επιθυμεί να βελτιώσει τις σχέσεις της με την Άγκυρα λόγω της αστάθειας που έχει προκύψει

¹⁹⁶ Elena Teslova, “Russia boosts number of flights to Turkey”, *Πρακτορείο Ανατολού*, 5 Ιουλίου 2021, <https://www.aa.com.tr/en/europe/russia-boosts-number-of-flights-to-turkey/2295025>.

¹⁹⁷ *Daily Sabah*, “Friends, allies provide Turkey air support in fight against fires”, 3 Αυγούστου 2021, <https://www.dailysabah.com/turkey/friends-allies-provide-turkey-air-support-in-fight-against-fires/news>. Βλ επίσης *Daily Sabah*, “Erdoğan thanks Russia's Putin for supporting fight against wildfires”, 31 Ιουλίου 2021, <https://www.dailysabah.com/politics/diplomacy/erdogan-thanks-russias-putin-for-supporting-fight-against-wildfires>.

¹⁹⁸ *Deutsche Welle*, “Turkey: Firefighting plane crashes, killing all on board”, 14 Αυγούστου 2021, <https://www.dw.com/en/turkey-firefighting-plane-crashes-killing-all-on-board/a-58864503>. βλέπε επίσης Vladimir Isachenkov, “Wildfires endanger villages, fuel site, in Russia's Siberia”, *Associated Press*, 7 Αυγούστου 2021, <https://apnews.com/article/europe-science-russia-fires-wildfires-9b47d78f240ce0baa7829ef9b099d224>.

¹⁹⁹ Kelman, Ilan. "Disaster diplomacy." *The Encyclopedia of Diplomacy* (2018): 1-6.

στην Κεντρική και Δυτική Ασία με την αποχώρηση των Αμερικανών από το Αφγανιστάν και την ανάληψη της εξουσίας από τους Ταλιμπάν. Η προσοχή της Μόσχας την παρούσα φάση βρίσκεται στραμμένη σε πέντε μέτωπα, το Ουκρανικό, το Συριακό, το Ν. Καύκασο, τη Λιβύη, καθώς και τη Λευκορωσία. Σε τρία από αυτά βρίσκεται σε «συνεργασία» και παράλληλο ανταγωνισμό με την Άγκυρα. Η πιθανότητα να προστεθεί ακόμη ένα νέο μέτωπο το οποίο θα απαιτεί πόρους και πολιτική βούληση από την πλευρά της Μόσχας οδηγεί την ίδια στην μείωση δυνητικών τριβών σε διμερές επίπεδο και σε προσπάθειες βελτίωσης της εικόνας της στην τουρκική κοινή γνώμη για την παρούσα τουλάχιστον περίοδο.

3.6. Σχέσεις με Η.Π.Α.

3.6.1. Έκθεση για διακίνηση ανθρώπων

Την 1^η Ιουλίου το αμερικανικό Υπουργείο Εξωτερικών δημοσίευσε την ετήσια Έκθεση για Διακίνηση Ανθρώπων (Trafficking in persons report) στην οποία συμπεριέλαβε για πρώτη φορά την Τουρκία στη λίστα με τις χώρες που χρησιμοποιούν παιδιά-μαχητές,²⁰⁰ καθώς μια αντιπολιτευόμενη ομάδα στη Συρία, που υποστηρίζει η Άγκυρα, φέρεται να στρατολογεί παιδιά για το πεδίο της μάχης.²⁰¹ Πέραν αυτών των στοιχείων, η έκθεση αναφέρει τις αυξανόμενες προσπάθειες της Τουρκίας για την καταπολέμηση του φαινομένου του trafficking, αλλά και ότι οι συνθήκες που έχουν δημιουργηθεί για τους πρόσφυγες στη χώρα τους καθιστούν ευάλωτους στους παράνομους διακινητές.²⁰²

Το τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών προχώρησε σε μια μακροσκελή ανακοίνωση στις 2 Ιουλίου, επιχειρώντας να αντικρούσει τα πορίσματα της έκθεσης, όσον αφορά την Τουρκία. Σε αυτή του την ανακοίνωση, το Υπουργείο, από τη μία, εκθειάζει τις προσπάθειες και την αποφασιστικότητα της Τουρκίας για την καταπολέμηση του φαινομένου της διακίνησης προσώπων. Από την άλλη

²⁰⁰ *State Department*, “Trafficking in persons report: June 2021”, June 2021, σελ. 49.

²⁰¹ Ο.π., σελ. 563.

²⁰² Ο.π., 565.

πλευρά, η ανακοίνωση απορρίπτει τους ισχυρισμούς της έκθεσης κρίνοντας ως «αβάσιμες» και «αμφιβόλου αξιοπιστίας» τις Μ.Κ.Ο. που χρησιμοποιήθηκαν ως πηγές και κατηγορεί ανοιχτά τις Η.Π.Α. για υποκρισία και «δύο μέτρα και δύο σταθμά» (double standards) λόγω της συνεργασίας τους με το Ε.Κ.Κ.²⁰³

Η ανακοίνωση του τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών επιχείρησε τόσο να επικεντρωθεί στην έμφαση της χώρας, αλλά και του ίδιου του Προέδρου της, σε θέματα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όσο και να στρέψει την προσοχή στις δράσεις των Η.Π.Α. με την προσδοκία να παραβλεφθούν οι δικές της παράνομες ενέργειες. Αυτή είναι μια συνήθης τακτική από πλευράς Άγκυρας, όταν αυτή καλείται να απολογηθεί σε κατηγορίες για την παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του διεθνούς δικαίου.

3.6.2. Ανακοίνωση για τα 50 έτη από το κλείσιμο της Θ.Σ. Χάλκης

Στις 29 Ιουλίου ο Εκπρόσωπος του αμερικανικού Υπουργείου Εξωτερικών Ned Price προχώρησε σε μια ανακοίνωση με αφορμή την επέτειο των 50 ετών από το κλείσιμο της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης. Η δήλωση του Price ανέφερε πως οι Η.Π.Α. καλούν την τουρκική κυβέρνηση να σεβαστεί το δικαίωμα της θρησκείας ή της πίστεως σύμφωνα με τη *Διεθνή Διακήρυξη των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων* (Universal Declaration of Human Rights), να προχωρήσει στην επαναλειτουργία της Σχολής της Χάλκης και να επιτρέψει σε όλες τις θρησκευτικές ομάδες να εκπαιδεύουν τους κληρικούς τους στη χώρα.²⁰⁴

Η αντίδραση της τουρκικής ηγεσίας ήλθε απλώς μέσα από μια ανάρτηση του εκπροσώπου του τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών Ταντζυ Βιλγιτ, στο Τουίτερ,²⁰⁵ σε μια προσπάθεια να μη δοθεί πολύ μεγάλη δημοσιότητα στο θέμα.

²⁰³ Υπουργείο Εξωτερικών Τουρκίας, “No: 238, 2 July 2021, Press Release Regarding the Turkey Section of the US State Department Trafficking in Persons (TIP) Report”, 2 Ιουλίου 2021, https://www.mfa.gov.tr/no_-238_-abd-insan-ticaret-i-raporu-nun-turkiye-ye-iliskin-bolumu-hk.en.mfa

²⁰⁴ State Department, “50th Anniversary of the Closing of Halki Seminary”, 29 Ιουλίου 2021, <https://www.state.gov/50th-anniversary-of-the-closing-of-halki-seminary/>

²⁰⁵ Επίσημος λογαριασμός Ταντζυ Βιλγιτ στο Τουίτερ, 29 Ιουλίου 2021, https://twitter.com/TanjuBilgic/status/1420748310629871624?ref_src=twsrc%5Etfw

Ο Bilgiç ανέφερε απλώς ότι η 29^η Ιουλίου σηματοδοτεί την επέτειο 50 ετών από τότε που το «*Ελληνορθόδοξο Πατριαρχείο αρνήθηκε να ανοίξει τη Θεολογική Σχολή της Χάλκης στις τάξεις κάποιας πανεπιστημιακής Σχολής Θεολογίας στην Κωνσταντινούπολη, σε συμμόρφωση με την τουρκική νομοθεσία*».²⁰⁶ Υπενθυμίζεται ότι η Θεολογική Σχολή της Χάλκης διέκοψε τη λειτουργία της το 1971, όταν εισήχθη στην Τουρκία σχετική νομοθεσία για την εθνικοποίηση της ανώτατης εκπαίδευσης. Η Άγκυρα επιρρίπτει τις ευθύνες για τη μη επαναλειτουργία της Σχολής στο Πατριαρχείο, με την πρόταση της μετατροπής της Σχολής σε Τμήμα Θεολογίας να υπονομεύει το αυτόνομο καθεστώς της Σχολής, μιας και η εκπαίδευση των κληρικών θα τελεί υπό άμεσο κρατικό έλεγχο.

Παράλληλα, η Άγκυρα συνδέει το ενδεχόμενο του ανοίγματος της Σχολής της Χάλκης με τη μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης, στην οποία επιχειρεί συνεχώς να αυξήσει την επιρροή της. Η προοπτική επαναλειτουργίας της Σχολής είναι πιθανή, σύμφωνα με τον Έρντογαν, μόνο υπό την προϋπόθεση της «βελτίωσης των συνθηκών» για τη μειονότητα στην Θράκη, καθώς η Τουρκία θεωρεί πως η Αθήνα καταπιέζει τα δικαιώματά της²⁰⁷.

Η τουρκική ηγεσία αντιμετωπίζει τα θέματα της Ελληνορθόδοξης μειονότητας της Κωνσταντινούπολης και του Πατριαρχείου σε μια λογική δούναι και λαβείν, διεκδικώντας επιπλέον παραχωρήσεις για την Μουσουλμανική μειονότητα στην Θράκη. Έτσι προσπαθεί να αποκτήσει επιπλέον επιρροή και λόγο στις υποθέσεις της εν λόγω μειονότητας στην Ελλάδα.

3.7. Σχέσεις με Ε.Ε.: το Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

Στις 8 Ιουλίου το *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο* (Ε.Κ.) προχώρησε σε ψήφισμα αναφορικά με την καταπίεση της αντιπολίτευσης στην Τουρκία. Μέσω αυτού του

²⁰⁶ Ο.π.

²⁰⁷ *Πρακτορείο Ανατολή*, “For 50 years, Greek Orthodox Patriarchate has refused to open Halki Seminary under faculty of theology”, 29 Ιουλίου 2021, <https://www.aa.com.tr/en/world/for-50-years-greek-orthodox-patriarchate-has-refused-to-open-halki-seminary-under-faculty-of-theology-/2318522>

ψηφίσματος, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο καταδικάζει τις ενέργειες των τουρκικών αρχών που στοχοποιούν και καταπιέζουν το φιλοκουρδικό Δημοκρατικό Κόμμα των Λαών (H.D.P.) και τα μέλη του, όσο και τα υπόλοιπα κόμματα της τουρκικής αντιπολίτευσης, ενώ παράλληλα θίγει ξεκάθαρα το δημοκρατικό έλλειμμα και την έλλειψη αυτονομίας του δικαστικού συστήματος στη γειτονική χώρα. Επιπρόσθετα, το Ε.Κ. καλεί την αντιπροσωπεία της Ε.Ε. στη χώρα να παρακολουθεί στενά την κατάσταση της αντιπολίτευσης και τις δίκες, στις οποίες αυτή εμπλέκεται, κάνοντας δημόσιες τοποθετήσεις και ζητώντας άδεια για επισκέψεις στις φυλακές²⁰⁸.

Η δημοσίευση του συγκεκριμένου ψηφίσματος προκάλεσε την άμεση αντίδραση της Τουρκίας. Εντός της ίδιας ημέρας, το τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών προχώρησε σε ανακοίνωση ισχυριζόμενο πως η «ιδεολογική και μεροληπτική στάση του Ε.Κ. απέχει από την πραγματικότητα».²⁰⁹ Επιπλέον, το τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών κατηγόρησε το Ε.Κ. για προκατάληψη, δύο μέτρα και δύο σταθμά (double standards) και για απώλεια αξιοπιστίας λόγω αυτών των ψηφισμάτων.²¹⁰

Το ψήφισμα του Ιουλίου είναι ενδεικτικό της φθίνουσας ανοχής του Ε.Κ. για την παραβίαση των ανθρωπίνων και πολιτικών δικαιωμάτων στην Τουρκία. Το εν λόγω ψήφισμα έρχεται να προστεθεί σε μια σειρά ψηφισμάτων του Ε.Κ. που καταδικάζουν τη στάση της Τουρκίας σε μια σειρά από θέματα. Υπενθυμίζεται πως στις 19 Μαΐου το Ε.Κ. είχε προχωρήσει στην υιοθέτηση ψηφίσματος που κατακεραύνωνε τη στάση της Τουρκίας σε μια σειρά από κρίσιμης σημασίας

²⁰⁸ *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο*, “The repression of the opposition in Turkey, specifically HDP”, P9_TA(2021)0360, 8 Ιουλίου 2021.

²⁰⁹ *Υπουργείο Εξωτερικών Τουρκίας*, “No: 248, 8 July 2021, Press Release Regarding the Resolution Adopted at Plenary of the European Parliament (EP) on the “Repression of the opposition in Turkey, specifically HDP””, 8 Ιουλίου 2021, https://www.mfa.gov.tr/no_-248_-ap-genel-kurulunda-kabul-edilen-karar-hk.en.mfa

²¹⁰ Ο.π.

ζητήματα, όπως, π.χ., το κράτος δικαίου, τα θεμελιώδη δικαιώματα και η εξωτερική της πολιτική.²¹¹

Η απροθυμία της Τουρκίας να συμμορφωθεί με τις υποδείξεις του ψηφίσματος σχετίζονται τόσο με την πολιτική που ακολουθεί απέναντι στην Ε.Ε. όσο και με την αντίληψή της για τις δυτικές αξίες και αρχές περί Δημοκρατίας, Δικαίου και ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η κοσμοαντίληψη της ισλαμικής ηγεσίας της Τουρκίας, η οποία αναπαράγει πρότυπα και αρχές σύμφωνα με την Τουρκο-Ισλαμική Σύνθεση, αποτελεί το σοβαρότερο εμπόδιο στην ουσιαστική πρόοδο του διαλόγου με την Ε.Ε. και την απομακρύνει από τον στόχο της τελικής ένταξης της χώρας. Για όσο διάστημα θα υπάρχει το χάσμα αυτό στον προσανατολισμό της νέο-οθωμανικής πολιτικής, οι σχέσεις Άγκυρας και Βρυξελλών θα φέρει στοιχεία έντασης και πολιτικής αντιπαράθεσης.

3.8. Σχέσεις με Ελλάδα και Κύπρο

3.8.1. Επίσκεψη Έρντογαν στα Κατεχόμενα και drones στο Λευκόνοικο

Ο Τούρκος Πρόεδρος Έρντογαν επισκέφθηκε τα κατεχόμενα στις 19 και 20 Ιουλίου, για την επέτειο των 47 ετών από την τουρκική εισβολή στο βόρειο τμήμα της Κύπρου. Κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του, ο Τούρκος Πρόεδρος ανακοίνωσε την οικοδόμηση ενός νέου προεδρικού μεγάρου στα κατεχόμενα.²¹² Η σημαντικότερη εξέλιξη από την επίσκεψη του Έρντογαν ήταν η ανακοίνωση του Τατάρ για το μονομερές άνοιγμα του 3,5% της πόλης των Βαρωσίων, απόφαση που παραβιάζει το Διεθνές Δίκαιο και δυσχεραίνει τις όποιες διαπραγματεύσεις για το Κυπριακό.²¹³ Επιπλέον, κατά τη διάρκεια των δηλώσεών του στα

²¹¹ *Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο*, “European Parliament resolution of 19 May 2021 on the 2019-2020 Commission Reports on Turkey (2019/2176(INI))”, 19 Μαΐου 2021.

²¹² *Ahval*, “Erdoğan announces new presidential complex in northern Cyprus”, 19 Ιουλίου 2021, <https://ahvalnews.com/northern-cyprus/erdogan-announces-new-presidential-complex-northern-cyprus>

²¹³ *Πρακτορείο Ανατολή*, “3.5% section of former 'ghost town' reopened in Northern Cyprus”, 26 Ιουλίου 2021, <https://www.aa.com.tr/en/europe/35-section-of-former-ghost-town-reopened-in-northern-cyprus/2314772>

κατεχόμενα, ο Έρντογαν κατηγορήσε για άλλη μια φορά την Ελλάδα για μαξιμαλισμό, την Ε.Ε. για ψεύδη και τάχθηκε υπέρ της διχοτομικής λύσης των «δύο κρατών» στο νησί.²¹⁴ Η επίσκεψη του Έρντογαν έλαβε χώρα σε ένα τεταμένο κλίμα μεταξύ Άγκυρας και Αθήνας-Λευκωσίας, καθώς λίγες βδομάδες πριν η τουρκική κρατική εταιρεία πετρελαίων (ΤΡΑΟ) είχε προχωρήσει σε αίτημα για έρευνες στα ανοιχτά της Σελεύκειας Ισαυρίας (Silifke) στη νότια Τουρκία – σε τμήματα που υπάγονται στην κυπριακή Α.Ο.Ζ. στο βόρειο, κατεχόμενο τμήμα ²¹⁵– ενώ λίγες μέρες πριν είχε υπάρξει επεισόδιο με τουρκική ακταιωρό να κινείται και να ρίχνει προειδοποιητικές βολές έναντι σκάφους του κυπριακού λιμενικού στη βορειοδυτική Κύπρο.²¹⁶ Η επίσκεψη του Έρντογαν δεν έγινε αποδεκτή από το σύνολο των Τ/Κ, μιας και η αντιπολίτευση στα κατεχόμενα προχώρησε σε μποϊκοτάζ της ομιλίας του Τούρκου Προέδρου στο «κοινοβούλιο» του ψευδοκράτους, δείγμα της έλλειψης συναίνεσης μεταξύ των Τ/Κ για τις παράνομες ενέργειες της Τουρκίας στην Κύπρο²¹⁷.

Τα τετελεσμένα από την επίσκεψη του Έρντογαν στα κατεχόμενα πυροδότησαν μια σειρά αντιδράσεων από το διεθνή παράγοντα. Το αμερικανικό Υπουργείο Εξωτερικών εξέδωσε ανακοίνωση που καταδίκασε την ανακοίνωση των Τατάρ και Έρντογαν για τα Βαρώσια, στη βάση του ότι μια τέτοια κίνηση «είναι ασύμβατη με τα ψηφίσματα 550 και 789 του Συμβουλίου Ασφαλείας του Ο.Η.Ε.»²¹⁸ Τις ενέργειες των Έρντογαν και Τατάρ καταδίκασε και ο ύπατος εκπρόσωπος της

²¹⁴ Διεύθυνση επικοινωνίας της τουρκικής Προεδρίας, “Maraş region will be the symbol of the peaceful and prosperous future of the Cyprus island”, 20 Ιουλίου 2021, <https://www.iletisim.gov.tr/english/haberler/detay/maras-region-will-be-the-symbol-of-the-peaceful-and-prosperous-future-of-the-cyprus-island>

²¹⁵ *Daily Sabah*, “Turkish Petroleum applies to explore for oil in East Med”, 9 Ιουλίου 2021, <https://www.dailysabah.com/business/energy/turkish-petroleum-applies-to-explore-for-oil-in-east-med>

²¹⁶ Βασιλής Νέδος, «Επεισόδιο στην Κύπρο πριν τη φιέστα Έρντογάν», *Η Καθημερινή*, 17 Ιουλίου 2021, <https://www.kathimerini.gr/politics/561436648/epeisodio-stin-kypro-prin-ti-fiesta-erntogan/>

²¹⁷ *Bianet English*, “Northern Cyprus: Opposition boycotts Erdoğan's visit to parliament”, 19 Ιουλίου 2021, <https://bianet.org/english/world/247460-northern-cyprus-opposition-boycotts-erdogan-s-visit-to-parliament>

²¹⁸ *State Department*, “Transfer of Parts of Varosha to Turkish Cypriot Control”, 20 Ιουλίου 2021, <https://www.state.gov/transfer-of-parts-of-varosha-to-turkish-cypriot-control/>

Ε.Ε. Ζοσέπ Μπορέλ, χαρακτηρίζοντας τις ως «απαράδεκτη μονομερή απόφαση για την αλλαγή του καθεστώτος των Βαρωσίων» και επέρριψε ευθύνες στην κυβέρνηση της Τουρκίας.²¹⁹ Τις παράνομες και μονομερείς ενέργειες της Τουρκίας καταδίκασαν το Συμβούλιο Ασφαλείας του Ο.Η.Ε. μέσω προεδρικής δήλωσης²²⁰ και του ψηφίσματος 2587 (2021) για την επέκταση της λειτουργίας της UNFICYP,²²¹ το Συμβούλιο της Ε.Ε. μέσω διακήρυξης του ύπατου εκπροσώπου,²²² και διάφορα κράτη όπως, π.χ., το Ισραήλ και η Αίγυπτος.²²³ Η Κυπριακή Δημοκρατία αποφάσισε να κινηθεί κατά της Τουρκίας στο *Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων* για το ζήτημα του ανοίγματος των Βαρωσίων, καθώς αντιβαίνει στα ψηφίσματα του Ο.Η.Ε.²²⁴ Σε αυτές τις αντιδράσεις, η Άγκυρα απάντησε με 4 ανακοινώσεις του Υπουργείου Εξωτερικών κατά το διάστημα 20-29 Ιουλίου, όπου σε όλες απορρίπτονται οι καταδίκες από πλευράς Μπορέλ, Συμβουλίου Ασφαλείας και Συμβουλίου της Ε.Ε. Κοινό στοιχείο και των 4 ανακοινώσεων είναι το επιχείρημα πως αυτές οι διεθνείς αντιδράσεις «αντανακλούν τις ελληνικές και ελληνοκυπριακές θέσεις», «δεν συμμαρίζονται τις πραγματικότητες στην Κύπρο» και πως «δεν έχουν κάποια αξία» για την Τουρκία.²²⁵ Εκ των 4, πιο σκληρή γλώσσα υιοθετείται στο μακροσκελές δελτίο

²¹⁹ *European Union External Action Service*, “Varosha: Statement by the High Representative Josep Borrell”, 20 Ιουλίου 2021, https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/102122/varosha-statement-high-representative-josep-borrell_en

²²⁰ *Επίσημη Ιστοσελίδα Ηνωμένων Εθνών*, “Security Council Presidential Statement Condemns Announcement on Further Reopening in Fenced-Off Varosha Area of Cyprus”, 23 Ιουλίου 2021, <https://www.un.org/press/en/2021/sc14586.doc.htm>

²²¹ *United Nations Security Council*, “Resolution 2587 (2021)”, S/RES/2587 (2021), 29 Ιουλίου 2021.

²²² *Συμβούλιο της Ε.Ε.*, “Varosha: Declaration by the High Representative on behalf of the European Union”, Press Release, 27 Ιουλίου 2021, <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/07/27/varosha-declaration-by-the-high-representative-on-behalf-of-the-european-union/>

²²³ Βασίλης Νέδος, «Μπλίνκεν προς Ερντογάν: Να ανακληθεί η απόφαση για τα Βαρώσια», *Η Καθημερινή*, 22 Ιουλίου 2021, <https://www.kathimerini.gr/politics/561441835/mplinken-pros-erntogan-na-anaklithei-i-apofasi-gia-ta-varosia/>

²²⁴ *Cyprus Mail*, “Result of appeal against Turkey at ECHR hard to predict”, 24 Αυγούστου 2021, <https://cyprus-mail.com/2021/08/24/result-of-appeal-against-turkey-at-echr-hard-to-predict/>

²²⁵ *Υπουργείο Εξωτερικών Τουρκίας*, “QA-31, 20 July 2021, Statement of the Spokesperson of Ministry of Foreign Affairs, Ambassador Tanju Bilgiç in Response to a Question Regarding the Statement of the EU High Representative Josep Borrell”, 20 Ιουλίου 2021,

Τύπου της 23^{ης} Ιουλίου, όπου γίνεται λόγος για «ελληνική-ελληνοκυπριακή μαύρη προπαγάνδα» και «υποκρισία» από πλευράς Ε.Ε. η οποία «επιδιώκει να κάνει μαθήματα νομιμότητας».²²⁶

Παρά τη διεθνή κατακραυγή και την παράνομη φύση των ενεργειών της, η Τουρκία παραμένει απόλυτη στη θέση της για μια *de jure* διχοτόμηση της Κύπρου. Η απόφαση του μερικού ανοίγματος των Βαρωσίων σκοπό έχει την υπονόμηση των Κυπριακών θέσεων και των διαπραγματεύσεων για το Κυπριακό, μιας και μια τέτοια απόφαση υποσκάπτει τις όποιες συζητήσεις για δικαιοδική διζωνική ομοσπονδία. Παράλληλα, προσθέτει ένα ακόμα εμπόδιο στην Κυπριακή Δημοκρατία, καθώς η εργαλειοποίηση των Βαρωσίων από πλευράς Άγκυρας παρέχει τη δυνατότητα σε μια παράνομη «Επιτροπή» για περιουσίες να προσελκύσει τους Ελληνοκύπριους προ του 1974 ιδιοκτήτες που ενδέχεται να εκμεταλλευτούν την ευκαιρία για να κατοχυρώσουν τα αναφαίρετα δικαιώματά τους υπό Τ/Κ διοίκηση.²²⁷ Η Κύπρος αποκτά όλο και μεγαλύτερη σημασία για την Άγκυρα σε μια Ανατολική Μεσόγειο, όπου οι ισορροπίες δυνάμεων μεταβάλλονται και τα κράτη της περιοχής κινούνται ενάντια στα συμφέροντα της Τουρκίας.

Παράλληλα, το ζήτημα των Βαρωσίων προσφέρει τη δυνατότητα στην Άγκυρα να το χρησιμοποιεί ως έναν ακόμη μοχλό πίεσης προς την Ε.Ε. σε μελλοντικές συζητήσεις. Επιπρόσθετα, στις εξελίξεις που αφορούν την Κύπρο, δεν

https://www.mfa.gov.tr/sc_-31_--ab-yuksek-temsilcisi-josep-borrell-in-aciklamasi-hk-sc.en.mfa Επίσης, Υπουργείο Εξωτερικών Τουρκίας, “QA-34, 27 July 2021, Statement of the Spokesperson of the Ministry of Foreign Affairs, Ambassador Tanju Bilgiç in Response to a Question Regarding the Statement Made on Behalf of the EU concerning Maras”, 27 Ιουλίου 2021, https://www.mfa.gov.tr/sc_-34_-maras-konusunda-ab-adina-yapilan-aciklama-hk-sc.en.mfa Επίσης, Υπουργείο Εξωτερικών Τουρκίας, “No: 265, 29 July 2021, Press Release Regarding the United Nations Security Council Resolution No 2587 (2021) on the Extension of the Mandate of the UN Peacekeeping Force in Cyprus”, 29 Ιουλίου 2021, https://www.mfa.gov.tr/no_-265_-kibris-ta-konuslu-bm-baris-gucu-misyonu-nun-gorev-suresinin-uzatilmasi-hk.en.mfa

²²⁶ Υπουργείο Εξωτερικών Τουρκίας, “No: 260, 23 July 2021, Press Release Regarding the Second Phase of Maras Initiative by the TRNC Government”, 23 Ιουλίου 2021, https://www.mfa.gov.tr/no_-260_-kktc-hukümetinin-maras-aciliminin-ikinci-asamasina-yonelik-karari-hk.en.mfa

²²⁷ Βασιλης Νέδος, ««Νάρκη» στο Κυπριακό από Ερντογάν», *Η Καθημερινή*, 21 Ιουλίου 2021, <https://www.kathimerini.gr/politics/561440542/narki-sto-kypriako-apo-erntogan/>

πρέπει να παραβλέπεται και ο εγχώριος παράγοντας, μιας και η στήριξη προς το ψευδοκράτος είναι ζήτημα μείζονος σημασίας για την Τουρκία και προσφέρει την συσπείρωση των υποστηρικτών του κυβερνώντος κόμματος.

Πέραν των ανακοινώσεων για τα Βαρώσια, η ανακοίνωση του Έρντογαν για την οικοδόμηση νέου προεδρικού μεγάρου στα κατεχόμενα έχουν συμβολικό χαρακτήρα. Επιδιώκουν να ενισχύσουν την προσπάθεια της Τουρκίας να προωθήσει τη νομιμοποίηση του ψευδοκράτους ως ξεχωριστή κρατική οντότητα, ισότιμη των υπόλοιπων κρατών. Προς αυτή την κατεύθυνση, η Άγκυρα σταδιακά αρχίζει και βρίσκει μερικούς υποστηρικτές. Αντιπροσωπεία της πρεσβείας του Πακιστάν στην Τουρκία προχώρησε σε τριήμερη επίσκεψη στα κατεχόμενα το διάστημα 11-13 Ιουλίου, με τον επίσημο λογαριασμό της πρεσβείας στο τουίτερ να κάνει χρήση του όρου «τουρκική δημοκρατία της βόρειας Κύπρου» («ΤΔΒΚ»)²²⁸. Στο ίδιο μήκος κύματος και η δήλωση του Προέδρου του Πακιστάν Αρίφ Αλβί, ο οποίος ισχυρίστηκε πως «*το Πακιστάν στέκεται στο πλευρό των τ/κ αδελφών στη βόρεια Κύπρο*»²²⁹. Πέραν του Πακιστάν, σε κινήσεις μιας υποτυπώδους και συμβολικής αναγνώρισης του ψευδοκράτους κινήθηκε και το Αζερμπαϊτζάν εντός του Ιουλίου. Στις 16 Ιουλίου, αντιπροσωπεία της επιτροπής διεθνών και διακοινοβουλευτικών σχέσεων του κοινοβουλίου του Αζερμπαϊτζάν επισκέφθηκε τα κατεχόμενα, όπου συναντήθηκε με τον Ερσίν Τατάρ, τον Ερσάν Σανέρ και τον Οντέρ Σεννάρογλου.²³⁰ Ο επικεφαλής της αζερικής αντιπροσωπείας που αποτελούταν από μέλη τόσο του αζερικού κυβερνώντος κόμματος όσο και της αζερικής αντιπολίτευσης Σαμάντ Σεγίντοβ, έκανε χρήση του όρου «ΤΔΒΚ» και ισχυρίστηκε πως ο τουρκικός λαός είναι «*ένα έθνος, δύο κράτη και πλέον το τρίτο*

²²⁸ Επίσημος λογαριασμός τουίτερ της Πακιστανικής πρεσβείας στην Τουρκία, 10 Ιουλίου 2021, https://twitter.com/PakinTurkey/status/1413759791646785537?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1413759791646785537%7Ctwgr%5E%7Ctwcon%5Es1&ref_url=https%3A%2F%2Fwa-piri-jurnal-ist.azurewebsites.net%2F%2Fnews

²²⁹Fuat Kabakci, “Pakistan one of largest markets for Turkish defense products: President Alvi”, *Πρακτορείο Ανατολή*, 15 Αυγούστου 2021, <https://www.aa.com.tr/en/asia-pacific/pakistan-one-of-largest-markets-for-turkish-defense-products-president-alvi/2336044>

²³⁰ *Yeni Shafak*, “Azerbaijani parliament's delegation visits Turkish Cyprus for first time”, 17 Ιουλίου 2021, <https://www.yenisafak.com/en/news/azerbaijani-parliaments-delegation-visits-turkish-cyprus-for-first-time-3576692>

είναι εδώ» αναφερόμενος στο ψευδοκράτος, του οποίου τα δικαιώματα δεσμεύτηκε να υπερασπιστεί στο Συμβούλιο της Ευρώπης.²³¹ Σε αυτές τις δηλώσεις και επισκέψεις δεν φάνηκε να υπήρξε κάποια έντονη αντίδραση από πλευράς Κυπριακής Δημοκρατίας, εν αντιθέσει με την επίσκεψη της Ολλανδής βουλευτή Λιάν Ντεν Χάαν, στα κατεχόμενα και τη συνάντησή της στις 12 Αυγούστου με τον δήθεν «υπουργό Τουρισμού» του ψευδοκράτους, που ξεσήκωσε θύελλα αντιδράσεων στην Κύπρο.²³²

Η συμβολή της Άγκυρας στην περαιτέρω αστάθεια στην περιοχή είναι μεγάλη και αυτό ενισχύει και η απόφαση για την αναβάθμιση της εναέριας βάσης του Λευκόνοικου, για την επέκταση της εμβέλειας των μη επανδρωμένων εναέριων οχημάτων (drones), τη φιλοξενία επιπρόσθετων μη επανδρωμένων εναέριων οχημάτων, εξοπλισμού παρακολούθησης, εκπαιδευτικών αεροπλάνων και μαχητικών τζετ.²³³ Ο Τατάρ δήλωσε πως τα Bayraktar TB2 δύναται να επιβλέπουν την περιοχή ως και τις ακτές της Αιγύπτου και να ξεκινούν πτήσεις γρηγορότερα από ό,τι αν βρίσκονταν στην Τουρκία. Μια τέτοια κίνηση προκάλεσε τις αντιδράσεις της Κύπρου που αποκάλεσε την κίνηση ως μέρος «μαξιμαλιστικής ατζέντας» από πλευράς Άγκυρας, ενώ ανεπίσημα ένας Αιγύπτιος αξιωματούχος θεώρησε την απόφαση «προβοκατόρικη» που απαιτεί «αυστηρή αντίδραση από τη διεθνή κοινότητα».²³⁴ Μια τέτοια απόφαση οξύνει το δίλημμα ασφάλειας μεταξύ των κρατών της περιοχής, τα οποία καλούνται να βρουν τρόπους να εξισορροπήσουν την τουρκική απειλή.

²³¹ Ο.π.

²³² *Cyprus Mail*, “Dutch MP slammed for meetings in north Cyprus”, 18 Αυγούστου 2021, <https://cyprus-mail.com/2021/08/18/dutch-mp-slammed-for-meetings-in-north-cyprus/>

²³³ *Kathimerini*, “Turkish drones in northern Cyprus heighten regional unease”, 25 Αυγούστου 2021, <https://www.ekathimerini.com/news/1166850/turkish-drones-in-northern-cyprus-heighten-regional-unease/>

²³⁴ Ο.π.

3.8.2. Θέματα της Μουσουλμανικής Μειονότητας

Στις 30 Ιουνίου ο Άρειος Πάγος ανακοίνωσε την απόφασή του να απορρίψει την αίτηση της Ένωσης Ξάνθης να εγγραφεί με τον προσδιορισμό «τουρκική».²³⁵ Σε αυτήν την απόφαση του Αρείου Πάγου αντέδρασε το τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών με ανακοίνωση την 1η Ιουλίου, στην οποία καταδικάζει την απόφαση στη βάση πως η Ελλάδα «επιμένει στις καταπιεστικές της πολιτικές».²³⁶ Κατά της απόφασης αντέδρασε και η Ένωση Ξάνθης, μέσω διαμαρτυρίας, ευχαριστώντας παράλληλα την τουρκική κυβέρνηση για τη «στήριξη της προς τη μειονότητα».²³⁷

Το ζήτημα της ονομασίας της Ένωσης Ξάνθης δεν ήταν το μοναδικό μειονοτικό ζήτημα εντός του διμήνου, για το οποίο υπήρξε αντίδραση εκ μέρους τουρκικής πλευράς. Στις 2 Αυγούστου, το τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών εξέδωσε ανακοίνωση σχετικά με την απόφαση της ελληνικής κυβέρνησης για την αναστολή λειτουργίας 12 μειονοτικών σχολείων στη Θράκη. Εντός της ανακοίνωσης, το τουρκικό Υπουργείο καταδικάζει την ελληνική απόφαση και κατακρίνει την Ελλάδα για «διάκριση» κατά των σχολείων της μειονότητας, για «παράβλεψη των αναγκών ανοίγματος περισσότερων μειονοτικών λυκείων» και «παραβίαση των εκπαιδευτικών δικαιωμάτων των παιδιών της μειονότητας», θεωρώντας πως η αιτιολόγηση πως τα σχολεία δεν συμπληρώνουν τον απαραίτητο αριθμό μαθητών και πως η αναστολή λειτουργίας γίνεται στη βάση μέτρων λιτότητας αποτελούν απλή πρόφαση.²³⁸ Το ελληνικό Υπουργείο Εξωτερικών

²³⁵ Ζαχαράκη Μαρία, «Τουρκικό ΥΠΕΞ: Καταδικάζει την ελληνική απόφαση για «Ένωση Ξάνθης»», Έθνος, 1 Ιουλίου 2021, https://www.ethnos.gr/politiki/164090_toyrkiko-ypex-katadikazei-tin-elliniki-apofasi-gia-enosi-xanthis

²³⁶ Υπουργείο Εξωτερικών Τουρκίας, “No: 235, 1 July 2021, Press Release Regarding the Rejection of the Re-Registration Application of the Turkish Union Of Xanthi by the Supreme Court of Greece”, 1 Ιουλίου 2021, https://www.mfa.gov.tr/no_-235_-iskece-turk-birligi-nin-yeniden-tescil-basvurusunun-yunanistan-yargitayi-tarafindan-reddedilmesi-hk.en.mfa

²³⁷ Daily Sabah, ““Turks” in Western Thrace protest Greece's ignoring ECtHR rulings”, 12 Ιουλίου 2021, <https://www.dailysabah.com/politics/eu-affairs/turks-in-western-thrace-protest-greeces-ignoring-ecthr-rulings>

²³⁸ Υπουργείο Εξωτερικών Τουρκίας, “No: 269, 2 August 2021, Press Release Regarding the Closing of 12 More Primary Schools Belonging to the Turkish Muslim Minority in Western Thrace by Greece”, 2 Αυγούστου 2021, https://www.mfa.gov.tr/no_-269_-yunanistan-in-bati-trakya-turk-azinligina-ait-12-ilkokulu-daha-kapatmasi-hk.en.mfa

αντέδρασε ταχέως, απορρίπτοντας τις κατηγορίες της Τουρκίας, και επιχειρηματολογεί στη βάση των αριθμών τόσο για την ίση μεταχείριση των μειονοτικών μαθητών και τη διατήρηση του ειδικού καθεστώτος των μειονοτικών σχολείων, όσο και για τη συρρίκνωση της παρουσίας της ελληνικής ορθόδοξης μειονότητας στην Κωνσταντινούπολη.²³⁹ Η στάση της Τουρκίας μεροληπεί και παραβλέπει τις διατάξεις της Συνθήκης της Λωζάνης, (άρθρα 37-45 για την προστασία των μειονοτήτων), ιδίως το άρθρο 45 που προβλέπει την αμοιβαιότητα.²⁴⁰ Η δέσμευση της αμοιβαιότητας παραβλέπεται τη στιγμή που τα μειονοτικά δημοτικά στην Κωνσταντινούπολη φτάνουν τα 3, ενώ τα αντίστοιχα μειονοτικά δημοτικά στη Θράκη ξεπερνούν τα 100.

3.8.3. Προσφυγικό – Μεταναστευτικό

Οι εξελίξεις στο Αφγανιστάν με την κατάληψη της Καμπούλ από τους Ταλιμπάν επανέφεραν το ζήτημα του μεταναστευτικού/προσφυγικού ακόμη υψηλότερα στην ατζέντα των ελληνοτουρκικών και των ευρωτουρκικών σχέσεων. Η διαφανόμενη αύξηση των προσφυγικών ροών από το Αφγανιστάν προς την Τουρκία και εν συνεχεία προς την Ε.Ε. πυροδότησε μια διπλωματική κινητοποίηση στην Άγκυρα. Σε συνομιλίες του με ευρωπαίους αξιωματούχους, ο Έρντογαν υποστήριξε πως η Τουρκία αδυνατεί να υποδεχθεί περισσότερους πρόσφυγες από το Αφγανιστάν.²⁴¹ Σε αυτό το ζήτημα, ο Τούρκος Πρόεδρος συμφώνησε με τον Έλληνα πρωθυπουργό σε τηλεφωνική τους επικοινωνία πως είναι αμοιβαίο συμφέρον για τις δύο χώρες να περιοριστούν οι μεταναστευτικές και προσφυγικές εισροές από το

²³⁹ Υπουργείο Εξωτερικών Ελληνικής Δημοκρατίας, «Ανακοίνωση του Υπουργείου Εξωτερικών αναφορικά με εκπαιδευτικά ζητήματα της Μουσουλμανικής Μειονότητας (02.08.2021)», 2 Αυγούστου 2021, <https://www.mfa.gr/epikairoτητα/diloseis-omilies/anakoinose-tou-upourgeiou-exoterikon-anaphorika-me-ekpaideutika-zetemata-tes-mousoulmanikes-meionotetas-02082021.html>

²⁴⁰ Συνθήκη της Λωζάνης, υπογραφέισα την 24^η Νοεμβρίου 1923. <https://www.hellenicparliament.gr/onlinePublishing/DOD/011-057.pdf>

²⁴¹ *Bianet English*, “Turkey can’t handle more refugees, Erdoğan tells EU’s Michel”, 23 Αυγούστου 2021, <https://bianet.org/english/world/249190-turkey-can-t-handle-more-refugees-erdogan-tells-eu-s-michel>

Αφγανιστάν.²⁴² Σε αυτό το πλαίσιο, η τουρκική ηγεσία επαναλαμβάνει πως η Τουρκία «δεν είναι η προσφυγική αποθήκη της Ε.Ε.».²⁴³ Προς αυτό το σκοπό, η Άγκυρα δεν διστάζει να απορρίπτει, μέσω ανακοινώσεων του τουρκικού Υπουργείου Εξωτερικών, τόσο ιδέες που προβλέπουν την εξέταση αιτημάτων ασύλου, για τις οποίες δεν έχει συμφωνήσει η ίδια,²⁴⁴ όσο και δημοσιεύματα του βρετανικού Τύπου σχετικά με την πιθανή δημιουργία κέντρων ασύλου εντός της τουρκικής επικράτειας.²⁴⁵

Η στρατηγική της Τουρκίας στο ζήτημα των διαφαινόμενων νέων προσφυγικών-μεταναστευτικών ροών από το Αφγανιστάν μπορεί να γίνει κατανοητή μέσα από μια σειρά παραγόντων: Πρώτον, η Άγκυρα αναγνωρίζει πως κατέχει γεωγραφική θέση-κλειδί για τις ροές των προσφύγων-μεταναστών που επιθυμούν να εγκατασταθούν στην Ε.Ε.. Αυτό είναι ένα στοιχείο που τόνισε και ο Ζοσέπ Μπορέλ.²⁴⁶ Τηρώντας μια αυστηρή στάση και τονίζοντας πως το μεγαλύτερο μερίδιο της ευθύνης εμπίπτει στην Ε.Ε.,²⁴⁷ η τουρκική ηγεσία εγείρει το διακύβευμα για την Ε.Ε., αποκτά διαπραγματευτικό πλεονέκτημα (leverage) έναντι της Ε.Ε. και δύναται να αξιώσει μεγαλύτερες απολαβές σε ενδεχόμενες

²⁴² *Duvar English*, “Greek PM says he came to agreement with Erdoğan to limit Afghan refugee influx”, 24 Αυγούστου 2021, <https://www.duvarenglish.com/greek-pm-mitsotakis-says-he-came-to-agreement-with-erdogan-to-limit-afghan-refugee-influx-news-58588>

²⁴³ *Associated Press News*, “Erdoğan says Turkey is not Europe’s ‘refugee warehouse’”, 19 Αυγούστου 2021, <https://apnews.com/article/europe-middle-east-health-turkey-migration-c087f4aa2412ffc1904cc7bd7d4f7cf8>

²⁴⁴ *Υπουργείο Εξωτερικών Τουρκίας*, “QA-35, 3 August 2021, Statement of the Spokesperson of the Ministry of Foreign Affairs, Ambassador Tanju Bilgiç in Response to a Question Regarding the “US Refugee Admissions Program for Afghans and Families Working for the US””, 3 Αυγούστου 2021, https://www.mfa.gov.tr/sc_-35_-abd-nin-acikladigi-abd-icin-calis-an-afganlar-ve-ailelerine-yonelik-gocmen-kabul-programi-hk-sc.en.mfa

²⁴⁵ *Υπουργείο Εξωτερικών Τουρκίας*, “No: 284, 22 August 2021, Press Release Regarding the Reference Made to Turkey in the UK Press in the Context of Asylum Processing Centers to Be Established in the Third Countries for Afghan Asylum-Seekers”, 22 Αυγούστου 2021, https://www.mfa.gov.tr/no_-284_-birlesik-krallik-basininda-afgan-siginmacilar-icin-ulkemize-iliskin-atif-yapilmasi-hk.en.mfa

²⁴⁶ *Hurriyet Daily News*, “Turkey to play vital role in stopping Afghan influx to EU: Borrell”, 18 Αυγούστου 2021, <https://www.hurriyetdailynews.com/turkey-to-play-vital-role-in-stopping-afghan-influx-to-eu-borrell-167181>

²⁴⁷ *Hurriyet Daily News*, “Important duty falls on Europe over Afghan migrants: Erdoğan”, 22 Αυγούστου 2021, <https://www.hurriyetdailynews.com/turkey-cant-take-new-migrant-wave-from-afghanistan-erdogan-167259>

διαπραγματεύσεις στο μέλλον. Επιπρόσθετα, η στάση του Έρντογαν αντανακλά το αυξανόμενο αντιμεταναστευτικό-αντιπροσφυγικό ρεύμα στο εσωτερικό της Τουρκίας, το οποίο ενοστερνίζεται και η αξιωματική αντιπολίτευση.²⁴⁸ Η Τουρκία, σύμφωνα με την ύπατη αρμοσεία του Ο.Η.Ε για τους πρόσφυγες, φιλοξενεί περίπου 4 εκατ. πρόσφυγες στην επικράτεια της.²⁴⁹ Αυτός ο αριθμός έχει επιφέρει μεγάλο βάρος στην τουρκική οικονομία, δημιουργώντας εντάσεις και τριβές στην τουρκική κοινωνία, η οποία πλέον φαίνεται να υποστηρίζει πως η Τουρκία δεν πρέπει να υιοθετήσει μια πολιτική «ανοικτών θυρών», όπως είχε κάνει από το 2011 στην περίπτωση της Συρίας, αλλά να διατηρήσει κλειστά τα σύνορά της.²⁵⁰ Η τουρκική ηγεσία, λαμβάνοντας υπόψη τα προαναφερθέντα προχωρά στην τήρηση μιας πιο αυστηρής γραμμής, κλείνοντας τα σύνορα στις αφγανικές εισροές.²⁵¹ (βλ. και 1.1.1.3.2./-3.)

Πέραν της σημασίας του προσφυγικού-μεταναστευτικού ως μοχλού πίεσης προς την Ε.Ε., η Άγκυρα εργαλειοποιεί το συγκεκριμένο ζήτημα ως μια ευκαιρία για την υπονόμηση της διεθνούς εικόνας της Ελλάδας. Συνεχίζοντας την πάγια τακτική της, τα τουρκικά μέσα ενημέρωσης και το τουρκικό υπουργείο άμυνας προχωρούν σε συχνή κοινοποίηση δημοσιευμάτων, τα οποία κατηγορούν την Ελλάδα για «παράνομες» επανεισοδοχές μεταναστών και προσφύγων προς την Τουρκία. Εντός του Ιουλίου, το αφήγημα της παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από πλευράς Αθήνας εμπλουτίστηκε με τη δημοσίευση ενός βίντεο από τουρκικό μη επανδρωμένο αεροσκάφος που φαίνεται να απεικονίζει σκάφος

²⁴⁸ Cumhuriyet, “CHP Genel Başkanı Kılıçdaroğlu'ndan sığınmacı açıklaması: Başka amaçlarla Türkiye'ye geldiklerini görüyoruz”, 12 Αυγούστου 2021, <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/chp-genel-baskani-kilicdaroglundan-siginmaci-aciklamasi-siginmaci-olmanin-otesinde-baska-amaclarla-turkiyeye-1860040>

²⁴⁹ Επίσημη ιστοσελίδα της ύπατης αρμοσείας του Ο.Η.Ε. για τους πρόσφυγες, “Refugees and Asylum Seekers in Turkey”, <https://www.unhcr.org/tr/en/refugees-and-asylum-seekers-in-turkey>

²⁵⁰ Ahval, “Seventy percent of Turks say borders should be closed to refugees – poll”, 12 Αυγούστου 2021, <https://ahvalnews.com/turkey-refugees/seventy-percent-turks-say-borders-should-be-closed-refugees-poll>

²⁵¹ Kathimerini, “Fearing Afghan refugee influx, Turkey reinforces border”, 19 Αυγούστου 2021, <https://www.ekathimerini.com/news/1166500/fearing-afghan-refugee-influx-turkey-reinforces-border/>

του ελληνικού λιμενικού να εισέρχεται σε τουρκικά ύδατα και να αφήνει μετανάστες σε τουρκική νησίδα.²⁵²

3.9. Σχέσεις με τα Βαλκάνια

Στα τέλη Αυγούστου ο Πρόεδρος Έρντογαν περιόδευσε στα Βαλκάνια. Πρώτος του σταθμός ήταν η Βοσνία-Ερζεγοβίνη.²⁵³ Κατά τις επαφές του με την πολιτική ηγεσία του τόπου συζητήθηκαν διμερή και περιφερειακά θέματα. Ο Πρόεδρος Έρντογαν συμμετείχε στα θυρανοίξια τεμένους στο Σαράγεβο, όπου τόνισε τον θρησκευτικό παράγοντα στην προσπάθεια ανάπτυξης των μουσουλμάνων.²⁵⁴ Ο επόμενος σταθμός της περιόδου του Έρντογαν ήταν το Μαυροβούνιο. Στη συνάντηση με τον ομόλογό του ο Έρντογαν φάνηκε πρόθυμος να στηρίξει την προσπάθεια ένταξης του Μαυροβουνίου στο ΝΑΤΟ.²⁵⁵

Η Τουρκία επιχειρεί να αναπτύξει τις πολιτικές και οικονομικές της σχέσεις με τα κράτη της βαλκανικής, προκειμένου να αποκτήσει επιπλέον επιρροή στην περιοχή, με την οποία συνδέεται με ιστορικούς δεσμούς που ανατρέχουν στην οθωμανική αυτοκρατορία. Έτσι προωθεί τα σχέδιά της για εγκαθίδρυση της ηγεμονίας της στην περιοχή.

²⁵² Επίσημος λογαριασμός υπουργείου άμυνας Τουρκίας στο τουίτερ, 8 Αυγούστου 2021, <https://twitter.com/tcsavunma/status/1424287820643016706>

²⁵³ *Πρακτορείο Ανατολού*, “Türkiye Cumhurbaşkanı Erdoğan Bosna Hersek'te resmi törenle karşılandı”, 27 Αυγούστου 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-cumhurbaskani-erdogan-bosna-hersekte-resmi-torene-karsilandi/2348344>

²⁵⁴ *Πρακτορείο Ανατολού*, “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Camilerimizi merkez edinerek her alanda kendimizi geliştirmenin yollarını aramalıyız”, 27 Αυγούστου 2021, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-camilerimizi-merkez-edinerek-her-alanda-kendimizi-gelistirmenin-yollarini-aramaliyiz/2348080>

²⁵⁵ *Sol*, “Erdoğan: Karadağ'ın NATO üyeliğine güçlü destek verdik”, 28 Αυγούστου 2021, <https://haber.sol.org.tr/haber/erdogan-karadagin-nato-uyeligine-guclu-destek-verdik-312469>

3.10. Σχέσεις με την Αφρική

3.10.1. Εξελίξεις στην Τυνησία και η στάση της Άγκυρας

Στις 25 Ιουλίου ο Τυνησιος Πρόεδρος Kais Saied προχώρησε στην υιοθέτηση εκτάκτων μέτρων για τη χώρα, τα οποία αφορούσαν την απομάκρυνση του πρωθυπουργού Hichem Mechichi από την εξουσία και την παύση λειτουργίας του κοινοβουλίου της χώρας.²⁵⁶ Οι ενέργειες του Saied πραγματοποιήθηκαν μια μέρα μετά από βίαιες διαδηλώσεις σε όλη τη χώρα κατά του κυβερνώντος κόμματος, Ennahda, με αφορμή την κακή διαχείριση της πανδημίας στη χώρα, την κακή κατάσταση της οικονομίας, τις κατηγορίες για διαφθορά και τη διολίσθηση των κρατικών θεσμών.²⁵⁷

Η αντίδραση της Άγκυρας στην πολιτική κρίση της Τυνησίας κοινοποιήθηκε μέσα από μια λιτή ανακοίνωση του Υπουργείου Εξωτερικών, που εξέφρασε την ανησυχία για τις εξελίξεις στη χώρα, αλλά και την ελπίδα για την αποκατάσταση της «δημοκρατικής νομιμότητας».²⁵⁸ Υψηλόβαθμα στελέχη του Κ.Δ.Α. δεν ήταν εξίσου μειλίχια στις δηλώσεις τους, καθώς αρκετά εξ αυτών, όπως, π.χ., ο Φουάτ Οκτάι, ο Ιμπραϊμ Καλίν και ο Ομέρ Τσελικ, καταδίκασαν τις ενέργειες του Saied ως πραξικόπημα.²⁵⁹ Ο Έρντογαν, σε τηλεφωνική συνομιλία του με τον Saied, κράτησε πιο χαμηλούς τόνους, καθώς τόνισε στον Τυνησιο Πρόεδρο τη σημασία της σταθερότητας και της ειρήνης στην περιοχή, αλλά και τη ζωτικότητα της διατήρησης των λειτουργιών του τυνησιακού κοινοβουλίου.

²⁵⁶ Bethan McKernan και Simon Speakman Cordall, “Tunisia president accused of staging coup after suspending parliament”, *The Guardian*, 26 Ιουλίου 2021, <https://www.theguardian.com/world/2021/jul/26/tunisian-president-dismisses-government-sparking-street-celebrations>

²⁵⁷ Asma Ajroudi, Ten Years On From Revolution, Tunisia In Uncharted Waters – Analysis”, *Eurasia Review*, 8 Αυγούστου 2021, <https://www.eurasiareview.com/08082021-ten-years-on-from-revolution-tunisia-in-uncharted-waters-analysis/>

²⁵⁸ Υπουργείο Εξωτερικών Τουρκικής Δημοκρατίας, “No: 262, 26 July 2021, Press Release Regarding the Developments in Tunisia, 26 Ιουλίου 2021, https://www.mfa.gov.tr/no_-262_-tunus-ta-yasanan-gelismeler-hk.en.mfa

²⁵⁹ Seda Sevenscan, “Worrisome, illegitimate’: Turkey condemns ‘coup’ in Tunisia”, Πρακτορείο Ανατολή, 26 Ιουλίου 2021, <https://www.aa.com.tr/en/turkey/worrisome-illegitimate-turkey-condemns-coup-in-tunisia/2314298>

Η άμεση καταδίκη του πραξικοπήματος και η έμφαση του Έρντογαν στη λειτουργία του κοινοβουλίου μπορεί να γίνει κατανοητή από τις στενές σχέσεις της τουρκικής ηγεσίας με το μέχρι πρότινος κυβερνών κόμμα της Τυνησίας, το Ennahda. Το Ennahda είναι ισλαμικό κόμμα, το οποίο έχει κατηγορηθεί από την αντιπολίτευση για στενές σχέσεις με την Μουσουλμανική Αδελφότητα, την Τουρκία και το Κατάρ και για προαγωγή ισλαμιστικής ατζέντας.²⁶⁰ Υπό το πρίσμα της άμεσης στήριξης του Saied από την ηγεσία του Σίσι της Αιγύπτου, στη βάση της κοινής τους στάσης ενάντια στη μουσουλμανική αδελφότητα,²⁶¹ οι εξελίξεις στην Τυνησία δημιουργούν ένα αίσθημα ανασφάλειας για την απώλεια της επιρροής της Άγκυρας στη χώρα, λόγω της αποδυνάμωσης των ισλαμιστών της Ennahda.

3.10.2. Το ενδιαφέρον της Τουρκίας για την Αιθιοπία

Η Τουρκία έχει δείξει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα Αφρικανικά κράτη που περιβάλλουν την Ερυθρά Θάλασσα. Συγκεκριμένα την υπό εξέταση περίοδο η Άγκυρα είχε στενές επαφές με την Αιθιοπία, κεντρικό κράτος του Κέρατος της Αφρικής.

Βασικές εξελίξεις στο διμερές επίπεδο των δύο κρατών σχετίστηκαν με το πεδίο της ασφάλειας, της διπλωματίας, καθώς και της εκπαίδευσης. Αρχικώς η επίσκεψη του πρωθυπουργού της Αιθιοπίας Abiy Ahmed στην Άγκυρα κατέληξε με την υπογραφή μιας συμφωνίας στο πεδίο της γεωργίας και τριών συμφωνιών στρατιωτικού χαρακτήρα, οι λεπτομέρειες των οποίων δεν δημοσιεύτηκαν.²⁶² Στο διπλωματικό επίπεδο ο Πρόεδρος Έρντογαν εξέφρασε την πρόθεσή του να

²⁶⁰ *The Arab Weekly*, “Ghannouchi’s contacts with Turkey, Qatar stir controversy in Tunisia”, 9 Μαΐου 2020, <https://thearabweekly.com/ghannouchis-contacts-turkey-qatar-stir-controversy-tunisia>

²⁶¹ Mohamed Saied, “Cairo backs Tunisian president’s actions against Brotherhood”, *Al Monitor*, 10 Αυγούστου 2021, <https://www.al-monitor.com/originals/2021/08/cairo-backs-tunisian-presidents-actions-against-brotherhood>

²⁶² *Προεδρία της Τουρκικής Δημοκρατίας*, “İnsani ve kalkınma yardımları alanında Etiyopya ile önemli projelere imza atıyoruz”, 18 Αυγούστου 2021, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/130048/-insani-ve-kalkinma-yardimlari-alaninda-etiyopya-ile-onemli-projelere-imza-atiyoruz->

διαμεσολαβήσει ανάμεσα στην Αιθιοπία και το Σουδάν για να διευκολύνει την επίλυση των διμερών διασυνοριακών ζητημάτων που έχουν προκύψει μεταξύ των δύο κρατών.²⁶³ Τέλος, στο πεδίο της εκπαίδευσης, ο οργανισμός Maarif παρέλαβε και δεύτερο εκπαιδευτικό ίδρυμα, το οποίο ανήκε στο εκπαιδευτικό ίδρυμα του Γκιουλέν, εντός της Αιθιοπίας.²⁶⁴

Η εμπάθυνση των σχέσεων Άγκυρας και Αντίς Αμπέμπα, έρχεται στη βάση της ενίσχυσης της σκληρής και ήπιας ισχύος της Τουρκίας στη χώρα. Με την ενίσχυση της παρουσίας του εκπαιδευτικού οργανισμού Maarif στην Αιθιοπία, σε συνδυασμό με τις ήδη υπάρχουσες ανθρωπιστικές δράσεις της Τουρκίας, χτίζεται σταθερά μια βάση για την αύξηση της ήπιας ισχύος της. Στο πεδίο της σκληρής ισχύος, οι συμφωνίες στρατιωτικής οικονομικής στήριξης, αποτελούν ένδειξη της επιθυμίας της Τουρκίας να αυξήσει την επιρροή της και στο πεδίο της ασφάλειας. Δυνητικός σκοπός της ενίσχυσης της παρουσίας στη χώρα είναι και η αύξηση της επιρροής της Άγκυρας στο Κέρας της Αφρικής.

Εάν συνδέσει κανείς τις εξελίξεις αυτές με τις οικονομικές παροχές και τις στρατιωτικές δωρεές στη Σομαλία,²⁶⁵ καθώς και την επίσκεψη του Σομαλού επικεφαλής του κράτους στην Άγκυρα,²⁶⁶ αντιλαμβάνεται ότι η τουρκική πολιτική στην περιοχή είναι αυτή της σταδιακής διείσδυσης με ένα συνδυασμό ήπιας και σκληρής ισχύος, μια μίξη που στο πεδίο των διεθνών σχέσεων ονομάζεται «έξυπνη

²⁶³ *Associate Press News*, “Turkey offers to mediate between Ethiopia and Sudan”, 19 Αυγούστου 2021, <https://apnews.com/article/europe-middle-east-africa-sudan-turkey-4f3fc509ed7d23f5cfcf8871d8234acd>.

²⁶⁴ *Daily Sabah*, “School tied to FETÖ terrorist group handed to Turkey by Ethiopia”, 15 Ιουλίου 2021, <https://www.dailysabah.com/turkey/education/school-tied-to-feto-terrorist-group-handed-to-turkey-by-ethiopia>.

²⁶⁵ *Resmî Gazete*, “Grant Agreement between the Government of the Republic of Turkey and the Government of the Federal Republic of Somalia”, 4 Αυγούστου 2021, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/08/20210805-3.pdf> βλ. επίσης *Garowe Online*, “Turkey donates armoured vehicles to Somali troops”, 17 Αυγούστου 2021, <https://www.garoweonline.com/en/news/somalia/turkey-donates-armoured-vehicles-to-somali-troops>.

²⁶⁶ *Προεδρία της Τουρκικής Δημοκρατίας*, “Sudan halkının ve devletinin yanında olmaya, dayanışma içinde ilişkileri sürdürmeye kararlıyız”, 12 Αυγούστου 2021, <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/128965/-sudan-halkinin-ve-devletinin-yaninda-olmaya-dayanisma-icinde-iliskileri-surdurmeye-kararliyiz->.

ισχύς» (smart power).²⁶⁷ Η πολυδιάστατη τακτική αυτή μπορεί να επιφέρει σημαντικά διπλωματικά οφέλη στην Τουρκία, όπως την ανάληψη διαιτητικού ρόλου σε περιφερειακές συγκρούσεις, καθώς και την αναβάθμιση του ρόλου της γύρω από την Ερυθρά Θάλασσα.

²⁶⁷ Nye Jr, Joseph S. "Smart power." *New Perspectives Quarterly* 26, no. 2 (2009): 7-9.